KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE EDUKACYJNA WARTOŚĆ DODANA

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

RAPORT TEMATYCZNY Z BADANIA

Badanie na temat wykorzystania edukacyjnej wartości dodanej (EWD) przez szkoły ponadgimnazjalne

Autorzy:

Ewa Kędracka
Katarzyna Matuszczak
Anna Rappe
Ewa Stożek

Wydawca:
Instytut Badań Edukacyjnych
ul. Górczewska 8
01-180 Warszawa
tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

© Copyright by: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, grudzień 2013

Publikacja opracowana w ramach projektu systemowego*: Rozwój metody edukacyjnej wartości dodanej na potrzeby wzmocnienia ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych,* współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Egzemplarz bezpłatny

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów występujących w raporcie ... 4

Wprowadzenie ... 5

1. Metodologia ... 7

1.1. Uzasadnienie badania ... 7

1.2. Cele i kontekst badania ... 8

1.3. Metody badawcze i założenia realizacji badania ... 8

1.4. Dobór próby ... 10

1.5. Realizacja badania ... 11

1.6. Charakterystyki badanych szkół i respondentów ... 13

2. Wyniki ... 15

2.1. Sposoby oceny efektywności nauczania w szkołach ... 15

2.1.1. Rozumienie w szkołach pojęcia efektywności nauczania ... 15

2.1.2. Sposoby analizowania w szkołach efektywności nauczania ... 18

2.1.3. Analizy wyników egzaminacyjnych z wykorzystaniem EWD ... 23

2.1.4. Analizy w zespołach zadaniowych ... 28

2.1.5. Sposoby dokumentowania analiz ... 30

2.1.6. Informowanie o wskaźnikach EWD szkoły w środowisku ... 31

2.2. Czynniki wpływające na wykorzystanie EWD w szkołach ... 31

2.2.1. Wiedza, uczenie się, doświadczenia ... 31

2.2.2. Motywacje do korzystania z metody EWD ... 36

2.2.3. Rola instytucji wspierających wykorzystanie EWD ... 42

2.3. Rezultaty wykorzystania analiz EWD przez szkoły ... 47

2.3.1. Wykorzystanie analiz EWD do identyfikacji obszarów do zmiany ... 47

2.3.2. Przykłady działań podejmowanych w celu poprawy efektywności nauczania ... 49

2.3.3. Wykorzystanie EWD do monitorowania efektywności podejmowanych działań ... 51

2.4. Poziomy zaawansowania wykorzystania wskaźników EWD ... 52

3. Wnioski i rekomendacje dotyczące upowszechnienia metody EWD ... 57

3.1. Rekomendacje dyrektorów i nauczycieli ... 57

3.2. Rekomendacje wizytatorów ds. ewaluacji ... 62

3.3. Rekomendacje przedstawicieli OP ... 66

Podsumowanie ... 68

Literatura cytowana ... 70

Spis tabel ... 72

Aneks ... 73

Wykaz skrótów występujących w raporcie

IDI	pogłębiony wywiad indywidualny
IDI_N	pogłębiony wywiad indywidualny prowadzony z nauczycielem
IDI_D	pogłębiony wywiad indywidualny prowadzony z dyrektorem szkoły
IDI_W	pogłębiony wywiad indywidualny prowadzony z wizytatorem ds. ewaluacji
IDI_O	pogłębiony wywiad indywidualny prowadzony z przedstawicielem organu prowadzącego
R	raport cząstkowy podsumowujący badanie
CATI	wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo
EWD	edukacyjna wartość dodana
IBE	Instytut Badań Edukacyjnych
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji
SORE	szkolny organizator rozwoju edukacji
OKE	okręgowe komisje egzaminacyjne
KO	kuratorium oświaty
OP	organ prowadzący szkołę

Wprowadzenie

Modele maturalnej edukacyjnej wartości dodanej uzyskały postać **aplikacyjną** w 2012 roku jako **trzyletnie wskaźniki EWD** dla matematyki, języka polskiego oraz dla przedmiotów matematyczno-przyrodniczych i humanistycznych. Nowa formuła egzaminu maturalnego od 2010, z obowiązkowo zdawaną matematyką na poziomie podstawowym i obowiązkowym językiem polskim na poziomie podstawowym, umożliwiła zbudowanie złożonych wskaźników EWD dla przedmiotów matematyczno-przyrodniczych oraz humanistycznych. Wskaźniki EWD w postaci graficznej jako łączna prezentacja wyniku maturalnego i EWD były publikowane (http://matura.ewd.edu.pl) dla około 4 tysięcy liceów i techników w Polsce już od 2010 roku, ale dopiero w 2012 wskaźnik objął pierwszy okres trzyletni 2010-2012. W grudniu 2013 roku opublikowano kolejny wskaźnik trzyletni obejmujący lata 2011-2013, co daje już możliwość śledzenia zmian w czasie. Wskaźniki trzyletnie wyliczane są jedynie na poziomie szkoły, pozwalają dokonywać porównań między szkołami. Dla potrzeb analiz wewnątrzszkolnych bardziej przydatne są wskaźniki jednoroczne, wyliczane dla grup uczniowskich. Takie analizy umożliwia narzędzie statystyczne zwane Kalkulatorem EWD 100. Dla szkół kończących się maturą kalkulator EWD został udostępniony wiosną 2013 roku i pozwala wykonywać analizy dla maturalnej matematyki (poziom podstawowy).

Wprowadzanie wskaźników EWD do szkół ponadgimnazjalnych przebiegało inaczej niż w przypadku gimnazjów (zaczynając od 2006 roku), kiedy to kalkulator EWD pojawił się jako pierwsze narzędzie, a jego stosowanie było bardzo intuicyjne. Dopiero w 2009 roku opublikowano trzyletnie wskaźniki dla gimnazjów i były one odbierane raczej jako potwierdzenie wyników uzyskiwanych w kalkulatorze EWD. Ta odmienność wprowadzania wskaźników EWD dla różnego typu szkół powoduje, że o upowszechnianiu wskaźników i ich potencjalnym wykorzystaniu przez szkoły ponadgimnazjalne należy myśleć odmiennie.

Gimnazja są już zaawansowane w wykorzystywaniu wskaźników EWD do oceny efektywności nauczania i ich potrzeby związane są przede wszystkim ze wspieraniem przejścia od prowadzonych analiz wewnątrzszkolnych do planowania i podejmowania działań wspierających ich rozwój. W przypadku wskaźników maturalnych szkoły są dopiero na początku drogi zapoznawania się z możliwościami ich wykorzystania w ewaluacji wewnętrznej, dlatego warto podejmować działania upowszechniające. Jednak aby te działania można byłoby zaplanować potrzebne jest rozpoznanie tego, jak w szkołach ponadgimnazjalnych obecnie korzysta się ze wskaźników EWD. W przeprowadzonym badaniu jakościowym postawiono następujące pytania badawcze: jak wskaźniki EWD są postrzegane przez potencjalnych użytkowników, na jakie problemy napotykają użytkownicy podczas ich stosowania oraz czy i w jakim zakresie stosowanie maturalnych wskaźników EWD przyczynia się do poprawy efektywności nauczania.

Badanie zostało przeprowadzono w 48 szkołach kończących się maturą – 32 liceach ogólnokształcących i 16 technikach. W każdym województwie przebadano 3 szkoły, dwa licea ogólnokształcące i jedno technikum. Szkoły wybierano spośród tych, dla których były już wyliczone wskaźniki EWD w 2012 roku i w których przeprowadzono ewaluację zewnętrzną przez kuratorium oświaty. W październiku-listopadzie 2013 roku przeprowadzono 192 pogłębione wywiady indywidualne z dyrektorami badanych szkół, z nauczycielami, wizytatorami ds. ewaluacji oraz przedstawicielami organów prowadzących szkoły. Powstało 48 raportów cząstkowych w formie podsumowujących wywiady sprawozdań.

Realizacja badania została szczegółowo opisana w rozdziale metodologicznym. Wyniki badania opisano w rozdziale drugim koncentrując uwagę na tym, jak szkoły rozumieją efektywność nauczania

i w jaki sposób ją oceniają, czy i jak korzystają ze wskaźników EWD. Na podstawie wywiadów podjęto próbę określenia czynników wpływających na wykorzystanie metody edukacyjnej wartości dodanej przez szkoły, organy prowadzące oraz wizytatorów ds. ewaluacji wyodrębniając aspekty związane z wiedzą i doświadczeniem oraz motywacją do korzystania ze wskaźników. Zaproponowano typologię postaw wobec wskaźników EWD (rozdział 2.2.2), uwzględniającą stosunek do metody, wiedzę i doświadczenie respondentów. Przedyskutowana została rola instytucji potencjalnie wspierających wdrażanie wskaźników EWD do szkół.

Wskaźniki EWD należy traktować jako ważną **informację zwrotną dla szkoły,** wspierającą podejmowanie decyzji o kierunkach jej rozwoju, dlatego też analizy wyników egzaminacyjnych z wykorzystaniem metody EWD powinny zostać włączone w ewaluację wewnętrzną w szkołach. Opracowaniu metodologii szacowania wskaźników EWD towarzyszyły prace nad sposobem prezentacji wyników, narzędziami analizy, materiałami pomocniczymi dla nauczycieli i dyrektorów. Deklaracje dyrektorów szkół, dla których były wyliczone wskaźniki EWD w 2012 roku, są bardzo obiecujące: 80,7% dyrektorów gimnazjów przyznaje, że wykorzystuje wskaźniki EWD do oceny efektywności nauczania, podobnie 72,5% dyrektorów liceów ogólnokształcących i 64% dyrektorów techników[1]. W rozdziale 2.3 zderzono te deklaracje z faktycznymi działaniami podejmowanymi w szkołach ponadgimnazjalnych. Na podstawie zebranych informacji opisano poziomy zaawansowania szkół w wykorzystywaniu metody EWD i zaproponowano przypisanie badanych szkół do określonych poziomów (rozdział 2.4).

W przeprowadzonym badaniu zebrano od respondentów również rekomendacje dotyczące upowszechniania metody EWD: nauczycieli i dyrektorów szkół, wizytatorów ds. ewaluacji, pracowników organów prowadzących szkoły. Zostały one przedstawione w rozdziale 3.

Ważnym uzupełnieniem raportu jest Aneks, w którym dla każdej z badanych szkół zaprezentowano złożone wskaźniki EWD 2010-2012 (humanistyczny i matematyczno-przyrodniczy), oceny z ewaluacji zewnętrznej w obszarze „Efekty" oraz poziom zaawansowania szkoły w wykorzystywaniu wskaźników EWD wg ankietera-badacza oraz według klasyfikacji zaproponowanej przez autorów raportu.

[1] wyniki badania ilościowego przeprowadzonego przez IBE metodą CATI na reprezentatywnej próbie około 1223 szkół w październiku 2013 roku,

1. Metodologia

Niniejsze opracowanie przedstawia wyniki badania jakościowego na temat wykorzystania edukacyjnej wartości dodanej (EWD), realizowanego od 17 września do 23 grudnia 2013 roku przez Instytut Badań Edukacyjnych (IBE). Za badanie terenowe odpowiedzialna była firma zewnętrzna ASM - Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o., natomiast analizę zebranego materiału badawczego oraz niniejszy raport przygotował zespół IBE w składzie – Ewa Kędracka, Katarzyna Matuszczak, Anna Rappe i Ewa Stożek.

Przedmiotowe badanie stanowi III etap badań IBE na temat wykorzystania EWD przez szkoły, planowanych do realizacji w latach 2013-2015 [Matuszczak i inni, 2013]. Realizowane było w ramach projektu systemowego działania 3.2. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki *Rozwój metody edukacyjnej wartości dodanej na potrzeby wzmocnienia ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych.* Projekt ten stanowi kontynuację wieloletniego projektu badawczego *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej (EWD)* i będzie wdrażany do października 2015 roku. Celem głównym projektu jest rozwój metody edukacyjnej wartości dodanej.

1.1. Uzasadnienie badania

Edukacyjna wartość dodana jest instrumentem statystycznym wykorzystywania wyników egzaminów zewnętrznych do ewaluacji pracy szkół[2], pokazującym wkład szkoły w wyniki egzaminacyjne, czyli inaczej *efektywność nauczania* w szkole, w zakresie sprawdzanym egzaminem zewnętrznym. Jest ona takim sposobem *„komunikowania wyników egzaminacyjnych, który uwzględnia potencjał uczniów na wejściu zmierzony egzaminem zewnętrznym na zakończenie poprzedniego etapu kształcenia"* [Stożek, 2012]. Efektywność jest więc rozumiana jako *„jak najlepsze wykorzystanie posiadanych zasobów na wejściu".*

Metoda EWD jest rozwijana w Polsce od 2005 roku, odkąd zostały wprowadzone jednolite w skali kraju egzaminy zewnętrzne w szkołach. Projekty badawcze, które dotyczą EWD mają w pierwszej kolejności opracować jak najbardziej adekwatne metody pomiaru edukacyjnej wartości dodanej, ale również przyczynić się do upowszechnienia metody wśród szkół, organów prowadzących i organów nadzoru pedagogicznego, a w dłuższym okresie przyczynić się do poprawy efektywności pracy szkół. Głównym odbiorcą metody są więc szkoły, które w ramach *ewaluacji wewnętrznej*, dzięki analizom z wykorzystaniem wskaźników EWD mogą identyfikować obszary do zmiany i planować działania służące poprawie efektywności nauczania.

Wskaźniki EWD dla liceów ogólnokształcących i techników dostępne są od 2010 roku, kiedy to obliczono jednoroczne wskaźniki tylko z języka polskiego i matematyki. W 2011 roku opublikowano trzy wskaźniki dwuletnie. Natomiast w 2012 roku trzyletnie wskaźniki – humanistyczny, z języka polskiego, matematyczno-przyrodniczy i matematyczny, obejmujące okres 2010-2012. Wskaźniki dla okresu 2011-2013 zostały udostępnione w grudniu 2013. Ponieważ publikacja charakterystyk liceów

[2] Do podstawowych funkcji egzaminów zewnętrznych należą: *„wyznaczanie stopnia spełniania przez uczniów wymagań programowych, ewaluacja pracy szkół oraz monitorowanie procesów edukacyjnych",* http://ewd.edu.pl/po-co-jest-ewd/*, dostęp dn. 22 grudnia 2013 r.*.

ogólnokształcących i techników ma charakter pilotażowy, bardzo ważne było zbadanie jak wskaźniki EWD są postrzegane przez potencjalnych użytkowników, na jakie problemy napotykają użytkownicy podczas ich stosowania, oraz czy i w jakim zakresie stosowanie maturalnych wskaźników EWD przyczynia się do poprawy efektywności nauczania szkół.

1.2. Cele i kontekst badania

Badanie miało więc na celu pogłębienie wiedzy na temat 1) sposobów wykorzystania wskaźników EWD przez licea i technika, 2) czynników lokalnych, specyficznych dla wytypowanych szkół ponadgimnazjalnych, od których zależy wykorzystanie wskaźników EWD do tzw. *ewaluacji wewnętrznej* szkoły oraz ewentualnych trudności, z jakimi mogą mieć do czynienia szkoły, stosując wskaźniki EWD, a także 3) zidentyfikowanie rezultatów wykorzystania EWD w ewaluacji wewnętrznej dla rozwoju szkoły. Wnioski z badania miały również pomóc w przygotowaniu wytycznych do prowadzenia działań upowszechniających wykorzystanie metody EWD w *ewaluacji wewnętrznej* szkół.

1.3. Metody badawcze i założenia realizacji badania

W badaniu wykorzystano metodę studium przypadku [Yin, 209]. Przeprowadzono 192 pogłębione wywiady indywidualne (ew. diady) z dyrektorami szkół, nauczycielami wskazanymi przez dyrektora (po 2 osoby), pracownikami organów prowadzących szkoły (OP) oraz wizytatorami ds. ewaluacji, którzy przeprowadzali w badanych szkołach ewaluację zewnętrzną w obszarze „Efekty".

Badanie terenowe z wykorzystaniem przygotowanych przez IBE scenariuszy zrealizowała firma zewnętrzna. Była ona odpowiedzialna za rekrutację respondentów do badania, realizację terenową (14 ankieterów), przygotowanie pełnych transkrypcji z nagranych wywiadów (ew. notatek, tam gdzie nagranie nie było możliwe). Powstało 48 raportów cząstkowych w formie podsumowujących wywiady sprawozdań, a na spotkaniu podsumowującym realizację terenową zaprezentowano najciekawsze spostrzeżenia ankieterów. Firma zewnętrzna nie była odpowiedzialna za analizę zebranego materiału badawczego ani za przygotowanie niniejszego raportu analitycznego.

Tabela 1.Założenia realizacji badania terenowego

<table>
<tr><th>Metoda</th><th colspan="2">Wymagania realizacyjne</th></tr>
<tr><td rowspan="3">1.Pogłębiony wywiad indywidualny z dyrektorem szkoły</td><td>1.1 wywiad przeprowadzano jako pierwszy w ramach danego studium przypadku (z tym, że akceptowane było przeprowadzenie go w tym samym dniu, w którym były realizowane pozostałe wywiady w ramach danego studium przypadku)</td><td rowspan="6">a) czas trwania: ok. 1-1,5 godz.,

b) scenariusz złożony z 25 pytań,

c) warunkiem koniecznym do przeprowadzenia wywiadu było uprzednie pozyskanie wstępnych zgód pozostałych, wszystkich respondentów badania w ramach danego studium przypadku,

d) w trakcie wywiadu ankieter uzyskiwał pisemną zgodę respondenta na przeprowadzenie wywiadu,

e) w celu późniejszego dokonania transkrypcji wywiad był nagrywany (audio) przez ankietera po uzyskaniu pisemnej zgody respondenta na nagrywanie (w przypadku, gdy respondent nie wyraził zgody na nagrywanie, ankieter sporządzał na bieżąco notatkę, której kopia była niezwłocznie przekazywana w celu kontroli jakości realizacji badania; na podstawie notatki ankieter sporządzał później czytelne, spójne logicznie sprawozdanie z wywiadu, obejmujące odpowiedzi respondenta na wszystkie pytania),

f) nie akceptowano nawiązywania przez ankieter ponownego kontaktu z respondentem po przeprowadzeniu wywiadu, w celu ponownego (mailowego/telefonicznego) wyjaśniania zagadnień poruszanych w wywiadzie/lub pominiętych,

g) w ramach danego studium</td></tr>
<tr><td>1.2 w przypadku, gdy dyrektor wytypował do rozmowy wicedyrektora odpowiedzialnego w szkole za analizy wyników egzaminów zewnętrznych/EWD, decyzję o akceptacji wywiadu podejmował pracownik IBE</td></tr>
<tr><td>1.3 ankieter uzyskiwał pisemną zgodę respondenta na przeprowadzenie z nim wywiadu i z wytypowanymi przez niego nauczycielami</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2. Pogłębiony wywiad indywidualny z nauczycielami</td><td>2.1 wywiady (ew. diady) były przeprowadzane z min. 2 nauczycielami wytypowanymi przez dyrektora szkoły jako posiadającymi największą wiedzę i/lub doświadczenie w przeprowadzaniu analiz wyników egzaminów lub/i EWD</td></tr>
<tr><td>2.2 dyrektor przesyłał listę wytypowanych przez niego nauczycieli, z którymi można przeprowadzić wywiad</td></tr>
<tr><td>3. Pogłębiony wywiad indywidualny z pracownikiem organu prowadzącego szkołę</td><td>3.1 podczas rekrutacji identyfikowano wśród pracowników organu prowadzącego osoby, w których zakres obowiązków wchodziła badana szkoła (z reguły pracownicy wydziałów oświaty) i przygotowanie tzw. Informacji oświatowych (lub/i innych dokumentów operacyjnych/strategicznych w obszarze oświaty), w których prezentowane są wyniki analiz dotyczących efektywności nauczania szkół w rejonie, w tym EWD (różne wydziały). W przypadku, gdy każdym z tych obszarów zajmował się inny pracownik, wtedy wywiad był przeprowadzony z wybranymi 2 pracownikami w formie diady

3.2 z listy zidentyfikowanych pracowników w porozumieniu z IBE wybierano respondentów</td></tr>
</table>

Metoda	Wymagania realizacyjne	
	do badania	przypadku ten sam ankieter przeprowadzał wszystkie wywiady z wszystkimi respondentami i przygotowywał sprawozdanie z badanego studium przypadku.
4. Pogłębiony wywiad indywidualny z pracownikiem organu sprawującego nadzór pedagogiczny nad szkołą	4.1 wywiad odbywał się z wizytatorem ds. ewaluacji, który przeprowadzał w badanej szkole ewaluację zewnętrzną w obszarze „efekty” 4.2 identyfikowano w badanej instytucji ww. wizytatora ds. ewaluacji i uzyskiwano zgodę kuratorium na przeprowadzenie z nim wywiadu (okazało się, że wszyscy ewaluatorzy wciąż pracują w badanych instytucjach)	

W ramach badania zaakceptowano wszystkie wywiady, które okazały się być zrealizowane efektywnie, tj. takie, które zawierały odpowiedzi respondenta na wszystkie zagadnienia zawarte w scenariuszu i były przeprowadzone z respondentem spełniającym kryteria wskazane w dokumentacji przetargowej oraz z których nie wynikał jawny brak przygotowania ankietera do przeprowadzenia wywiadu na temat wykorzystania wskaźników EWD do oceny efektywności pracy szkoły.

1.4. Dobór próby

Badanie przeprowadzono na próbie celowej 48 liceów i techników wytypowanych ze wszystkich województw (po 3 szkoły w województwie), w których to szkołach przeprowadzana była w ramach nadzoru pedagogicznego ewaluacja zewnętrzna w obszarze „Efekty”[3] w latach 2010-2013. Trzecim kryterium doboru szkół było to, czy charakteryzują się one wysokimi wynikami egzaminacyjnymi i dodatnim wskaźnikiem EWD (2010-2012), czy też niskimi i ujemnym EWD. W każdym województwie przebadano 2 licea i 1 technikum.

[3] W ramach ewaluacji zewnętrznej szkół, przeprowadzanej przez nadzór pedagogiczny, praca szkoły może być poddana wartościowaniu w różnych obszarach badawczych. Do września 2013 roku jednym z takich obszarów był właśnie obszar „Efekty”, na który składały się cztery podobszary: 1.1. analizuje się wyniki sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, 1.2 uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności, 1.3 uczniowie są aktywni, 1.4 respektowane są normy społeczne.

Tabela 2. Próba szkół do badania

typ szkoły	nie w zespole	w zespole	razem
LO	**11**	**21**	**32**
o niskich wynikach egzaminacyjnych	1	14	15
o wysokich wynikach egzaminacyjnych	10	7	17
Technikum	**9**	**7**	**16**
o niskich wynikach egzaminacyjnych	3	5	8
o wysokich wynikach egzaminacyjnych	6	2	8
Razem	*20*	*28*	*48*

W sytuacji, gdy w szkole, organie prowadzącym lub kuratorium oświaty (KO) nie wyrażono zgody na udział w badaniu, wykonawca badania terenowego mógł otrzymać po 2 zamienniki szkół z danego województwa.

Z próby podstawowej w 6 studiach przypadku nie udało się zrekrutować pełnej grupy respondentów, w związku z tym przekazano wykonawcy badania terenowego 8 zamienników, z czego dla 6 udało się przeprowadzić pełną rekrutację i zrealizować badanie.

1.5. Realizacja badania

Badania terenowe realizowano od połowy września do połowy listopada 2013 r. Do 6 grudnia otrzymano wszystkie sprawozdania z 48 studiów przypadku. Do każdego sprawozdania zostały wniesione ze strony IBE uwagi, które ankieterzy uwzględnili. W większości przypadków dotyczyły one anonimizacji szkół i badanych, pominięcia opinii niektórych respondentów w omawianych zagadnieniach oraz niepełnych syntez w oparciu o przedstawione cytaty.

Odmowy udziału w badaniu odnotowano w odniesieniu do studiów przypadków obejmujących 5 liceów i 1 technikum z próby podstawowej. Oficjalne przyczyny odmów podane przez respondentów to:

- udział szkoły i organu prowadzącego w innym, czasochłonnym badaniu IBE,
- brak zgody przełożonego respondenta z organu prowadzącego (prezydenta miasta), bez podania uzasadnienia,
- brak zgody dyrektora szkoły, który argumentował to faktem, że szkoła jest mała, w związku z tym będzie miała mało do powiedzenia na temat EWD i ewaluacji,
- brak zgody dyrektora szkoły z powodu zbyt dużej ilości zajęć pozalekcyjnych, w które zaangażowana jest jej kadra,
- brak zgody pracownika organu prowadzącego szkołę (naczelnika) z powodu nieprzychylnego stosunku do projektu EWD,
- brak zgody dyrektora szkoły z powodu braku czasu i dużego obciążenia szkoły dodatkowymi obowiązkami.

Instytut Badań Edukacyjnych oraz wykonawca terenowy badania zorganizowali dwa szkolenia dla ankieterów-badaczy. Badanie terenowe przeprowadziło 14 z 17 przeszkolonych ankieterów-badaczy.11 z nich przeprowadziło wywiady w ramach 3 studiów przypadku każdy, 2 ankieterów w ramach 4 studiów każdy i jeden ankieter-badacz zrealizował 6 studiów przypadku.

Badanie zasadnicze poprzedzał pilotaż wszystkich 4 scenariuszy, który został przeprowadzony przez tego samego ankietera w zakresie wybranego przez IBE, pełnego studium przypadku szkoły (4 IDI). Po pilotażu odbyło się spotkanie z ankieterem, który przygotował szczegółową prezentację, uwzględniającą jego propozycje modyfikacji narzędzi oraz sposobu rekrutacji respondentów. Pilotaż przyniósł również wiele użytecznych informacji odnośnie możliwego nastawienia respondentów do badania, dzięki czemu ankieterzy mieli możliwość lepszego przygotowania się do wywiadów.

W sumie przeprowadzono 192 wywiady, z czego 110 respondentów (57%) miało według ankieterów pozytywne (88 osób) lub bardzo pozytywne (22 osoby) nastawienie do badania. 68 respondentów (35%) ankieterzy ocenili jako posiadających neutralne podejście do badania, natomiast tylko 11 – negatywne (4 pracowników OP, 4 dyrektorów, 3 nauczycieli), a 3 – bardzo negatywne (pracownik OP i 2 wizytatorów).

Tabela 3. Nastawienie respondentów do badania/wywiadu (ocena ankietera po wywiadzie)

respondent	b. negatywne	negatywne	neutralne	pozytywne	b. pozytywne
Nauczyciele	0	3	16	23	6
pracownik OP	1	4	23	17	3
Dyrektor	0	4	17	21	6
Wizytator	2	0	12	27	7
Razem	*3*	*11*	*68*	*88*	*22*
Procent	*2%*	*6%*	*35%*	*46%*	*11%*

Pozytywne, bądź bardzo pozytywne podejście do badania miała większość wizytatorów (34 osoby, 71%) oraz nauczycieli (29 osób, 60%). Wśród dyrektorów zaobserwowano 27 „entuzjastów" (56%), a wśród pracowników OP – 20 (42%).

Na nastawienie respondentów do badania mogły mieć wpływ takie czynniki jak:

- negatywne refleksje dyrektora/nauczycieli po przeprowadzonej ewaluacji zewnętrznej (niechęć do rozmowy na ten temat),
- pismo z MEN skierowane w październiku 2013 roku do wszystkich szkół, informujące o planowanym badaniu (obawy przed kontrolą),
- równoczesna do niniejszego badania realizacja przez IBE badania ilościowego CATI, również dotyczącego wykorzystania EWD przez szkoły,
- konieczność podpisania zgody na przeprowadzenie badania przez przełożonego respondenta (szczególnie w OP i KO),
- obawy badanych przed nagrywaniem wywiadu, skutkujące stosunkowo licznymi odmowami na nagrywanie.

W 33 zrealizowanych studiach przypadków wykonawca nie zgłosił żadnych znaczących problemów w realizacji badania, natomiast w 15 zdarzyli się respondenci, którzy nie wyrazili zgody na nagrywanie wywiadu. W związku z tym ankieter przygotował w trakcie wywiadu notatkę odręczną, a po wywiadzie bardziej szczegółowe sprawozdanie w wersji elektronicznej. W 9 studiach przypadku dotyczących liceów oraz 6 dotyczących techników zdarzyły się przypadki, gdzie minimum jeden rozmówca nie wyraził zgody na nagrywanie, a w jednym studium przypadku (technikum o niskich wynikach egzaminacyjnych i ujemnym EWD poniżej -5) sytuacja ta dotyczyła wszystkich 4 respondentów. Ostatecznie odnotowano 26 braków zgód na nagrywanie od: 7 wizytatorów, 8 pracowników OP, 5 dyrektorów szkół i 6 nauczycieli. Brak nagrań i transkrypcji utrudnił w pewnym stopniu pełną analizę zebranego materiału.

1.6. Charakterystyki badanych szkół i respondentów

W poniższym rozdziale omawiamy podstawowe charakterystyki badanych szkół i respondentów, które mogą być istotne dla interpretacji wyników badania.

W badaniu wzięły udział – tak jak zakładano w koncepcji – 32 licea i 16 techników. Poniżej prezentujemy rozkład szkół ze względu na wyniki i EWD. Szczegółowe zestawienie szkół zawiera Aneks.

Tabela 4. EWD i wyniki egzaminacyjne badanych szkół

Szkoła	grupa przedmiotów	EWD						wyniki egzaminacyjne					w sumie
		(+ +)	(+)	(-)	(- -)	0		BW	W	N	BN	0	
Liceum	hum.	7	9	5	4	7		2	13	15	0	2	32
	mat.-przyr.	4	14	10	3	1		3	13	14	0	2	
technikum	hum.	2	8	4	2	0		0	9	6	0	1	16
	mat.-przyr.	2	2	7	2	3		1	4	8	0	3	

Przyjęte oznaczenia:

EWD	(+ +)	(+)	(-)	(- -)	0
	bardzo wysokie	wysokie	niskie	bardzo niskie	przeciętne
wyniki egzaminów zewnętrznych	BW	W	N	BN	0
	bardzo wysokie	wysokie	niskie	bardzo niskie	przeciętne

Najwięcej, bo aż **38 szkół, które wzięły udział w badaniu, miało przeprowadzoną ewaluację zewnętrzną w latach 2012-2013** (zob. tabela poniżej). Stosunkowo nieodległy termin ewaluacji ułatwiał rozmowę w szkole na temat tego wydarzenia. Jedynie w 2 liceach (o wysokich wynikach/EWD; id 17 i 34) ewaluacja miała miejsce w 2010 roku, co mogło mieć wpływ na pojawienie się pewnych utrudnień w prowadzeniu rozmowy w odniesieniu do pytań dotyczących ewaluacji zewnętrznej.

Tabela 5. Rok przeprowadzenia ewaluacji zewnętrznej w badanych szkołach

Rok ewaluacji	*LO*	*Technikum*	*Razem*
2010	2	0	2
2011	5	3	8
2012	14	5	19
2013	10	7	17
2012/2013	1	1	2
Razem	*32*	*16*	*48*

Źródło: Dane Systemu Ewaluacji Oświaty dostępne na stronie www.npseo.pl.

W ramach wymagania 1.1. ewaluacji zewnętrznej w obszarze „Efekty" organy nadzoru pedagogicznego dokonują wartościowania szkół w zakresie przeprowadzanych przez szkoły analiz wyników sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe. W wśród badanych liceów były aż **22 przypadki liceów (na 32), które otrzymały najwyższe oceny A lub B i 10 przypadków (na 16) techników** z takimi ocenami.

Tabela 6. Poziom spełniania wymagań ewaluacji zewnętrznej w obszarze „Efekty"

Typ szkoły	Oceny z ewaluacji zewnętrznej – wymaganie 1.1.				*Razem*
	A	B	C	D	
LO	**10**	**12**	**8**	**2**	***32***
niskie wyniki/EWD	1	6	6	2	*15*
wysokie wyniki/EWD	9	6	2	0	*17*
Procent spełniania poziomu przez badane licea	**31%**	**38%**	**25%**	**6%**	
Procent spełniania poziomu przez licea w Polsce	18%	55%	20%	6%	
Technikum	**1**	**9**	**4**	**2**	***16***
niskie wyniki/EWD	0	4	2	2	*8*
wysokie wyniki/EWD	1	5	2	0	*8*
Procent spełniania poziomu przez badane technika	**6%**	**56%**	**25%**	**13%**	
Procent spełniania poziomu przez technika w Polsce	*6%*	*51%*	*34%*	*9%*	
Razem	*11*	*21*	*12*	*4*	*48*

Źródło: Dane Systemu Ewaluacji Oświaty dostępne na stronie www.npseo.pl

Spełnienie wymagań w obszarze „Efekty" było analizowane przez B. Milecką [2013] w raporcie wewnętrznym *„Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach?"* Raport był przygotowany na podstawie 1527 raportów z ewaluacji zewnętrznych, które były przeprowadzone w okresie od 1 września 2012 do 31 marca 2013 roku. Z danych zawartych w raporcie wynika, że oceny z ewaluacji badanych szkół są porównywalne z populacją ogólnopolską. We wszystkich szkołach typu liceum i technikum była prowadzona analiza wyników zewnętrznych. Zwiększa się odsetek dyrektorów deklarujących analizowanie zespołów klasowych. W szkołach dominuje analiza ilościowa z powszechnym obliczaniem współczynnika łatwości i średnich.

Z wspomnianego powyżej raportu wynika również, że następuje istotny wzrost wykorzystania miar względnych, szczególnie wskaźników EWD w szkołach. Jednocześnie nadal utrzymuje się tendencja do zdecydowanej przewagi porównań z tłem nad porównaniami z własnymi wynikami

2. Wyniki

W kolejnym rozdziale omówione zostały wnioski z analiz badanych szkół, których charakterystyka została przedstawiona powyżej.

2.1. Sposoby oceny efektywności nauczania w szkołach

2.1.1. Rozumienie w szkołach pojęcia efektywności nauczania

Z przeprowadzonych z dyrektorami szkół i nauczycielami wywiadów wynika, że często pojęcie efektywności jest utożsamiane z pojęciem efektów: to jest efektywne co przynosi efekty. Zanim zaprezentujemy przykłady rozumienia efektywności nauczania przez respondentów, przedstawimy nasze podejście do tych pojęć.

O *efektywności* mówimy wtedy, kiedy chcemy wiedzieć, czy osiągamy założone cele w sposób optymalny. Stopień realizacji założonych celów to *skuteczność*. Uzyskane rezultaty odniesione do poniesionych nakładów to *ekonomiczność.* Efektywność to skuteczność w osiąganiu celów przy optymalnym wykorzystaniu zasobów.

O *jakości* mówimy wtedy, kiedy chcemy ocenić, na ile użyteczne dla odbiorcy są uzyskane rezultaty. Efektywność w połączeniu z zasadnością (z punktu widzenia odbiorcy) przyjętych do realizacji celów stanowi o jakości.

Zatem *efektywność nauczania* nie jest celem samym w sobie, a powinna być powiązana z celami kształcenia, koncepcją pracy szkoły. Inaczej będziemy postrzegać efektywność nauczania w powszechnym gimnazjum, inaczej w profilowanych klasach liceum ogólnokształcącego. Gimnazjum powinno dać szansę każdemu na wszechstronnym rozwój. W wielu liceach uczeń, wybierając określoną ścieżkę edukacyjną (przedmioty nauczane w zakresie rozszerzonym), decyduje o priorytetach w nauczaniu i nie należy oczekiwać jednakowej efektywności nauczania we wszystkich obszarach.

Czy można zmierzyć efektywność nauczania? Po czym poznamy, że szkoła naucza efektywnie? Ocenę osiągnięcia celów kształcenia (efekty kształcenia) umożliwiają (w pewnym, ograniczonym stopniu) egzaminy zewnętrzne, które „mierzą” (wybrane) efekty kształcenia. Uwzględnienie ponadto uprzednich osiągnięć uczniów i potraktowanie tej informacji jako oszacowania zasobów uczniowskich „na wejściu” pozwala wykorzystać dane egzaminacyjne do oceny efektywności nauczania (w zakresie sprawdzanym egzaminem zewnętrznym). Tak konstruowane wskaźniki EWD pozwalają oszacować wkład szkoły w osiągnięcie celów kształcenia i są jedną z miar efektywności pracy szkoły.

Efektywność nauczania (efektywność kształcenia, efektywność pracy szkoły) rozumiana jest najczęściej przez respondentów w ścisłym związku z efektami (nauczania[4]), utożsamianymi z wynikami egzaminów zewnętrznych.

> *Generalnie szkołę oceniamy na podstawie tego, jakiemu odsetkowi uczniów udaje się ją ukończyć i zdać wymagane egzaminy [IDI_D, id 09]*

> *Efektywność to „zdawalność, wskaźnik osiągnięć ucznia kończącego szkołę"[IDI_O, id O_09]*

To wąskie rozumienie efektywności pracy szkoły (związane wyłącznie z efektami kształcenia) jest powszechne w środowiskach oświatowych. Dodatkowo respondenci mogli również zasugerować się samym tytułem badania, w którym uczestniczyli.

Jednak w przypadku techników – jako ważny efekt pracy szkoły – brany pod uwagę jest nie tylko wynik egzaminu maturalnego, ale także (a nieraz – przede wszystkim) wyniki egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe, co często podkreślali respondenci.

> *…dla uczniów o słabym potencjale ważniejszy egzamin zawodowy niż matura i jej wynik [IDI_D, id 15]*

Podobnie szkoła [id 42] o niskich wskaźnikach EWD i niskich wynikach maturalnych, odnosząca jednak sukcesy na egzaminach zawodowych, dość manifestacyjnie odcina się od uwzględniania wskaźników EWD w swojej pracy.

Efektywność nauczania jest rozumiana przez dyrektorów liceów ogólnokształcących, jako rezultat trzyletniej pracy szkoły, czyli wyniki absolwentów z przedmiotów zdawanych na egzaminie maturalnym oraz procent sukcesów na maturze.

> *Efektywność nauczania szkoły na pewno przejawia się w wynikach, no w przypadku naszej szkoły, ponadgimnazjalnej szkoły w wynikach egzaminów zewnętrznych. To jest chyba to, no dobre wyniki przekładają się na dobrą efektywność szkoły* [IDI_D, id 01].

W opinii dyrektora jednej z badanych szkół jej efektywność przejawia się w trzech elementach: ilości kandydatów, zdawalności uczniów z klasy do klasy oraz wynikach matury. [id 28]

Zauważono, że w wypowiedziach niektórych respondentów uwaga koncentruje się na wskaźnikach EWD i wynikach maturalnych, ale rzadko daje się w nich wyczytać refleksję nad tym, jak powinno być i kiedy będzie to zbieżne z koncepcją pracy szkoły. Elementy takiego bardziej systemowego podejścia można jednak odnaleźć np. w następujących wypowiedziach dyrektorów szkół:

> *Jak pokazuję te dwa wykresy i plamka, elipsa matematyczno-przyrodnicza jest w szkole w tej ćwiartce szkoła sukcesu, a humanistyczna w szkole niewykorzystanych, nie w pełni wykorzystanych szans to wpływa mobilizująco. Tak*

[4] Nigdzie nie wystąpił zwrot „efekty uczenia się" (a to jest najwierniejsze tłumaczenie będących w centrum zainteresowania całego świata *„learning outcomes").*

mi się wydaję. Takie mam przekonanie oczywiście. Bo chcą dorównać nauczycielom przedmiotów ścisłych [IDI_D, id 41]

należy utrzymać taki poziom pracy i nauczycieli języka polskiego przede wszystkim, bo on przynosi coraz lepsze efekty i z roku na rok, jak gdyby średni wynik i EWD się podnosi. Idziemy coraz wyżej i ze szkoły wspierającej, wchodzimy w sferę szkoły sukcesu [IDI_D, id 26].

Również wśród nauczycieli można odnotować interesujące opinie na ten temat. Jak stwierdziła jedna z nauczycielek: *Dla mnie efektywność nauczania to jest przyrost wiedzy i umiejętności pomiędzy klasą pierwszą, kiedy przeprowadzamy badania na wejściu a klasą trzecią, kiedy to otrzymuję do rąk wyniki egzaminu maturalnego moich uczniów (IDI_N2, id 14].*

Warto podkreślić, że w szkołach integracyjnych efektywność nauczania jest rozumiana inaczej, jako możliwość rozwoju ucznia:

Stawia się też na to, żeby uczeń mógł prezentować swoje zainteresowania. Tam robią uczniowie przepiękne wystawy fotograficzne, robią różnego rodzaju debaty, bo też coś takiego funkcjonuje. [id 10]

Zidentyfikowano również takie szkoły, w których dyrektor i nauczyciele liceum [id 07] nie potrafią wskazać przyczyn niskiej efektywności szkoły, w której pracują.

To nasze rozumienie tego i to, gdzie znajduje się teraz ta elipsa, że to jest, że jest to jakby edukacyjna wartość ujemna. Nie współgra mi z tym, co nam, będę mówił też o nauczycielach, bo to jest ten sam problem. Bo patrzymy, mówię, no co, zepsuliśmy tych uczniów, nic nie zrobiliśmy. Natomiast jest dziesiątki przykładów, gdzie rzeczywiście ci uczniowie osiągnęli sukces. Ja wiem, że to jest to wystandaryzowane….[IDI_D, id 07]

Subiektywnie rzecz biorąc każdy z nas jest przekonany, że wkładamy olbrzymi wkład pracy, prawda, i te efekty moim zdaniem powinny być przynajmniej takie jak prognozowane na wejściu, prawda, a że one potem okazują się rozbieżne z prognozami tego przyczyny ja wskazać nie potrafię.[IDI_N, id 07]

Wśród respondentów znaleźli się również tacy nauczyciele, którzy są bardzo zadowoleni z efektywności pracy szkoły, w której pracują:

No wniosek to jest jeden, który powtarzamy od lat, że uczymy dobrze. Że mamy dobrą, dobry warsztat przygotowania młodego człowieka do egzaminu maturalnego

(…) pracujemy dobrze, skutecznie. I należy to tylko kontynuować. Ulepszać nie ma czego, bo uważam, (…), że jesteśmy szkołą sukcesu [IDI_N, id 16]

W innym badanym liceum [id 29] spadek efektywności nauczania wyznaczał procent sukcesów maturalnych, niższy z roku na rok:

analiza dokumentów szkoły wskazuje, że w ostatnich trzech latach zauważa się tendencję spadkową wyników egzaminu maturalnego. W roku szkolnym 2009/2010 zdało 100% absolwentów, w roku 2010/2011 - 91%, w roku szkolnym 2011/2012 zdało 81% absolwentów….[IDI_D, id 29]

Z powyższych, wybranych przykładów wypowiedzi wynika, że szkoły efektywność nauczania utożsamiają z efektami, rozumianymi jako wyniki egzaminacyjne, zdawalność matury, zdawalność egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, rozwijanie zainteresowań uczniów. W wielu przypadkach jest to zapewne zbieżne z koncepcją pracy danej szkoły, uwzględniającą jej specyfikę (szkoła zawodowa, szkoła integracyjna, szkoła pracująca w trudnym środowisku).

2.1.2. Sposoby analizowania w szkołach efektywności nauczania

Często badani na pytanie o stosowane metody oceny efektywności nauczania odpowiadali bardzo lakonicznie, tak jakby nie mogli powiązać analiz, których przeprowadzanie deklarują, z celem, jakiemu powinny służyć. Dopiero po dopytaniu przez ankietera o konkretne możliwe analizy, respondenci potwierdzali mniej lub bardziej szczegółowo fakt ich przeprowadzania. Z kolei u nielicznych w badaniu, deklarowanych użytkowników Kalkulatora EWD znajdziemy już bardziej pogłębione informacje na temat prowadzonych ocen efektywności nauczania/analiz danych.

Warto przypomnieć, że w scenariuszu wywiadu ankieter dopytywał (po uzyskaniu swobodnej odpowiedzi respondenta) o poszczególne analizy, takie jak:

- analizy wybieralności przez uczniów przedmiotów maturalnych,
- analiza zdawalności matury,
- diagnozy uczniów „na wejściu" i „wyjściu",
- analizy wyników klasyfikacji rocznej,
- analiza motywacji uczniów do wyboru szkoły,
- analizy wskaźników frekwencji uczniów,
- analizy wyników próbnych matur oraz testów organizowanych przez różne wydawnictwa,
- analizy udziału uczniów w konkursach i olimpiadach,
- analizy wskaźników drugoroczności,
- stopień zadowolenia uczniów ze szkoły.

Większość respondentów deklarowała (mniej lub bardziej przekonywująco), że przeprowadza wszystkie wyżej wymienione analizy. Zauważmy także, że szkoły zobowiązane są ponadto do analizowania losów absolwentów, analizowania wyników egzaminów zewnętrznych, ewaluacji zewnętrznej oraz wyników ewaluacji wewnętrznej (wymaganie 11.) Ta mnogość wykonywanych przez szkoły analiz może przerażać oraz zniechęcać szkoły. Warto przytoczyć w tym miejscu zdanie nauczycieli z jednej z szkół [id 52]:

> *Należy zająć się uczniem a nie tylko badaniem efektywności nauczania, analizami, bo coraz mniej jest przez to czasu na naukę [IDI_N, id 52]*

Zasadnym jest więc pytanie, w jaki sposób wykorzystywane są wyniki tych analiz oraz w jaki sposób przekładają się na konkretne działania w szkole. Przytoczymy poniżej kilka wybranych wypowiedzi respondentów dotyczących przykładowych analiz, które to opinie rzucają światło na sposób myślenia/opowiadania respondentów o ww. analizach.

Analizy wybieralności przedmiotów maturalnych

Odnośnie analiz wybieralności przedmiotów maturalnych, które w szkole [id 5] zwykle robione są w zespołach przedmiotowych, dyrektor przedstawił konkretny przykład:

> *(…) zdarzyło nam się, akurat w naszym zespole przedmiotów ścisłych, bo coraz mniej uczniów wybiera informatykę, i było badanie na ten temat, dlaczego tak się dzieje [IDI_D, id 05].*

Diagnozy uczniów „na wejściu" i „wyjściu"

W innym liceum odnotowano następujące opinie o prowadzonych diagnozach:

> *Diagnoza na wejściu robiona jest z różnych przedmiotów w zależności od profilu klasy. Ma ona pomóc w zaplanowaniu pracy z daną klasą. Celem diagnozy wstępnej jest zorientowanie się z jakim potencjałem uczniowie do nas przychodzą, jak skonstruować plany wynikowe [IDI_D, id35].*

> *Każdy z nas robi na początku zawsze testy diagnozy, w pierwszej klasie liceum. Robimy w trakcie nauki próbne egzaminy, takie w połowie drogi do matury. Wyniki testów realizowanych w trakcie procesu nauczania są zestawiane ostatecznie z wynikiem matury. A już na koniec, tak, wynik egzaminu maturalnego, tak. Porównanie wyników egzaminu maturalnego, jak to się ma na przykład do matur próbnych, jak to się ma do wyników zdobywanych, uzyskiwanych przez uczniów wcześniej [id 35].*

Analizy wyników klasyfikacji rocznej

Z kolei inne liceum [id41] zwracało uwagę na analizowanie klasyfikacji półrocznej i rocznej. *Porównujemy to też z testami diagnozy, czy to jest, jakby jest różnica, tak, czyli analiza taka* [IDI_D, id 41].

Warto przytoczyć również opinie nauczycieli z pewnego liceum [id 07], którzy uważają, że: *Analizy wyników klasyfikacji rocznej to jeden z najważniejszych wskaźników służący do oceny efektów nauczania*. [IDI_N, id 07]

Analizy losów absolwentów

W opowieściach respondentów o analizach losów absolwentów można często zauważyć, że szkoły słowa „analizy" używają w bardzo różnych znaczeniach – od rzeczywistych, systematycznych, pogłębionych analiz danych (rzadkie przypadki), które są zbierane w przemyślany sposób do pseudoanaliz, które ograniczają się do odpytania uczniów przez wychowawcę o plany uczniów po ukończeniu szkoły, w szczególności - gdzie zamierzają studiować. Nawet gdy analizy losów absolwentów nie są w szkole prowadzone, wielu respondentów (np. liceów) obawiało się do tego wprost przyznać. Wydaje się, że większość badanych miało świadomość, że takie analizy powinni robić, ale niewiele szkół mogło się wykazać jakimś systemowym podejściem.

Przykładowo, w liceum [id 05], w którym analiza losów absolwentów jest prowadzona niesystematycznie, niekiedy przez nauczycieli „na własną rękę", w taki sposób o niej opowiadano:

Analiza losów, kiedyś było na papierze, później już na takiej, tak w formie dokumentowanej, jak Pan to mówi, już tak nie było. … Natomiast analiza zawsze była, tyle tylko, że nie zawsze była dokumentowana, o, tak bym to powiedziała (…) jakby dla mnie, to ja generalnie monitoruję losy wszystkich, którzy w tych klasach, nie tylko w wychowawczej klasie, ale w klasach matematycznych [IDI_D, id 05].

W innym dobrym liceum [id 11] analiza losów absolwentów sprowadza się do zbierania wyrywkowych informacji poprzez bezpośrednie kontakty i nieformalne rozmowy nauczycieli z absolwentami, którzy odwiedzają szkołę/nauczycieli:

No i świetnie sobie radzą na studiach, tak? W tym sensie, że bardzo rzadko się zdarza, żeby nasz absolwent na politechnice, czy na jakimś kierunku ścisłym nie radził sobie" [(IDI_N, id 05]

„Tak że my to wszystko wiemy, utrzymujemy kontakty z absolwentami, bo oni chętnie, często do nas przychodzą" [IDI_D, id 05]

Wśród liceów o wysokich wynikach [id 14] zidentyfikowano również takie, gdzie dane o absolwentach zbierano, stosując specjalnie przygotowaną w tym celu ankietę:

Nawet wcześniej staraliśmy się, no w miarę możliwości, jak nawet nie było tego EWD, patrzeć jakie są losy naszych absolwentów, co się z nimi dzieje, na tyle ile to było możliwe. Czyli wcześniej powstawała jakby ta ankieta dla absolwentów, gdzie oni są, co robią [(IDI_N1, id14]

Również w pewnym liceum w zespole z gimnazjum [id 14] podkreślano, że co roku zbierane są dane o losach zarówno absolwentów gimnazjum jak i liceum:

Corocznie (…,) robimy losy absolwentów gimnazjum i losy absolwentów liceum ogólnokształcącego [IDI_D, id 14]

Analizy wskaźników drugoroczności

To, czy przeprowadzane są w szkole jakiekolwiek analizy drugoroczności zależy przede wszystkim od tego czy dla danej szkoły drugoroczność jest obserwowalnym problemem. Tego typu analizy są praktycznie nieprowadzone w badanych liceach o wysokich wynikach/ dodatnim EWD, gdyż w każdym przypadku drugoroczność to przypadki naprawdę incydentalne.

W związku z faktem, że drugoroczność w szkole występuje bardzo rzadko (poniżej 1% - maksymalnie 1-2 osoby na rok), każdy przypadek jest dokładnie indywidualnie rozpatrywany i analizowany. Jeśli uczeń wyrazi chęć poprawy, wdrażany jest plan naprawczy dla niego. Łącznie z analizą dwuroczności, tak, która u nas jest bardzo rzadko. Tam są sporadyczne przypadki. Jest jeden do dwóch uczniów, którzy powtarzają. [IDI_D, id 05]

Inaczej sytuacja wygląda w badanych technikach, gdzie skala drugoroczności jest często większa i jest istotnym wyzwaniem dla szkoły. Jednak nawet jeśli jest to istotny problem, to nie każda badana szkoła takie analizy robi. Wśród techników odnotowano również takie ciekawe przypadki [id 45], gdzie przykładowo dyrektor deklarował przeprowadzanie analiz drugoroczności, podczas gdy nauczyciele twierdzili, że takie analizy nie mają miejsca. Ta rozbieżność zdań wynikać mogła albo z pewnych słabości komunikacyjnych pomiędzy kadrą zarządzającą a nauczycielami, albo z rzeczywistego braku takich analiz i obaw dyrekcji przed kontrolą ich działań.

Analizy frekwencji uczniów

W opowieściach szkół o przeprowadzanych analizach frekwencji uczniów przewijają się podobne wątki. Po pierwsze podkreślano często, że do przeprowadzania takich analiz szkoły są zobligowane przepisami w związku z tym robione są na bieżąco:

> *To znaczy dyrektor analizuje na klasyfikacji śródrocznej i końcoworocznej, natomiast nauczyciel wychowawca non stop. Tak że tutaj jest monitoring praktycznie cały czas (…) [IDI_N2, id 25]*

Wiele badanych liceów podkreślało, że nie występuje u nich problem frekwencji, który mogliby analizować w jakiś szczególny sposób. W pewnym liceum [id 35] analizy pojawiały się jednak w połączeniu z drugorocznością lub wynikami matur:

> *Szkoła nie ma problemów z frekwencją, jej analizy pojawiają się w przypadku drugoroczności. Była też przeprowadzona korelacja frekwencji i wyników matur. U nas generalnie młodzież dosyć dobrze chodzi do szkoły [id 35].*

Odnotowano również wiele takich szkół [np. id 52], gdzie podkreślano znaczenie przeprowadzania analiz frekwencji:

> *My generalnie robimy analizę frekwencji, bo stwierdziliśmy… jeżeli ktoś jest generalnie zawsze prawie na lekcji, (…). to są wyniki lepsze. I te osoby piszą zazwyczaj maturę lepiej niż wypadały w trakcie roku szkolnego [IDI_N, id 52].*

> *Razem z analizą przyczyn wystawienie ocen niedostatecznych na pierwsze półrocze, analiza frekwencji.[IDI_D, id 05]*

Wśród techników odnotowano ciekawy przypadek [id 03] podejmowania konkretnych działań w wyniku przeprowadzanych analiz frekwencji uczniów, kiedy to w przypadku dużej absencji wprowadzono odpowiednie procedury z udziałem pedagoga, rodziców i dyrekcji:

> *jeśli chodzi o frekwencję, to w naszej szkole mamy specjalnie wypracowane procedury związane z monitorowaniem frekwencji. (…) mamy ustalone limity. (…) 40 godzin bodajże nieusprawiedliwionych, to wtedy już wkracza do akcji pedagog. Następuje taka systematyczna praca z pedagogiem, z rodzicem. Jeżeli to nie skutkuje, no to dopiero pani wicedyrektor i na samym końcu ja już wkraczam. Ale na pewno problem frekwencji jest mocno w naszej szkole się, w szkole monitorowany [IDI_D, id 03]*

Analizy udziału uczniów w konkursach i olimpiadach

> *Szkoła posiada program pracy z uczniem zdolnym oraz prowadzi analizę wpływu zajęć dodatkowych na wyniki konkursów zewnętrznych. Jeżeli uczniowie biorą udział w konkursach, to analizujemy, czy na przykład to, że oni chodzą na dodatkowe zajęcia i że uzyskują u nas oceny, to się przekłada na wyniki konkursów zewnętrznych [id 52].*

Analizy wyników testów organizowanych przez różne wydawnictwa

Zdecydowana większość badanych szkół przeprowadza testy organizowane przez różne wydawnictwa i deklaruje przeprowadzanie analiz ich wyników. Jednak tylko nieliczne szkoły potrafiły szczegółowo opisać sposób przeprowadzania tych analiz.

> *Szkoła korzysta z matury z Operonem oraz W połowie drogi Oficyny Edukacyjnej Pazdro. Testy organizowane przez różne wydawnictwa, no głównie Operon [IDI_D, id 05].*

Podsumowanie analiz wykonywanych w szkołach

- Dyrektorzy i nauczyciele, którzy byli pytani o konkretne analizy wykonywane w szkołach starali się potwierdzić fakt, że większość z nich jest wykonywana.

- Ankieterzy często nie uzyskiwali dowodów potwierdzających wykonania analiz, które według słów dyrektora i nauczycieli były w szkole robione. W niektórych szkołach przedstawiciele grona pedagogicznego tłumaczyli się dlaczego pewnych badań nie wykonują, traktując ankieterów jako instytucję kontrolną.

Generalnie - analizy te nie składają się na całość oceny efektywności pracy szkoły (rozumianej jako ocenianie stopnia osiągnięcia celów pracy szkoły w sposób ekonomiczny, optymalny kosztowo). Analizy też nie składają się najczęściej w całość merytoryczną, choć są zorganizowane w czasie.

> *(…) jest „wewnętrzny kalendarz badań" , porównujemy się z innymi (podobnymi) w XX, które rozumiemy, z których mamy konkretne informacje [IDI_D, id 09].*

W wielu szkołach analizy wykonywane są rutynowo (bo trzeba je wykonać, bo szkoła jest z nich rozliczana) i trudno je połączyć z jakimś celowym działaniem. Większość analiz efektywności nauczania nastawiona jest na mierzenie postępów uczniów w opanowywaniu zakresu materiału wymaganego na egzaminie dojrzałości.

Niektóre komisje egzaminacyjne przygotowują materiały ułatwiające wykonywanie standardowych analiz, metodą porównań:

> *takie Excelowskie pliki, co przygotowuje OKE, na bazie tego, no i porównanie z średnimi wynikami w nawet powiecie, województwie. Bo to wszystko OKE przygotowuje, czy w porównaniu z wynikami w Polsce" [id 26].*

Szkoły wypracowały też swoje własne metody badania „przyrostu wiedzy" np.:

- *na końcu pierwszego semestru trzeciej klasy, gdy przedstawia się postępy uczniów poprzez zestawienie wyników matur próbnych oraz wyników uczniów po I i II klasie.*

- *we wrześniu powstaje kolejny raport, w którym porównuje się wyniki matur właściwych do wyników z matur próbnych oraz do ocen z liceum.[id 13]*

W technikum [id 42] nauczyciele języków obcych analizują podstawę programową wg 4 standardów (czytanie, słuchanie, pisanie, mówienie – w ślad za Europejskim Portfolio Językowym) – pięć razy w ciągu roku.

Związek przeprowadzanych analiz z efektywnością nauczania bywa niejasny dla dyrekcji, dla nauczycieli dokonujących licznych i czasochłonnych analiz, tym bardziej dla pozostałych nauczycieli.

> *(…)choć w szkole tworzy się dużo rozmaitych dokumentów, to [wizytator] zauważyła, że niewiele z nich wynika [IDI_W, id 15]*

Tak liczne analizy owocują przekonaniem wielu szkół, że nowa miara, jaką jest EWD, nie jest potrzebna.

> *Szkoła jest dobrze zarządzana, wykorzystuje wnioski z nadzoru do planowania własnej pracy. Jest plan poprawy i bazy lokalowej, i… cały czas realizowane są plany poprawy jakości pracy szkoły [IDI_D, id 12]*

> *My mamy Zespół ds. Analiz, Statystyk i Zestawień i ja tam mam konkretne rzeczy. Wiem, co, z czego wynika, wiem jak mogę je wykorzystać, co mogę zrobić, gdzie jest problem .[IDI_N2, id 10]*

> *Nie czujemy potrzeby analizowania EWD, ponieważ mamy swoje badania, które według nas są dużo bardziej miarodajne, które rozumiemy, z których mamy konkretne informacje.[IDI_N, id 9]*

To wnioskowanie (bez EWD) ilustruje przykład: dyrektorowi szkoły [id 42] wydaje się, że analiza potencjału ucznia na wejściu i wyjściu z placówki jest wystarczająca dla uchwycenia postępu ucznia. W tej szkole badanie pokazało całkowity brak zainteresowania EWD – i dyrekcji, i nauczycieli, a jest to szkoła o niskich wynikach egzaminacyjnych i niskiej wartości EWD.

Zarówno dyrektor jak i nauczyciel w ww. szkole oraz wizytator podkreślali, że takie wskaźniki trzyletnie EWD są odzwierciedleniem niskich możliwości intelektualnych uczniów, co przy 100% przystępowania do matury musi dać słabe rezultaty. Dodatkowo za usprawiedliwienie niskich wyników maturalnych przyjęto w tej szkole wysokie wyniki z egzaminów zawodowych.

Może dlatego, że analiz jest tak dużo, technika nie zainteresowały się dostatecznie (kolejną z ich punktu widzenia) analizą z wykorzystaniem EWD? (na dodatek wymagającą sporego wysiłku intelektualnego - nowej wiedzy i nowych umiejętności). Postawy osób „broniących się przed EWD" ilustrują podręcznikowe formy oporu przed zmianą.

Na podstawie danych uzyskanych zgodnie ze scenariuszem wywiadu wynika, że można przeprowadzić bardzo dużo analiz czynników wpływających na osiągnięcia edukacyjne uczniów, jak również na efektywność nauczania. Jednak najczęściej przeprowadzane są typowe analizy z wykorzystaniem podstawowych, dobrze znanych wskaźników.

Często nie dostrzega się w tych analizach myślenia o ewaluacji wewnętrznej szkoły postrzeganej jako element rozwoju szkoły. Dotyczy to również wykorzystania w analizach wskaźników EWD.

2.1.3. Analizy wyników egzaminacyjnych z wykorzystaniem EWD

W prezentacjach wskaźników EWD jest wiele informacji, które można w szkole analizować. Można poddać analizie wybieralność przedmiotów maturalnych i adekwatność oferty edukacyjnej szkoły. Można analizować wyniki egzaminacyjne i EWD oraz ich odpowiedniość do koncepcji pracy szkoły i realizacji zamierzonych planów. Można śledzić zmiany w czasie na przykładzie jednorocznych wskaźników EWD z matematyki (poziom podstawowy), korzystając z Kalkulatora EWD 100.

Porównując grupy znacząco różniące się efektywnością nauczania można formułować hipotezy dotyczące specyficznych dla szkoły czynników efektywności kształcenia. Niepokojące obserwacje płynące z analiz wyników mogą być impulsem do dalszych pogłębionych analiz, prowadzonych w szkole w ramach ewaluacji wewnętrznej. Porównując szkołę z innymi szkołami, o podobnych cechach, można uzupełniać analizy o brakujące czynniki kontekstowe. A także śledzić miejsce swojej szkoły wśród szkół konkurujących o tego samego ucznia: może pozwoli to wypracować atrakcyjniejszą ofertę edukacyjną?

W liceach o wysokich wynikach egzaminacyjnych i wysokim EWD, które wykorzystują Kalkulator EWD 100 do analiz wewnątrzszkolnych [id 5, 35, 41, 52] przeprowadzanych jest wiele typowych dla szkół maturalnych analiz dostępnych danych. W szkołach tych badani byli w stanie powiedzieć dużo więcej na temat różnych analiz niż w pozostałych szkołach, gdzie często ograniczano się jedynie do wymienienia wskaźników/analiz. W tych ostatnich istnieje uzasadnione (poparte licznymi wypowiedziami badanych) podejrzenie, że analizom tym nie poświęca się zbyt dużo uwagi. Interesujące wydaje się być również to, w jaki sposób kadra szkoły opowiada o analizach. Bardzo często nie prezentuje ich jako elementów corocznej ewaluacji wewnątrzszkolnej, sposobu myślenia o rozwoju szkoły, ale jako oddzielne, nie powiązane z innymi elementami funkcjonowania szkoły, analizy. Podobnie analizy z wykorzystaniem wskaźników EWD często nie są wplatane w opowieść o ewaluacji wewnątrzszkolnej, lecz traktowane jako odrębne analizy, z których powstaje odrębny raport. Można więc przypuszczać, że nawet w badanych liceach, które wypracowują dodatnie EWD **jeszcze nie występuje powszechnie myślenie o wsparciu rozwoju szkoły za pomocą systematycznych, celowych analiz danych (analizy z potrzeby**), lecz raczej o robieniu analiz dla ich dokumentowania (analizujemy bo wymaga się tego od nas [id 35]).

Tylko w bardzo nielicznych liceach można powiedzieć, że rzeczywiście próbowały przeprowadzać jakiekolwiek pogłębione analizy wewnątrzszkolne z wykorzystaniem kalkulatora EWD. Zdecydowana większość tych szkół, które deklarują wykonywanie analiz EWD, wydaje się być na początku przygody ze wskaźnikami EWD i zaczyna od porównań swojej szkoły z innymi w mieście/województwie. W wielu szkołach (nawet tych z wysokimi wynikami) nie ma nawet świadomości, że taki kalkulator jest dostępny, w niektórych kalkulator mylony jest z wyszukiwarką wskaźników trzyletnich.

Jeśli spojrzymy na deklaracje szkół, to doliczymy się jedynie **8 przypadków** (id 5, 26, 28, 32, 35, 41, 46, 52) na 48 analizowanych szkół, gdzie dyrektor lub nauczyciele stwierdzili, że kalkulator był stosowany. Jednak z dalszych wypowiedzi respondentów wynika, że takich szkół jest jeszcze mniej. W pewnej szkole [id 28] dyrektor stwierdził, że robione były analizy z wykorzystaniem kalkulatora EWD 100, ale – rzekomo – w celu porównania badanej szkoły do innych liceów w mieście: „*Tak, no bo to robiliśmy ostatnio właśnie na tej podstawie. Nawet inne licea też robiły takie zestawienia. Patrzyliśmy gdzie jesteśmy w mieście X my na przykład." (IDI_D, id 28).* Natomiast nie potwierdzili tego badani nauczyciele. Trochę podobna sytuacja ma miejsce w innej szkole [id 52], gdzie dyrektor deklarował, że od ubiegłego roku stosowany jest kalkulator, o czym nauczyciele wydają się nie posiadać informacji: *„próbowaliśmy, ale nie korzystamy" (IDI_N, id 52).* W pewnym liceum [id 46] dyrektor stosuje kalkulator EWD 100 wyłącznie do porównań pomiędzy szkołami. Można przypuszczać, że pomylono Kalkulator EWD 100 z wykresami dla szkół maturalnych zamieszczonymi na stronach Projektu EWD. W szkole tej problemy z aplikacją jedna z nauczycielek tłumaczy tym, iż wpisując dane nie udało jej się uzyskać wyniku oraz faktem, iż nie ma czasu na tego typu analizy:

> *Ja tylko na to patrzyłam, ale tak niekoniecznie stosowałam. Ja patrzyłam, próbowałam i tam trochę mi wychodziło, trochę nie i się denerwowałam. Czasu nie mam, przyznam się szczerze, że nie mam czasu. [IDI_N, id 46]*

Są jednak również takie licea [id 32], które od samego początku korzystają z analiz wskaźników przygotowywanych w Kalkulatorze EWD. W szkole tej płynnie przechodzono przez kolejne, rozszerzone wersje. W chwili obecnej Kalkulator EWD 100 został przez dyrektora szkoły przygotowany do pracy, natomiast placówka czeka jeszcze na dane, które udostępnia OKE, na terenie, którego znajduje się szkoła. Kalkulator wykorzystywany jest m.in. do „sprawdzania przyrostu wiedzy", dodatkowo nauczycielki powiedziały:

> *Co tylko można z tego Kalkulatora wykorzystać, to wszystko jest liczone. Naprawdę. [IDI_N, id 32]*

W przypadku liceum [id 5] ankieterzy uznali w sprawozdaniu, że jest to nieliczny przypadek, gdzie szkoła **nie tylko identyfikuje obszary do usprawnień, ale też monitoruje wdrożone usprawnienia.** W szkole tej kadra deklarowała korzystanie z kalkulatora EWD, jednak jest dopiero na początku pracy z tym narzędziem, gdyż w trakcie trwania badania byli na etapie wprowadzania danych (być może też pod wpływem samego badania):

> *Dopiero myśmy tak naprawdę zaczęli się tym zajmować teraz, on jest w trakcie wprowadzania wszystkich danych i to będzie dopiero na radę styczniową przygotowane [IDI_N, id 5] oraz U nas analizy się przeprowadza, to znaczy wyniki się przedstawia na radzie styczniowej, tej podsumowującej, więc na tej radzie na pewno już będzie ten wynik z kalkulatorem przedstawiony [IDI_D, id 5].*

Respondenci z ww. szkoły deklarowali też, że dane pozyskują z OKE oraz z elektronicznego systemu naboru do szkół, uwzględniają informacje o wynikach testów diagnostycznych w I klasie, co wskazywałoby na głębszy poziom refleksji nad możliwościami kalkulatora niż typowy wśród badanych szkół. Wskazywano na zainteresowanie porównywaniem:

> *klas profilowanych między sobą oraz analiza uczniów korzystających z zajęć dodatkowych, aby wykorzystać te informacje do zachęcenia uczniów do udziału w tego typu zajęciach. My chcemy porównać jak wypadają klasy w zależności od profili, jak to wypadało, podstawowy, matematyka podstawowa, matematyka rozszerzona. Myślimy również nad analizą uczniów korzystających… Z zajęć dodatkowych, zobaczymy jak to wyjdzie, bo to wszystko ma, żeby tych dzieciaków jakoś zachęcić, tak, że warto chodzić na zajęcia dodatkowe, warto coś jeszcze robić w szkole [IDI_N, id 5].*

W kolejnej interesującej szkole [id 35] analizy w kalkulatorze są robione **wyłącznie przez nauczycieli** z zespołów zadaniowych, dyrektor nie miał nic na ten temat do dodania:

> *Na to pytanie odpowiedzą na pewno nauczycielki, z którymi Pan będzie rozmawiał [IDI_D, id 35]*

Nauczycielki ww. szkoły mają świadomość dwóch narzędzi jakimi dysponują*:*

> *Osobiście prowadziłyśmy analizę tych, tą ogólną, czyli tych mgławic i analizę wyników egzaminów w oparciu o kalkulator [IDI_N, id 35]*

I dodają:

> *Bo tutaj jest taki wskaźnik, bo czasami nam się wydaje, że mamy fantastyczną klasę, prawda? I tu się nagle, koleżanka zaczyna stosować kalkulator i okazuje*

się, że o rany, nie jest tak różowo. Więc jakby okazało się w efekcie końcowym, że dla nas, dla naszej szkoły to EWD jest dość takie miarodajne [IDI_N, id 35]

W innej szkole z grupy względnie wyróżniających się w zakresie zaawansowania stosowania EWD [id 41] **jedynie dyrektor oraz były nauczyciel**, który wspomaga kadrę pedagogiczną szkoły w generowaniu interesujących zestawień, wydają się rzeczywiście korzystać z kalkulatora:

3-letnie, pokazują tendencję. Natomiast jednoroczne są o tyle fajne, że pozwalają zbadać z jakim potencjałem przyszła dana grupa uczniów. Kalkulator daje taką możliwość. Pokazuje mi potencjał, średni, wysoki, niski…. daje możliwość rozbicia na płeć. [IDI_D, id 41].

Odnośnie generowania danych dyrektor ww. szkoły stwierdza poprawnie, że:

Najczęściej są to dane surowe, co najwyżej z jednorocznego kalkulatora EWD. Ja podstawiam dane. Bo ten plik z danymi z OKE potrzebny do wygenerowania wniosków z kalkulatora jednorocznego jest dostępny w zakładce dyrektora, pod kodem dyrektora. [IDI_D, id 41].

Z wypowiedzi kadry wspomnianej szkoły wynika, że poziom refleksji nad możliwościami i ograniczeniami kalkulatora jest znacznie wyższy niż w innych analizowanych szkołach.

Inny ciekawy przykład reprezentuje liceum [id 26], które tworzy zespół z gimnazjum, a analizami EWD zajmuję się dwóch nauczycieli, jeden pracujący w liceum, drugi w gimnazjum. Twierdzą oni, że prawidłowe rozumienie analiz wymagało czasu i pracy:

na początku to taki był to materiał dość mało zrozumiały i dopiero trzeba było (…) Tutaj, no ci ludzie, którzy byli na szkoleniach, pomalutku tłumaczenia… [id 26].

W szkole tej korzystając z kalkulatora EWD analizuje się potencjał zdających maturę, rozrzut wyników oraz rozkład reszt. Najwięcej problemów miało liceum z interpretacją rozkładu reszt:

(…) ponieważ wyjaśnienie do tego jest dosyć skomplikowane i trzeba kilka razy przeczytać, żeby, jak to się mówi, wgryźć się, czego w ogóle dotyczy ta analiza reszt. [IDI_N, id 26].

Dyrekcja tego liceum informuje, że szkoła korzysta także z danych, które sama gromadzi. Ponieważ szkoła wchodzi w skład zespołu szkół razem z gimnazjum dyrekcja może prawie równolegle analizować wyniki dla obu typów szkół:

95 procent młodzieży naszych na wejście to jest młodzież naszego gimnazjum, której dane posiadamy również na tacy, bo to jest nasze, (...) Bo my robimy na dwóch obszarach, EWD, dla gimnazjum i dla liceum. Bo my tu porównujemy najpierw sprawy gimnazjalne, czyli sprawdzian po szkole podstawowej w gimnazjum i później ten drugi etap już nasze gimnazjum i egzamin końcowy. [IDI_D, id 26]

Warto zauważyć, że szkoły, w których kalkulator maturalny wydaje się być rzeczywiście stosowany [id 5, 35, 41], są szkołami w zespołach razem z gimnazjum. Wypowiedzi respondentów bardziej odpowiadają ich doświadczeniom z analizami gimnazjalnymi niż maturalnymi, które są w kalkulatorze na razie ograniczone jedynie do matematyki na poziomie podstawowym. Można by powiedzieć, że wskaźniki EWD wchodzą do szkół ponadgimnazjalnych poprzez gimnazja. Potwierdza to też ciekawy

przykład z technikum [id 24], w którym czynnikiem inicjującym zastosowanie EWD do oceny efektywności były pozytywne doświadczenia osoby reprezentującej organ prowadzący w szkołach gimnazjalnych:

> *Doświadczenia związane z gimnazjami właśnie, ponieważ ogląd EWD gimnazjum dał nam jakby obraz sytuacji związanej z efektywnością pracy szkół, gimnazjów* [IDI_O, id 24]

W większości szkół ponadgimnazjalnych rzadko wykorzystuje się wskaźniki EWD do przeprowadzenia analiz. Często jest to tylko ogląd gotowych wskaźników EWD prezentowanych na stronach internetowych matura.ewd.edu.pl:

> *(…) tak na własny użytek patrzymy na te wskaźniki EWD i to też tam na tej edukacyjnej wartości dodanej, tam można sobie porównać konkretne szkoły*[id 51], albo: *przedstawiliśmy je, usiedliśmy sobie wspólnie powiedzmy, no w pokoju nauczycielskim na monitorze komputera,* [id 10],
>
> *jeśli chodzi o EWD, to nasza praca tak naprawdę sprowadziła się do przygotowania wydruków ze strony* [id 10].

Zdarzają się dyrektorzy, którzy twierdzą, że:

> *(…) nie mieliśmy dostępu do tych wskaźników właśnie, (…), jakby nie mam dostępu do tej wiedzy, do tych wykresów, do tych wskaźników.*[IDI_D, id 01]

Okazuje się, że wiele badanych szkół ma jednak znikomą wiedzę o wskaźnikach EWD i możliwościach ich wykorzystania w analizach wewnątrzszkolnych:

> *Powiem szczerze, że ten zakres [stosowania EWD], tak jak mówiłam jeszcze niewielki. Wiedza zarówno nasza jak i grona no nie pozwala nam w pełni tutaj wykorzystać EWD* [IDI_D, id 54]

Na przykładzie badanych przypadków widzimy, że wyraźnie rysują się problemy związane z brakiem przygotowania i wiedzy na temat metody EWD:

> *Jeżeli chodzi o samą analizę, no zawsze jest pewnie jakiś problem, żeby ją odpowiednio dobrze zinterpretować. Na początku chyba tak, (…) tak mi się wydaje, że ja przynajmniej nie do końca tak wiedziałam, o co chodzi, a teraz (…) okazuje się, że nie wiem na przykład, że w klasie można jakieś tam analizy przeprowadzić., (…) Więc pewnie jeszcze nie wiem, czego nie wiem.*[IDI_D, id 19].*Nagle dostajemy jakieś elipsy i ciesz się, że masz jakiś obrazek. I tak nie potrafię go wyczuć, skoro nie wiem, co to jest. Na jednej osi jest coś, co wiem, średnia wyników jakiejś tam grupy, też mam mocne wątpliwości, nie bardzo wiem, jak oni ją liczą, a na drugiej w ogóle. Coś, czego w ogóle nie wiem, co to jest, więc z czego mam się cieszyć [IDI_N, id 47].*

Jeśli spojrzymy przez pryzmat typu respondenta, należy zauważyć, że to badanie wykazało szeroką niewiedzę o EWD wśród dyrektorów i nauczycieli techników [id 3, 6, 9, 12, 15, 21, 30, 36, 37, 42, 45, 55]. Przyznać jednak trzeba, że niektóre osoby podjęły wysiłek zaznajomienia się z EWD tuż przed udzieleniem wywiadu w badaniu.

EWD tylko do obejrzenia elips, bez analizy, czasami do porównania z innymi szkołami, żadnych analiz jednorocznych[id 15]

Technika, które deklarują, że analizują wyniki egzaminacyjne z wykorzystaniem wskaźników [id 18, 24, 27, 33] ograniczają się do znajomości wskaźników trzyletnich, ale nie korzystają z kalkulatora EWD.

Na podstawie przytoczonych wypowiedzi można stwierdzić, że nieliczne szkoły (3), spośród ankietowanych (48), wykorzystują prawidłowo aplikację Kalkulator EWD 100. Dzieje się tak w szkołach, w których nauczyciele mieli styczność z kalkulatorem pracując równocześnie w gimnazjum. Można powiedzieć, że kalkulator *przechodzi* ze szkoły gimnazjalnej do szkoły maturalnej.

2.1.4. Analizy w zespołach zadaniowych

Praca ze wskaźnikami EWD jest organizowana w szkołach w sposób zróżnicowany. Najczęściej jednak funkcjonuje **zasada 1+2,** tj. dyrektor inicjuje, a dwóch nauczycieli wspiera i upowszechnia analizy wśród zespołów przedmiotowych, a potem rady pedagogicznej. Sposób pracy w zespołach czy też indywidualnie, związany jest z tym, od kogo wyszła inicjatywa zainteresowania się wskaźnikami EWD. Często w analizy z wykorzystaniem wskaźników EWD zaangażowany jest dyrektor lub jego zastępca[id 07, 16, 20,46,32]. Największy zespół ds. analiz (dziewięcioosobowy) powstał w pewnym liceum [id 07]. Należy zauważyć, że takie zespoły dopiero w szkołach powstają, co obrazuje np. wypowiedź dyrektora liceum w zespole szkół ponadgimnazjalnych [id 19]:

EWD analizuje grupa osób przeszkolonych (zazwyczaj 2-3 osoby), jednak nie jest to stały zespół – co roku się zmienia i nie pokrywa się z grupą odpowiedzialną za analizę wyników egzaminów zawodowych. Dwa różne zespoły, żeby to po prostu nie było tak, że część tylko jest obciążona.[IDI_D, id19]

Powszechny brak powołanych specjalnie do analiz EWD zespołów/ekspertów wynika z pewnością też z tego, że w większości badanych szkół deklarowane „analizy" jednak nie wykraczały dotychczas poza „przyglądanie się" trzyletnim wskaźnikom EWD na wykresach.

W przypadkach, gdzie analizy przeprowadza dyrektor, zdarza się, że wsparcia udzielają specjalnie w tym celu **przeszkoleni nauczyciele lub informatycy**:

Analizami wyników egzaminacyjnych zajmują się informatycy oraz komisje przedmiotowe, bo teraz właśnie analiza, no bo ogólnie, tak jak Panu… Zespoły przedmiotowe, no bo wiadomo, że tą ogólną analizą to wspomagają mnie informatycy, natomiast później, już tą szczegółową komisje przedmiotowe [IDI_D, id17]

Nauczyciel matematyki posiada doświadczenie w analizie egzaminów zewnętrznych szkoły, a nauczyciel fizyki jest konsultantem pedagogicznym w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym, jest to również osoba, która odpowiada za „przygotowanie wykresów EWD" [IDI_D, id11].

Kadra ww. szkoły deklarowała również, że analizami EWD zajmują się od samego początku, odkąd wskaźniki EWD dla maturalnych szkół się pojawiły, jednak nie znaleziono na to żadnych dowodów w wywiadach.

Często badani deklarowali, że analizy EWD robione są **w ramach istniejących już zespołów przedmiotowych** lub ds. ewaluacji wewnętrznej. Tak jest przykładowo w szkole [id 2], gdzie „analizy" miałyby być robione, w opinii dyrektora, w liczących ok. 10 osób zespołach zadaniowych złożonych z nauczycieli oraz pedagogów i psychologów:

> *„wszyscy po trochu, to znaczy, tak, no oczywiście dyrektor jest odpowiedzialny i dyrektor tę wiedzę musi mieć, natomiast dyrektor, no powołuje te zespoły, prawda? No w zespołach przedmiotowych przedmiotowcy zajmują się tym, co konkretnie dotyczy ich przedmiotu, natomiast zespół do spraw diagnozy czy zespół do spraw ewaluacji zajmuje się tym w skali takiej szkolnej, globalnej w szkole i przekazuje informacje radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi"[IDI_D; id 02].*

Jednak badani nauczyciele wspomnianej szkoły doprecyzowują, że tak naprawdę tylko oni (2 osoby) zajmują się samymi „analizami" EWD:

> *więc na pewno my dwie (…) Ale, a cała reszta dopiero się wdraża do robienia [IDI_N2, id2].*

Istnieją również takie przypadki (np. id 23,20), gdzie analizy (a raczej wydruki i interpretacje trzyletniego wskaźnika) EWD **przygotowuje głównie dyrekcja szkoły:**

> *pierwszą taką analizę dokonuje dyrekcja szkoły, która nam przedstawia na pierwszej radzie pedagogicznej, wrześniowej, czy tam pod koniec sierpnia, tą pierwszą analizę taką dość dokładną z każdego przedmiotu, każdy nauczyciel jest zapoznawany. Natomiast potem pracujemy w zespołach już indywidualnie [IDI_N2, id23].*

Podobna sytuacja wydaje się występować w liceum [id 20], które jest w zespole z gimnazjum:

> *„To jest tak za moim pośrednictwem, można powiedzieć, bo ja to, ja na to zwracam uwagę" [IDI_D, id20].*

W powyższym przypadku analizy z wykorzystaniem EWD dyrektor dokonuje również „sam dla siebie". Z tym, że tutaj dalsze zestawienia i prace dotyczące przygotowania prezentacji na radę pedagogiczną robią zazwyczaj **2 osoby, które zostały przeszkolone** przez firmę zewnętrzną na potrzeby analizy wyników dla gimnazjum. Szkoleniami z EWD była objęta również cała rada pedagogiczna.

Wśród liceów występują również takie przypadki, gdzie nie ma zespołów/ekspertów ds. analiz EWD bo 1) szkoła wypracowała inne pomysły swoich autorskich wskaźników, które – w opinii kadry – miałyby stanowić substytut EWD [id40] lub też 2) nie było dotychczas świadomości istnienia/potrzeby stosowania EWD [id43].

Zaobserwowano również ciekawe zjawisko obawy dyrektora przed „przyznaniem" się, że zespół ds. analiz EWD nie istnieje w szkole, co potwierdziły sprzeczne z jego opiniami relacje nauczycieli [id 47]:

> *Nie. Nie zajmujemy się czymś takim.[IDI_N, id 47]*

Z przytoczonych wypowiedzi można przyjąć, że nie we wszystkich szkołach zostały utworzone *zespoły zadaniowe* , których funkcją byłoby przeprowadzanie analiz z wykorzystaniem wskaźników EWD. Często zespoły są tworzone tylko po sesjach egzaminacyjnych , aby opracować bieżące dane, w niektórych szkołach analizami EWD zajmuję się dyrektor. W niektórych szkołach miary EWD nie są uwzględniane w wykonywanych analizach, pomimo innych sugestii dyrektora.

2.1.5. Sposoby dokumentowania analiz

Wyniki analiz z wykorzystaniem metody EWD są zazwyczaj prezentowane na posiedzeniach rad pedagogicznych oraz są częścią lub załącznikami do protokołów z obrad rad pedagogicznych. Stanowią też czasami część dokumentacji szkolnej i klasowej dotyczącej ewaluacji wewnętrznej [id 10, 16]. W większości szkół, które analizują EWD, wyniki te są przechowywane w postaci papierowej, ale są też takie przypadki [np. id 32], w których są przygotowywane wyłącznie w formie elektronicznej.

Poniżej przytaczamy przykładowe sposoby rejestrowania wyników analiz, które odnotowano w liceach:

- *w protokołach mam zapisane, w teczkach dotyczących ewaluacji wewnętrznej [id 16]*
- *w dokumentacji szkolnej i klasowej, jakiej (np. raporty z ewaluacji wewnętrznej, raport z analiz wyników egzaminów zewnętrznych, prezentacje na radę pedagogiczną etc.)[id 10]*
- *prezentacje przygotowane na rady i protokoły z posiedzeń rad pedagogicznych: „To znaczy, my mamy jako prezentacje, te, które są jako załączniki do protokołów, tak mi się wydaje [id 19]*
- *Opracowania EWD przechowywane są w dokumentacji szkolnej. Dokumenty te przedstawiane są nauczycielom na radzie pedagogicznej [id 26]*
- *3-letnie wskaźniki przechowywane [są] w dokumentacji szkolnej, także w protokołach rady pedagogicznej. [id 27]*
- *Dyrektor przygotowuje na forum rady pedagogicznej prezentacje dla nauczycieli z wybranymi wskaźnikami EWD, które są następnie udostępniane i analizowane przez nauczycieli z poszczególnych zespołów przedmiotowych [id 41]*
- *Analizy EWD są dokumentowane przez szkołę w protokołach rady pedagogicznej – są to interpretacje wykresów. Tworzone w szkole sprawozdania zawierają informacje dotyczące nie tylko samego EWD [id 46]*

W badanych technikach analizy są również rejestrowane i przechowywane jako dokumentacja szkolna, ale w żadnym przypadku nie był to raport z zastosowania EWD.

Odnośnie podejścia szkół do dokumentowania wyników analiz symptomatyczna jest uwaga wizytatora:

> *Będąc w tej szkole dość długo musiałam tłumaczyć dyrektorowi prawda, który mnie zarzucał (…) mnóstwem dokumentacji, z której nic nie wynika (…). Więc dla mnie jest to przerost, powiedzmy, formy nad treścią, jeśli chodzi o dokumentację. [IDI_W, id15]*

Na podstawie powyższych wypowiedzi można stwierdzić, że analizy wyników nauczania są prezentowane na posiedzeniach rady pedagogicznej. Najczęściej później są przechowywane w dokumentacji szkolnej w formie papierowej lub prezentacji. W technikach badacze nie znaleźli raportu z wykorzystaniem wskaźników EWD.

2.1.6. Informowanie o wskaźnikach EWD szkoły w środowisku

Badanie pokazało, że interesariusze szkoły (rodzice, środowisko lokalne) często są przez szkołę informowani o wynikach EWD. Dzieje się tak jednak częściej wtedy, gdy „szkoła ma się, czym chwalić". Przykładowo, w pewnym Liceum o niskich wynikach/EWD [id 07] tak dyrektor wypowiedział się o upublicznianiu EWD szkoły:

> *w szkole i w zespołach przedmiotowych. I nigdzie więcej. Bo nie mam się czym chwalić."[IDI_D, id 07]*

Natomiast w szkołach o wysokich wskaźnikach edukacyjnej wartości dodanej dyrekcja częściej dzieli się tą informacją ze środowiskiem lokalnym:

> *Wyniki wskaźnika EWD w badanej placówce wykorzystywane są w działaniach promocyjnych szkoły, ale w sposób ograniczony głównie do lokalnej prasy* [IDI_D, id 41].

Zaobserwowano pewien ciekawy przykład liceum wiejskiego [id 16] o ponadprzeciętnej efektywności nauczania mierzonej EWD i średnich wynikach, które szeroko promuje dobrą pracę szkoły:

> *Publikujemy na stronie internetowej, mówimy o tym właśnie na spotkaniach z rodzicami też, wtedy, to szczególnie na tych wiosennych spotkaniach, kiedy już w ramach rekrutacji, prawda, mówimy o szkołach i mówimy o tym, że warto przysłać do nas każde dziecko.* [IDI_D, id 16]

Istnieją również przykłady techników, które informują środowisko szkoły o osiągniętych wskaźnikach EWD. Przykładowo, w technikum [id 27] wskaźniki są przedstawiane rodzicom na radzie rodziców. Jednak w kontaktach z uczniami i pozostałymi rodzicami nauczyciele nie wykorzystują EWD:

> *Z pewnością wynika to z braku znajomości EWD przez rodziców.* [IDI_N, id 27]

Zaobserwowano także przykład technikum [id 03], które prowadzi już pierwsze rozmowy z uczniami o tym, że jest taka miara, a niektórzy nauczyciele wspominają o EWD wszystkim rodzicom na wywiadówce (IDI_N2). Jednak w wywiadzie wyrażono również opinię, że rodzice, jako miarę efektywności pracy szkoły, preferują raczej zdawalność niż EWD.

Z przytoczonych przykładów wynika, że szkoły informują chętnie o wynikach EWD, jeżeli mają się czym pochwalić, co wydaje się całkiem zrozumiałe. Niektóre szkoły umieszczają informacje o edukacyjnej wartości dodanej na stronach internetowych, w miejscowej prasie, czasem przekazują tez dane rodzicom.

2.2. Czynniki wpływające na wykorzystanie EWD w szkołach

Czynniki warunkujące wykorzystanie wskaźników EWD w szkołach to przede wszystkim kompetencje dyrektora, umiejętności analityczne nauczycieli, zainteresowanie wskaźnikami EWD ze strony organów prowadzących i wymagania stawiane szkołom przez wizytatorów ds. ewaluacji.

2.2.1. Wiedza, uczenie się, doświadczenia

Jak wspomniano, wywiady były przeprowadzone z czterema grupami respondentów, o których kompetencjach i doświadczeniu mowa w niniejszym rozdziale, tj.: dyrektorami szkół, nauczycielami

szkół maturalnych, przedstawicielami organów prowadzących oraz przedstawicielami organów nadzorujących – a konkretnie wizytatorami, którzy przeprowadzali ewaluację zewnętrzną w badanych szkołach.

Prawie połowa badanych **nie brała udziału w szkoleniach z EWD**. W 12 studiach przypadku wystąpił przynajmniej jeden badany, który **nigdy nie stosował** EWD (25%). W jednym przypadku [id 40] żaden z respondentów nie stosował nigdy EWD (mimo, że wszyscy deklarowali, iż orientują się czym jest EWD), a w drugim [id 43] ani kadra szkoły ani pracownik OP. Sytuacja niestosowania EWD dotyczyła 10 rozmów z pracownikami OP, 6 rozmów z nauczycielami, 1 z wizytatorem i 2 z dyrektorami (w tych 3 ostatnich osoby badane jednocześnie nie brały udziału w szkoleniach z EWD).

Wizytatorzy

Najwyżej swoją wiedzę o EWD oceniają przedstawiciele organów nadzorujących, a konkretnie **wizytatorzy**, którzy przeprowadzali ewaluację zewnętrzną w badanych szkołach. Wizytatorzy ds. ewaluacji nie są zobowiązani przepisami ani procedurami ewaluacyjnymi do stosowania wskaźnika EWD, jednak w swojej pracy wszyscy zetknęli się z pojęciem EWD. Wielu podczas szkoleń organizowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE), które często prowadzili członkowie zespołu projektowego EWD.

Większość wizytatorów określa swoją wiedzę jako dobrą, wystarczającą. Zdarzają się jednak wizytatorzy [id 13, 19], którzy przyznają się do braków wiedzy o metodzie EWD. Przykładowo wizytatorka z kuratorium, któremu podlega badane liceum [id 13] stwierdziła, że ma bardzo małą wiedzę na ten temat. W trakcie rozmowy deklarowała jednak, że bardzo chętnie dowiedziałaby się na ten temat więcej:

> *Myślę, że jest taka potrzeba, żeby przeszkolić, jeśli chodzi o EWD, jest na pewno, bo no teraz jeszcze te skale centylowe i te inne podochodziły, więc no, my mamy taką wiedzę bardzo skromną, a szkoda.*[IDI_W, id 13]

Innego zdania jest wizytator [id 19], który wiedzę o EWD uważa za zbędną z punktu widzenia zadań, które wykonuje:

> *To znaczy tak, jakby uczyłam się jak to się robi, ale tego po prostu to, tego nie umiem i nie chcę tego umieć, bo mi jest to niepotrzebne, prawda?* [id19, IDI_W]

Część wizytatorów określa swoją wiedzę jako *teoretyczną*:

> *Bardzo teoretyczna, to znaczy, no analizę gdzieś tam tych wykresów związanych z tymi 3-letnimi wskaźnikami, gdzieś analiza porównawcza – tak.* [id 46]

Jeśli chodzi o samo przeprowadzanie analiz EWD to zaobserwowano wiele przypadków, w których wizytatorzy stwierdzali, że nie przeprowadzali takich analiz. Pojawiają się takie uzasadnienia tego faktu [np. id 46], w których podkreśla się iż kuratorium nie analizuje wskaźników, ale jedynie zbiera informacje dotyczące efektywności pracy szkół:

> *Nie, my w ogóle nie stosujemy (EWD). Jeśli badamy efekty, to rolą naszą jest zebranie informacji ze szkół o tym, w jaki sposób oni to robią. Ani tego nie oceniamy, czy to jest dobrze, czy to jest źle, bo takiej możliwości nie mamy ani uprawnień takich. Czyli my sami nie dokonujemy takiej analizy, (…). Efektywnością szkół zajmują się same szkoły.*

A my zbieramy od nich informacje, jak oni to robią. (…) Tylko to, co daje nam szkoła. Widzę czasami, że wniosek jest nie taki albo że analiza nie jest taka, jak wynikać to powinno z opisu. Ale nie kwestionuję tego, bo nie mam do tego takich kompetencji. Mogę nie wziąć tego pod uwagę.[IDI_W, id 46]

Należy podkreślić, że jest to dość charakterystyczna wypowiedź dla badanych pracowników organów nadzorujących. Ponieważ nie ma wymogu sprawdzania danych podawanych przez szkoły, ewaluatorzy nie poddają analizie wyników przedstawionych przez dyrektorów, a w raporcie nie opatrują ich własnym komentarzem.

Zaobserwowano jednak, że występują również tacy wizytatorzy, którzy jednak sami dokonują wstępnej analizy EWD, zapoznają się z wynikami szkoły, w której przeprowadzają ewaluację zewnętrzną. Bardzo pewnie w tematyce EWD wydawała się czuć wizytatorka pewnego technikum [id 15]. Swoją wiedzę oceniała jako *„w jakiś sposób ugruntowaną i usystematyzowaną”*, jak również popartą przeprowadzanymi analizami przy okazji ewaluacji. Respondentka podkreślała jednak, że przydałyby się również dodatkowe szkolenia:

Ponieważ to wszystko się zmienia, tak? Jak ewaluacje ewaluują, EWD też ewaluuje, bo w momencie, kiedy ja byłam na szkoleniu, nie było jeszcze nawet 2-letniego wskaźnika, prawda? [*IDI_W, id 15].*

Przedstawiciel pewnego kuratorium w studium przypadku liceum w zespole [id 26], deklarował, że pierwszą styczność z EWD maturalnym miał już w 2010 roku. EWD wykorzystywał w ewaluacji zewnętrznej w obszarze „*efekty*”:

Wykorzystujemy przy, podczas ewaluacji, jeśli mamy, jeśli bierzemy, przeprowadzamy ewaluację w obszarze umiejętności ucznia czy w obszarze „efekty” pracy szkoły, to tak. I to wpływa na to czy, i widzimy, że ta szkoła, no ten poziom kształcenia jest wysoki i co się przyczynia do tego, prawda? (…) Jednym z tych, no czynników, które na to wpływa, to może być to badanie wskaźnika EWD [IDI_W, id 26]

Z kolei inny wizytator opracowujący ewaluację Liceum [id 41] korzystał zarówno z opracowań naukowych poświęconych EWD, jak również informacji zamieszczanych na portalu Projektu EWD. Ponadto informacje, z których korzystał, uważa za bardzo przydatne:

Bardzo przydatne są informacje, które są w specjalny sposób przygotowywane dla organu sprawującego nadzór, w jaki sposób czerpać informacje, jak interpretować wskaźnik EWD. Jest taki specjalny dział adresowany do organu sprawującego nadzór.[IDI_W, id 41]

Nauczyciele i dyrektorzy szkół

Najwyżej swoją wiedzę dotyczącą metody EWD oceniają nauczyciele i dyrektorzy szkół, w których prowadzone są analizy z wykorzystaniem Kalkulatora EWD 100. W szkołach tych [id 32, 46, 41 oraz 26] dyrektorzy i nauczyciele postrzegają swoją znajomość tej miary jako dobrą, wystarczającą, pozwalającą na wykonywanie analiz. Poniżej prezentujemy przykładowe wypowiedzi pracowników szkoły, którzy pracują ze wskaźnikami EWD:

Edukacyjna wartość dodana, w skrócie, to jest porównanie wyniku przewidywanego … z tym wynikiem uzyskanym wszystkich uczniów, to jest uśredniona reszta …z porównania tych wyników, przewidywana a ta uzyskana.

Pracuję na tym, wiedzę mam, wiem, jak to się robi, wiem, co to daje, ale przyznam się, że pracuję na gimnazjum, bo tam to widać, a w liceum, … Ja nigdy nie wiem wszystkiego, (…). Szkolenie, byliśmy na tym szkoleniu i właściwie to szkolenie nam uświadomiło, że jednak ta wiedza jeszcze jest, no dopiero… Ja swoją tą wiedze … może troszeczkę niżej niż kolega, bo kolega bardziej zaangażowany, na czwórkę może. [id 41]

Zidentyfikowano również takie szkoły, w których kadra niezbyt wysoko ocenia swoją wiedzę z zakresu EWD. **Nauczyciele** pewnego liceum [id 46] określają swoją wiedzę dotyczącą EWD jako podstawową. Ponadto, małe zainteresowanie tym wskaźnikiem jedna z rozmówczyń tłumaczy tym, iż EWD w szkole jest ujemne, więc jej zdaniem **niskie wartości są dla nauczycieli demotywujące**, ponieważ szkoła wykonuje pracę i nie widać jej efektów:

Nie, moja wiedza jest podstawowa, ponieważ ja osobistą mam awersję do tej metody i podstawowa jakoś nie zachęca mnie do dalszego poznawania, zgłębiania. My na (…) to mówimy jajka, te nieszczęsne obrazeczki nam się kojarzą z jajkami i tak u nas właśnie w żargonie naszej szkoły funkcjonuje to jako jajka. No i trudno nam mówić o tej metodzie dosyć pozytywnie, ponieważ ciągle te jajka są nie we właściwej stronie. No ja też raczej tak na poziom podstawowy.[IDI_N, id 46,]

W badanych liceach często wyższy poziom wiedzy o EWD deklarowali **dyrektorzy** szkół niż nauczyciele. To kadra kierownicza pozyskiwała informacje o wskaźnikach EWD na konferencjach dla dyrektorów i naradach szkoleniowych.

W pewnej szkole [id 18] dyrektorka w taki sposób opowiada o korzystaniu ze strony internetowej poświęconej tematyce EWD:

Tak z (…) materiałami się zapoznawałam.(…) były właśnie między innymi opisy tych wskaźników, co należy rozumieć przez taki czy inny wskaźnik i powiedzmy taki opis analiza, do tego, żeby to przenieść na konkretną szkołę, w której pracuję, to był główny taki temat, z którego ja korzystałam.[IDI_D, id 18]

W przypadku techników zauważono, że nauczyciele są samokrytyczni – najczęściej „wiedzą, że nie wiedzą". Pozytywne jest to, że większość jest ciekawa i chce poznać EWD bliżej, także osoby, które już uczestniczyły w szkoleniach.

Praktycznie jedynym źródłem informacji o EWD dla badanych szkół jest strona internetowa Projektu EWD:

(…) tak, tam są artykuły, filmiki dotyczące tego jak liczy się i w jaki sposób korzystać z EWD, jak interpretować EWD. Poza tym, co jeszcze, jak robić zestawienia, analizować w porównaniu z innymi szkołami i tak dalej. Najbardziej przydatne informacje na stronie projektu dotyczą interpretacji danych oraz kalkulatora. (…)Dotyczące samej interpretacji danych, gdzie jest interpretacja danych na podstawie jakichś hipotetycznych szkół czy przykładowych szkół, jak się te wyniki mogą rozkładać i jak to interpretować. Liceum [IDI_N, id 26].

Dla nauczycieli czy dyrektorów wiedza z materiałów ogólnodostępnych, zamieszczonych na stronie Projektu jest ważna i użyteczna:

To te materiały dotyczące wykorzystania tego kalkulatora dostępne, czyli materiały, w jaki sposób korzystać. Interpretacja poszczególnych tam analiz, które są w tych kalkulatorach, są krótko opisane i z nich korzystałem, żeby zrozumieć. No i tutaj te wskaźniki 3-letnie też interpretacja, na to też zwracałem uwagę. To te materiały korzystałem i myślę, że są w porządku. Liceum [id 26].

Nie tylko dyrektorzy, ale i nauczyciele pogłębiają swoją wiedzę odwiedzając strony internetowe poświęcone tej tematyce:

Przede wszystkim ze strony tutaj właśnie poświęconej edukacyjnej wartości dodanej. Bo tam jak po raz pierwszy zerknąłem ze 2 lata temu, to sobie poczytałem właśnie te najważniejsze informacje [IDI_N1, id 18]

Hm.., te podstawowe pojęcia to czytałam sobie na podstawie, no tego, co jest na tej stronie o tych podstawowych pojęciach, te reszty przede wszystkim, reszty nie wiedziałam, co to jest, ten rozrzut reszt, nie wiedziałam skąd się bierze ten wykres rozrzutu, co to są te kropeczki, więc te rzeczy sobie o tym poczytałam. Natomiast już te takie dokładniejsze, jakieś takie bardziej specjalistyczne pojęcia to są mi nieznane)[IDI_N2, id 18]

(…) sama coś tam w Internecie znalazłam i poczytałam, prawda, więc tylko tyle wiem na ten temat [IDI_N2, id 18]

Pracownicy organów prowadzących szkoły

Pracownicy organów prowadzących szkoły mają niską wiedzę o metodzie EWD. Praktycznie większość z nich nie posługuje się tym pojęciem i nie stosuje go do opisu pracy szkół:

Respondent reprezentujący organ prowadzący nie wiedział, co to jest EWD [R 07].

W badaniu wystąpili tacy pracownicy OP [np. id 41], którzy co prawda słyszeli o EWD, jednak nie posiadają bliższej wiedzy, czym ten wskaźnik jest i w jaki sposób może być wykorzystany do analizy efektywności kształcenia. W tym konkretnym przypadku [id 41] intuicja podpowiada respondentowi, że EWD jest narzędziem do badania progresu edukacyjnego ucznia:

Należy zbadać ucznia na wejściu i zbadać ucznia za jakiś czas, zobaczyć, czy jego wiedza jest wyższa czy nie [IDI_O]

Ale są również tacy pracownicy OP, którzy zdobywają wiedzę z pomiaru dydaktycznego i próbują ją wykorzystywać. Często są to pasjonaci, którzy próbują sami policzyć ten wskaźnik:

Starałem się dociec tej metody, a szczególnie wtedy, kiedy były, było EWD tylko jednoroczne dla liceów i wtedy próbowałem dociec tego i na swoje, swój sposób wyliczyć EWD, to był rok bodajże 2011, tak w 2011 roku próbowałem na swój sposób wyliczyć EWD, bo sesja rady miała być w połowie października, obiecane EWD na witrynie miało się pojawić na koniec października, dla mnie to było za późno, żeby uwzględnić materiały z witryny w naszym opracowaniu lokalnym w związku z tym przymierzyłem się do tego i co się okazało, że w przypadku dużych szkół, jak porównywałem już potem, jak pojawiło się EWD wyliczone przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną to w przypadku dużych szkół pomyliłem się o 3 procent, a w przypadku małych szkół nie więcej jak 7. Czyli z grubsza metodę poznałem (…) [IDI_O, id19]

Również przedstawiciel organu prowadzącego pewnego Liceum [id 32] bez trudu określiła pozycję szkoły oraz zinterpretowała uzyskany przez szkołę wynik EWD, zarówno dla przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, jak i dla przedmiotów humanistycznych. Próbowała też zinterpretować wynik szkoły:

> *(…) specyfika szkoły. Mała szkoła (…). W ubiegłym roku dwie klasy były (…) także ze względu na specyfikę miasta, bardzo dużą ilość dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ta szkoła tak funkcjonuje. Osiągnięte przez szkołę wyniki są podobnymi do wyników innego, dobrego (…) liceum. [IDI_O, id32]*

Zaobserwowano także pojedyncze przypadki pracowników organów prowadzących, którzy chcą poszerzać swoją wiedzę w zakresie EWD. Pracownik pewnego wydziału oświaty [id 18] przegląda strony internetowe poświęcone EWD, aby poszerzyć swoją wiedzę:

> *Natomiast na stronie no dowiaduję się, no tego, że na przykład jak można coś udoskonalić, jak można coś podciągnąć, jak można problem rozwiązać z innej strony, no niestety nie jestem alfą i omegą, więc tak muszę się podpierać. Tam są po prostu niektóre rzeczy, artykuły przerobione już, no więc, po co wyważać otwarte drzwi [IDI_O, id 18]*

Okazuje się jednak, że nawet, gdy pracownicy organów prowadzących posiadają wiedzę na temat wskaźnika EWD, to nie jest to narzędzie często wykorzystywane w pracy wydziału. Stosowanie wskaźnika EWD sprowadza się głównie do „oglądania" wyników szkół. Jako powód takiego stanu rzeczy niektórzy respondenci wskazują przeciążenie obowiązkami i brak czasu na bardziej wnikliwą analizę:

> *… Szczupłość obsady kadrowej mojego wydziału, a jednocześnie wielość zadań nie pozwala na takie analityczne traktowanie tematu (…). A w tej chwili obecnej korzystam ze strony internetowej edukacyjnej wartości dodanej (…) najbardziej mnie interesują materiały związane z publikacją, wyników edukacyjnej wartości dodanej moich szkół … zaglądam również do raportu, do materiałów, które wydają mi się ciekawe …" [IDI_O, id 44]*

Podsumowując, w analizowanej grupie szkół zdecydowana większość badanych to osoby, które miały świadomość czym jest EWD. Jak raportują ankieterzy, prawie wszyscy respondenci **orientują się** (chociażby pobieżnie) **czym jest EWD**, w szczególności – wszyscy dyrektorzy. Natomiast wiedza i doświadczenie pracowników organów prowadzących w zakresie analiz EWD są znikome.

2.2.2. Motywacje do korzystania z metody EWD

Sama wiedza o metodzie edukacyjnej wartości dodanej nie jest warunkiem dostatecznym tego, żeby szkoły zaczęły wykorzystywać wskaźniki EWD w analizach wyników egzaminacyjnych. Bardzo ważne są postawy wobec metody EWD wszystkich interesariuszy tego procesu i ich wzajemne oddziaływanie.

W szkołach o wysokich wynikach badani w zdecydowanej większości (72%) wyrażali **pozytywne opinie o użyteczności EWD**. W 9 studiach przypadku zdarzyli się respondenci charakteryzujący się bardzo pozytywnymi opiniami o użyteczności tej metody (id 5, 11, 14, 16,17, 20, 25, 28, 41). Było to 6 dyrektorów i 5 nauczycieli, 3 pracowników OP i 4 wizytatorów. Jedynie w 4 rozmowach zarejestrowano **opinie negatywne** o użyteczności EWD (id 28, 52, 47) lub też zdecydowanie

negatywne (id 34). Wyrażali je jedynie nauczyciele lub pracownicy OP. Natomiast 16 respondentów można określić jako mających raczej neutralne (obojętne) podejście do użyteczności EWD.

Nauczyciele i dyrektorzy szkół

Część kadry szkół uważa, że analizy EWD są mało użyteczne [np. id 10, 29, 44, 51] lub potwierdzają tylko to, co było już wiadomo wcześniej:

> *Że pracujemy dobrze, skutecznie. I należy to tylko kontynuować. Ulepszać nie ma, czego, bo uważam, (…), że jesteśmy szkołą sukcesu [IDI_N, id 16]*

Początki wykorzystywania wskaźników EWD w szkole były często związane z **ciekawością poznawczą**:

> *Wskaźnik się pojawił i trzeba było ten wskaźnik poznać [id 41]*
>
> *Wiedzieliśmy, że to się pojawi i jak się pojawiło, no więc nie powiem, czy z jakiejś wielkiej ciekawości własnej, ale wiedzieliśmy, że jest takie coś i że trzeba w szkole do tego się przymierzyć, i zacząć powoli to stosować powiedzmy. [IDI_D, id 07]*
>
> *Oczekiwaliśmy tego. Także skłoniła nas własna ciekawość i chęć zobaczenia [IDI_N, id 16]*
>
> *Ciekawość nas skłoniła chyba najbardziej [IDI_N, id 36]*
>
> *(…) przyczyną zastosowania EWD w szkole była chęć posiadania informacji czy idziemy w dobrym kierunku, w dobrym tempie… [IDI_D,id 16]*

Niektórzy nauczyciele dopatrywali się też we wskaźnikach sposobu na **bardziej obiektywną ocenę ich pracy**. Na pytanie, co skłoniło szkołę do korzystania ze wskaźnika EWD nauczycielka z pewnego Liceum [id 32] odpowiedziała:

> *niesprawiedliwość (…) No, bo wiadomo, jeżeli mamy słabszych uczniów, nie będzie wynik maturalny świetny, w porównaniu, nie wiem, do szkoły, załóżmy, na (…). Gdzie mają tam tylko bardzo dobrych uczniów (…) a tutaj jednak to EWD pozwala nam pokazać, czy my efektywnie pracujemy, czy nie. Czy tak naprawdę robimy to dobrze. Czy ten wkład cały, który, tak, wcześniej mówiliśmy o tej pracy z uczniem, z tym wszystkim przedstawianiem tych informacji zwrotnych do ucznia, motywowanie, współpraca z rodzicami. Czy to się przekłada właśnie na efektywność nauczania. No i tak nam się udało, że się przekłada" [IDI_N, id 32]*
>
> *powstał taki wskaźnik, no to żeśmy mu się przyglądali. No okazuje się, że on nam daje wielkie, tak już, jak już mówiłam wielokrotnie, że poczucie satysfakcji [IDI_N, id 47]*

Dodatkową motywacją do pracy z wskaźnikiem EWD i prowadzeniem analiz z wykorzystaniem jego możliwości była potrzeba **przygotowania się do dyskusji z przedstawicielami organu prowadzącego** szkołę, którzy spodziewali się, że badana placówka - mimo dobrych wyników egzaminacyjnych - może mieć niskie EWD, w porównaniu do pozostałych szkół w regionie, które gromadzą młodzież z niższym potencjałem intelektualnym na wejściu - co mogło być argumentem dla krytycznej oceny pracy pedagogicznej placówki:

Nie ukrywam, że w momencie, kiedy pojawiła się metoda EWD, mieli głęboką nadzieję [w organie prowadzącym], że tutaj na tym nas zakasują. Że u nas ten przyrost wiedzy będzie mały. To nie jest prawidłowe myślenie. To już wiem, bo zagłębiałem się we wskaźnik EWD. Ale idąc takim bardzo prostym tokiem myślenia można przyjąć założenie, że z uczniem bardzo dobrym jest trudniej wypracować przyrost wiedzy niż z uczniem słabszym. Stąd też chociażby między innymi, no taki impuls, żeby bardziej się w to zagłębić. [IDI_D, id 41]

Z perspektywy nauczycieli stosowanie EWD wynikało bardzo często z inicjatywy dyrektora placówki. Przykładowo, w pewnej badanej szkole [id 47] był on wspierany przez jednego z nauczycieli ekspercką wiedzą dotyczącą konstrukcji tego wskaźnika i możliwości jego wykorzystania w ewaluacji wewnętrznej oraz do oceny jakości nauczania w placówce. Inicjatywa ta polegała na realizacji szkoleń wewnętrznych dla kadr pedagogicznych, przygotowujących do analizy wskaźników EWD w różnych zestawieniach.

Pracownicy organów prowadzących szkoły

Postawy **samorządowców** względem EWD są silnie zróżnicowane. Często są to osoby niezainteresowane EWD (o czym wspominano w cz. 2.2.1) i nie zamierzające się nim interesować, co niektórzy argumentują faktem, że **OP nie odpowiada za nadzór pedagogiczny** nad szkołami:

To nie jest zadanie kompetencyjnie przypisane organowi prowadzącemu. To jest otoczenie kompetencji organu prowadzącego. Co oznacza, że jeżeli będą tam ciekawi ludzie, to się tym zajmą, a jak nie będzie ciekawych ludzi… Nikt przeważnie nie chce brać sobie więcej roboty niż podejmowanie to, co musi." [IDI_O, id 30]

Jeszcze inny wysuwany argument, opierał się na ich przekonaniu, że EWD nie jest przeznaczone dla OP *bo:*

***EWD to jest miara dla szkoły** [IDI_O, id15],* oraz że

nie jest wykorzystywane w samorządzie. Ogólnie rozumiana jakość pracy w szkole w obszarze dydaktyki w ogóle też nie jest brana pod uwagę przez organ prowadzący przy podejmowaniu decyzji zarządczych [IDI_O, id 15].

Kolejny argument przeciwko stosowaniu EWD przez OP przytoczono w studium przypadku nr 36, w którym w organie prowadzącym [id 36] nie korzysta się z EWD, gdyż **sposób dystrybuowania środków w OP podlega innym zasadom**. Według pracownika OP informacje z analiz EWD nie są użyteczne w kontekście zadań wykonywanych przez organ prowadzący:

To znaczy tak, po pierwsze, to jest narzędzie bardzo, no nowe, może to nieprawda, w przypadku szkół ponadgimnazjalnych, a po drugie, (…) na co by nam to…, Do czego by nam to było potrzebne w naszej działalności? Jeżeli byśmy mieli tą wiedzę, że jest poziom dość wysoki, no to dobrze, ale co za tym ma iść? Nakłady, kierunki kształcenia, wsparcie? Dyrektorzy dostają środki na doskonalenie, czyli mają możliwości wsparcia kadry, jeżeli chodzi o nakłady, to one są na trochę innych zasadach. Tam, gdzie jest potrzeba, to dajemy, w szkołach typu zawodowego.[IDI_O, id 36]

Drugi kraniec postaw wobec EWD to osoby zainteresowane i stosujące już EWD, planujące dalszy rozwój swój i innych (dyrektorów, nauczycieli) w tym kierunku. Taka postawa motywuje szkoły do korzystania wskaźników EWD. Na przykład w technikum [id 27] – naczelnik w OP wykorzystuje EWD, więc i szkoła to robi:

> *(...) bo jak gdyby my śledzimy te działania tych szkół. I pytamy o to, co się stało, że te wyniki są niższe albo, że są wyższe i co spowodowało. I myślę, że to jest też wskazówka i dla szkół. (…).[IDI_O, id 27]*

Wizytatorzy

Wizytatorzy są grupą osób stosunkowo dobrze przeszkoloną w zakresie analizowania wskaźników egzaminacyjnych, choć ich postawy wobec metody EWD też bywają zróżnicowane, o czym częściowo wspominano w cz. 2.2.1 niniejszego raportu.

Odnotowano takie przypadki przedstawicieli kuratorium [id 46], którzy twierdzą, że nie oceniają efektywności nauczania szkół, ponieważ jest to zadanie samych szkół. W ich opinii KO jedynie zbiera informacje, te informacje, które szkoła chce udostępnić:

> *Nie. Nie, bo my tego nie robimy. To nie jest nasze zadanie. To jest zadanie szkół. My tego nie robimy. Powiem tak, my w zasadzie zbieramy informacje od szkół. I to, co nam dają, to mamy. Nawet nie (…) prosimy o więcej. Oni dają nam to, co chcą. I w tym, w tej kwestii tych analiz, wyników egzaminów jest dokładnie tak samo. (…) Nie analizuję w sposób szczegółowy wszystkiego, ponieważ ja nie mam ku temu powodu, tak? Nie dokonuję analizy EWD szkoły, w której jestem. Ja tylko proszę o informacje, co szkoła zrobiła w tym zakresie. Więc na wszelkie pytania dotyczące, czy my w kuratorium robimy to, to mówię, nie, nie robimy. Ani indywidualnie, ani zespołowo. My tego nie robimy [IDI_W, id 46]*

Na pytanie czy analizowanie EWD jest powszechne wśród ewaluatorów jeden z wizytatorów [id 07] odpowiada w sposób dość krytyczny:

> *Nie czują się mocni, czy może, dlatego że nie mają na to czasu. W wielu raportach widzimy, że wizytatorzy przywołują tylko to, co dostali od szkoły, co niestety sprawia, że czasami interpretacje przytaczają w raporcie błędne. To, co szkoła powiedziała i zinterpretowała później przytoczone jest w raporcie i ktoś myśli sobie, ale ci wizytatorzy są głupi po prostu. [IDI_W, id 07]*

Nie jest to jednak postawa przyjęta przez wszystkich wizytatorów. Część z nich reprezentuje postawę, opierającą się na przyjętym założeniu, że wykonują tylko polecenia - jak mówią - *„określone aktualnymi przepisami”:*

> *No wykonujemy czynności ewaluacyjne te, które są określone aktualnymi przepisami. No i oczywiście to polega na zbieraniu informacji, opracowywaniu, pisaniu raportu no, cóż więcej powiedzieć [IDI_W, id 16]*

Niektórzy wizytatorzy nie wspierają wdrożenia EWD, argumentując to stwierdzeniem, że *„ewaluatorom nie wolno”* (wymagać od dyrekcji), bądź *„ewaluator nie ma dostępu”* (do informacji o wynikach egzaminacyjnych uczniów).

Nie. Procedury badawcze tego nie uwzględniały. (…) Nie było takiego pytania, a nam nie wolno zadawać dodatkowych pytań. Tylko pytania, które są określone w procedurze badawczej, w narzędziach [IDI_W, id 55].

Jednak większość badanych wizytatorów ds. ewaluacji pośrednio lub bezpośrednio motywuje i wspiera szkoły w podjęciu próby wykorzystania EWD do badania efektywności pracy szkoły. **Ewaluacja zewnętrzna jest najczęstszym i zdecydowanie najskuteczniejszym bodźcem** do sięgnięcia po wskaźniki EWD w analizach wewnątrzszkolnych.

Szczerze mówiąc najbardziej to chyba nas skłoniło w zeszłym roku to, że byliśmy szkołą wytypowaną do ewaluacji zewnętrznej. [IDI_N, id 36,]

Jedną z ważnych kwestii, wpływających na wykorzystanie metody EWD w szkołach jest coś, co można określić ***zaufaniem* do metody.**

Dlaczego mamy stosować coś, czego nie rozumiemy [EWD], kiedy mamy coś tak prostego jak młot [staniny], po co mamy coś robić, dłubać wiertełkiem, kiedy wezmę młotek, trzepnę i dostaję mniej więcej te same efekty? [IDI_O, id 20]

Zaufanie rozumiane jest jako możliwość samodzielnego powtórzenia analiz, prostoty wnioskowania:

*No więc moim zdaniem zespół EWD przynajmniej w komunikacji społecznej, bo to, że w celach badawczych oni te i te analizy powinni robić, to ja się zgadzam, ale czy nie powinni równolegle, obok czy jako ilustrację publikować bardzo prostego, zrozumiałego, sprawdzalnego modelu? W tym prostym, sprawdzalnym modelu publikować takie miary, **które dla każdego są intuicyjnie zrozumiałe**, na przykład to, że jak jest średnia, a obok jest dominanta lub mediana trochę gdzie indziej, to coś to znaczy.[IDI_D, id 02]*

Nieznajomość metody, jej złożoność prowadzi często do deklaracji o jej nierzetelności, a w konsekwencji do braku zaufania do metody EWD:

(…) nie jest rzetelne, bo bierze pod uwagę nie tylko dany rocznik…, to tylko pilotaż, brak obowiązku wyboru przedmiotów na poziomie rozszerzonym…, niska użyteczność, metoda krzywdząca szkoły [id 15]

Uczeń wybiera matematykę rozszerzoną, bo uczelnia wymaga, ale nie przykłada się do wyniku. Jak tu ufać mierze?[IDI_D, id 2]

Postawy wobec EWD

Postawy wobec EWD można uogólnić w postaci pewnych typów zaproponowanych przez ankieterów-badaczy realizujących badanie terenowe., którą to typologię przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 7. Typy postaw wobec metody edukacyjnej wartości dodanej reprezentowane przez głównych interesariuszy

Postawa wobec metody EWD	Opis postawy
Typ zaawansowany otwarty	Posiada szeroką wiedzę o EWD, metodologii wyliczania wskaźników, prowadzi samodzielne analizy z wykorzystaniem kalkulatora EWD 100, ciągle pogłębia swoją wiedzę i umiejętności w indywidualnych konsultacjach z ekspertami.
Typ średniozaawansowany otwarty	Posiada podstawowe informacje o EWD, jego metodologii, przeznaczeniu oraz możliwościach analitycznych. Potrafi analizować podstawowe wykresy, nieustannie poszerza swoja wiedzę na temat możliwości wykorzystania tego wskaźnika we własnej pracy
Typ początkujący otwarty	Posiada jedynie ogólne informacje na temat EWD, zetknął się ze sposobem prezentacji wyników w formie elips na wykresach, potrafi odnaleźć wskaźniki trzyletnie własnej placówki, dostrzega wartość informacyjną tego wskaźnika, którą warto wykorzystać w pracy, planuje wdrożenie pracy z EWD we własnej pracy
Typ początkujący zamknięty	Posiada jedynie ogólne informacje na temat EWD, zetknął się ze sposobem prezentacji wyników w formie elips na wykresach, potrafi odnaleźć wskaźniki trzyletnie własnej placówki, nie dostrzega wartość informacyjnej tego wskaźnika, którą warto wykorzystać w pracy, nie planuje wdrożenia pracy z EWD we własnej szkole

Źródło: Opracowanie na podstawie zmodyfikowanej *Prezentacji ankieterów* ze spotkania podsumowującego badanie, grudzień 2013.

2.2.3. Rola instytucji wspierających wykorzystanie EWD

Wpływ wizytatorów i doświadczeń z ewaluacji zewnętrznej

W badaniu postawiono hipotezę, że doświadczenie ewaluacji zewnętrznej w obszarze „Efekty[5]", (podczas której poddawana jest wartościowaniu przez wizytatora ds. ewaluacji przeprowadzana przez szkołę analiza danych egzaminacyjnych - w tym z wykorzystaniem EWD) może być pozytywnym bodźcem inspirującym szkołę do bardziej celowej, wynikającej z potrzeby szkoły, pracy z danymi egzaminacyjnymi (w tym EWD). Rodzą się pytania: Czy wizytatorzy rzeczywiście inicjują/rozwijają dialog na temat EWD w szkołach? Czy są ambasadorami wykorzystania EWD? Czy jest to powszechne zjawisko w badanych studiach przypadku? Na czym ono polega i z czego wynika? Uwzględniono więc w analizach perspektywę kadry szkoły i samych wizytatorów, którzy w badanych szkołach przeprowadzili takie ewaluacje.

Z drugiej strony sama instytucja, jaką jest kuratorium oświaty, może podejmować działania, które mogą sprzyjać korzystaniu przez szkoły wskaźników EWD. Co możemy, więc powiedzieć na podstawie badanych studiów przypadku?

W omawianych szkołach istotne w analizie zebranego materiału wydaje się być to, jak dawno temu miała miejsce w szkole ewaluacja zewnętrzna. Respondentom bardzo trudno było rozmawiać o ewaluacjach z 2010 (id 34, 17) i 2011 roku (id 56, 47, 25), chociaż wszyscy wizytatorzy podczas wywiadu prezentowali pozytywne podejście do badania. Jednak najczęściej ewaluacja zewnętrzna miała miejsce w latach 2012-2013. W prawie wszystkich przypadkach, wizytatorzy mieli pozytywne lub neutralne podejście do badania, natomiast w jednym przypadku szkoły w zespole z gimnazjum (id 20) bardzo negatywne, czemu również warto się przyjrzeć.

Istotne wydaje się również to, jakie oceny z ewaluacji zewnętrznej uzyskały badane szkoły. Warto zauważyć, że niemal wszystkie analizowane *licea o wysokich wynikach/EWD* (15) uzyskały równocześnie wysokie oceny (A lub B) z ewaluacji zewnętrznej, a tylko dwa – ocenę C.

Wizytatorzy podczas ewaluowania szkół często rozmawiają z dyrektorami i nauczycielami o wskaźnikach edukacyjnych. Niektórzy z nich zaznaczają problem przy wspieraniu szkół w wykorzystywaniu EWD [id 07]:

> *W związku ze specyfiką naszej pracy, z jednej strony nadzór pedagogiczny ten nowy, w którym oddzielono wspomaganie od jednak nadzoru czystego w sensie ewaluacja a kontrola, my nie możemy wpadać w coś takiego jak szkolenie rad pedagogicznych… [IDI_W, id 07]*
>
> *(…) Zespoły akurat, w których ja miałam szczęście pracować wykorzystywały też te informacje przy pracy z radą pedagogiczną żeby troszeczkę im nie powiem, że podpowiedzieć, bo nam tego robić nie wolno, ale (…) zarekomendować coś po pierwsze, czym warto się zainteresować, bo widzimy, że rada pedagogiczna tym się nie interesuje, więc po pierwsze wzbudzenie pewnej refleksji, a po drugie, to naszym zadaniem jest przy tej ewaluacji pokazanie im jak jest i sprawienie żeby oni sami mogli wypracować sobie rekomendacje do pracy. Jeżeli widzimy, że*

[5] W raportach z ewaluacji zewnętrznej przeprowadzonej przed 01.09.2013.

szkoła w ogóle nie widziała EWD, nie wie jak z tego korzystać, jeżeli pozyskując dane nie widzimy, że szkoła wie czym jest kalkulator EWD, że w ogóle nie ma osoby, która by była zainteresowana pracą z kalkulatorem EWD to staramy się przy tym przedstawieniu wyników powiedzieć tej radzie trochę więcej, wskazać, (…) zaintrygować, ukierunkować…[IDI_W, id 07]

Jak powiedział pewien wizytator, badania ewaluacyjne powinny zainteresować szkoły możliwościami wykorzystania wskaźnika EWD. Poniżej prezentujemy inny przykład upowszechniania EWD przez wizytatorów [id 16]:

Właśnie, przy okazji ewaluacji, bo był temat ewaluacji, jak się przygotować do ewaluacji, na co zwrócić uwagę. I myśmy z kolegą to tak zwane szkolenia w gniazdach nazwaliśmy, bo w określonych rejonach przyjeżdżali dyrektorzy, bo im było blisko i mówiliśmy na ten temat, że: proszę państwa, naprawdę bardzo dobrym narzędziem jest wykorzystanie tego, przeanalizowanie i już jesteście jak gdyby przygotowani do odpowiedzi na nasze pytania…[IDI_W, id 16]

Podobnie postępują inni ewaluatorzy, którzy posiedli pewne umiejętności posługiwania się możliwościami wskaźnika EWD [id 26]:

(…) jak jedziemy do szkół i widzimy, że szkoła ma problemy, to podpowiadamy gdzie, jak korzystać z takich narzędzi, że należy, uświadamiać, rozmawiamy. Nawet dyrektorowi, czy nauczycielom podpowiadamy na jakiej stronie, że tam są publikacje, że jak mają problem, (…) I do niektórych szkół nawet zawiozłam, wydrukowałam (…).[IDI_W, id 26]

Na podstawie zamieszczonych fragmentów wypowiedzi wizytatorów dostrzegamy, iż stanowią oni ważne źródło informacji o wskaźnikach EWD i chętnie dzielą się swoimi doświadczeniami w zakresie interpretacji EWD z dyrektorami i rada pedagogiczną.

Wpływ organów prowadzących

Przedstawiciele nielicznych badanych organów prowadzących wspierają szkoły w zakresie wykorzystania możliwości wskaźnika EWD, np. [id 19].

Przykładowo, w szkole [id 19] OP kontaktuje się z wybranymi szkołami w związku z wynikami EWD:

[tam, gdzie] jest bardzo dobrze to nie [IDI_O, id 19]

Przedstawiciela tego organu prowadzącego interesują przede wszystkim te placówki *„gdzie są chociażby, no minimalne problemy."* Kontakty te mają na celu **motywować szkoły do bardziej skutecznej pracy**:

(…) takie minimalne problemy widzimy je w pierwszym liceum ogólnokształcącym, a dlaczego widzimy, bo oni uzyskują naprawdę bardzo dobry wynik, dużo powyżej średniej krajowej, ale mają duży potencjał. Tam do pierwszego liceum w XXX trafia najlepsza młodzież po gimnazjum. W związku z tym nie trzeba się wiele napracować, żeby uzyskać dobre wyniki, skoro tak, no to trzeba wprowadzić takie narzędzia, do tego, taką motywację, może nie narzędzia. Taką motywację by ten wynik jeszcze poprawić i pociągnąć (…)[IDI_O, id 19]

Z przedstawionego w sprawozdaniu ze studium przypadku [id 19] wyłania się obraz pracownika OP, któremu naprawdę zależy, aby licea w rejonie jego działania były dobrymi - na miarę możliwości uczniów - szkołami. Jest to pouczający przykład działacza samorządowego, zajmującego się edukacją.

Znaczenie współpracy organów prowadzących z wizytatorami ds. ewaluacji

Niestety -w świetle przedmiotowego badania - współpraca KO/OP nie jest mocną stroną polskiego systemu oświaty. Niejasna jest podstawa prawna, jaką rolę w obszarze monitorowania efektywności pracy szkół spełnia kuratorium oświaty, a jaką organ prowadzący (powołując się na te same regulacje prawne jedni nie współpracują, a inni tak). Przykładowo jedni ewaluatorzy przeprowadzając wywiad z OP w ramach ewaluacji rozmawiają i upowszechniają EWD, zapraszają przedstawiciela samorządu na prezentację raportu ewaluacyjnego, a inni twierdzą, że jest to niemożliwe, bądź nawet zabronione.

EWD powstało m.in. po to, aby ułatwić identyfikację szkół z niskim EWD i niskimi wynikami egzaminacyjnymi. Są to szkoły wymagające wsparcia w pierwszej kolejności. Jednak w żadnym z badanych techników nie zanotowano śladów reakcji organu prowadzącego w porozumieniu (czy na wniosek) z kuratorium oświaty w celu pomocy szkołom, która powinna im być (w myśl prawodawcy oświatowego) zaoferowana.

Niektórzy wizytatorzy [np. id 12] wyrażają się krytycznie o braku zainteresowania EWD przez organ prowadzący:

> *(…) nie chcą poznawać EWD, bo to ocenia ich pracę.[IDI_W, id 12]*

Z kolei pracownicy samorządów dostrzegają deficyt współpracy i prezentują dobre rady dla wizytatorów. Przykładowo, przedstawicielka jednego OP stwierdza, że:

> *EWD powinno być stosowane w kontaktach z kuratorium.. Stwierdziła, że kuratorium powinno także stosować plany naprawcze, jeśli EWD jest niskie w szkole. Według dyrektorki wydziału oświaty stosowanie EWD jest zasadne, ponieważ pracownicy kuratorium posiadają wiedzę na ten temat. (IDI_O, id 55)*

Wśród badanych studiów przypadku zaobserwowano jednak również przykłady dobrej współpracy. Pewne kuratorium sprawujące nadzór pedagogiczny nad technikum [id 30] zorganizowało szkolenie dla przedstawicieli organów prowadzących poświęcone EWD:

> *Chociaż ostatnio było spotkanie, ale to już było takie przez kuratorium organizowane. Spotkanie z organami prowadzącymi i gdzie o EWD była mowa. [IDI_W, id 30]*

Z kolei pewna wizytatorka [id 15] stwierdziła, że chętnie rozmawia na temat EWD z samorządowcami przy okazji przeprowadzanych przez siebie ewaluacji. Spotkania takie traktuje w pewnym sensie również w kategorii „misji" mającej na celu przekonanie organów prowadzących do tego, by w większym zakresie wykorzystywały edukacyjną wartość dodaną:

> *„Lubię rozmawiać na temat EWD szczególnie z samorządowcami podczas wywiadu, dlatego, że (…) chcę uwypuklić organom prowadzącym, że organ prowadzący nie może oceniać szkoły, a często się tak dzieje, przez pryzmat suchych wyników egzaminów. Oni mają patrzeć i na wyniki egzaminu, ale również na tą edukacyjną wartość dodaną. I wtedy ja tłumaczę tak, co to jest edukacyjna*

wartość dodana, gdzie to można znaleźć, gdzie można te 3-letnie wskaźniki znaleźć"[IDI_W, id 15].

Inny wspierający upowszechnianie EWD wizytator [id 54] przedstawia metodę EWD, aby pokazać w sposób bardziej obiektywny, wszechstronny pracę omawianej szkoły:

(…) jeżeli mamy taką możliwość kontaktowania się, to jak najbardziej. Jeżeli na przykład jest informacja taka, że organ prowadzący twierdzi, że szkoła (…) funkcjonuje wspaniale, że uczniowie mają cudowne wyniki wówczas pokazujemy edukacyjną wartość dodaną, żeby zobaczyć, jak wygląda, że to jest też inna perspektywa i że czasami nie do końca jest tak, jak oni sądzą. I wtedy pojawi się ta refleksja, i chęć jak gdyby zdobywania wiedzy w tym zakresie. Wczoraj wysyłałam do organu, akurat chodzi tutaj w przypadku gimnazjum, stronę, linki i materiały odnośnie edukacyjnej wartości dodanej [IDI_W, id 54]

Podane przykłady pokazują, że istnieją tacy wizytatorzy, którzy zaczynają się dzielić swoją wiedzą w obszarze EWD z organami prowadzącymi, którzy wydają się dopiero zaczynać pracować z różnymi wskaźnikami edukacyjnymi.

Znaczenie okręgowych komisji egzaminacyjnych

Komisje egzaminacyjne umożliwiają korzystanie z aplikacji Kalkulator EWD 100. Na stronach większości komisji, w serwisach dedykowanych, znajdują się dane, które umożliwiają wykonanie analiz z wykorzystaniem Kalkulatora EWD 100:

Prawdę powiedziawszy, jeżeli ja ściągam dane z OKE gotowe, wkładam je w kalkulator, wychodzą mi wyniki i praktycznie korzysta się tylko z gotowych wyników dokonując ich analizy [IDI_N, id 26]

Jeżeli nauczyciele nie biorą udziału w szkoleniach ani konferencjach poświęconych EWD, pomocne wtedy są spotkania z przedstawicielami okręgowych komisji egzaminacyjnych (OKE):

Nauczyciele nie uczestniczyli w żadnych szkoleniach. Znają wskaźniki EWD, jedynie z konferencji organizowanych przez OKE i KO oraz ze stron internetowych.[R 16]

Czasem w szkołach nauczyciele korzystają z informacji o metodzie EWD zamieszczonej na stronie OKE. : *„Żadnych szkoleń, natomiast na stronie OKE przeczytałam sobie artykuły, czym jest EWD (…)* [IDI_N, id 16]

Również wśród pracowników organów prowadzących odnotowano pozytywne opinie o stronach OKE, jako o źródle informacji o EWD

To jest głównie, jakby głównie media elektroniczne. Bo czy czytam artykuły, czy czytam statystyki, czy analizy różnego typu, które są przygotowywane [IDI_O, id 14].

(…) Jednocześnie przyznawał, że w ostatnim czasie korzysta głównie ze strony OKE (…).[R 14]

Z przytoczonych przykładów widać, że OKE stanowi ważne źródło informacji o EWD zarówno dla kadry szkoły jak i pracowników OP. OKE w różny sposób wspierają szkoły w stosowaniu metody

EWD. Umieszczają dane do Kalkulatora na stronach, czasem artykuły lub linki do artykułów, a pracownicy OKE prowadzą szkolenia wyjaśniające pracę z wskaźnikiem EWD.

Znaczenie ośrodków doskonalenia/wspomagania nauczycieli

Dla niektórych respondentów ośrodki doskonalenia nauczycieli (ODN) stanowią również ważne źródło informacji/wsparcia w wykorzystaniu EWD. Przykładowo nauczyciele i dyrektor w pewnego liceum o wysokich wynikach [id 41] wskazali ODN, jako miejsce, gdzie zdobywali i rozszerzyli swoje umiejętności posługiwania się metodą EWD. Wszyscy chwalili poziom zajęć w tym ośrodku.

Również OP [id 44] zaprasza do prowadzonego ośrodka doskonalenia specjalistę w zakresie EWD, aby przedstawić i omówić w szkołach profesjonalne stosownie wskaźników edukacyjnych.

2.3. Rezultaty wykorzystania analiz EWD przez szkoły

2.3.1. Wykorzystanie analiz EWD do identyfikacji obszarów do zmiany

Szkoły, gdy analizują wyniki egzaminacyjne, także z wykorzystaniem edukacyjnej wartości dodanej, mają trudności z powiązaniem efektów/efektywności kształcenia z własną pracą. Stanowi to problem zarówno na etapie diagnozowania przyczyn niepowodzeń/sukcesów szkoły, wyznaczania kierunków dalszego rozwoju, jak i podejmowania konkretnych działań. Stąd też przy próbie identyfikacji problemów, jako ich przyczyny pojawiają się głównie przyczyny zewnętrzne, niezależne od szkoły. W niektórych przypadkach wydaje się nawet, że zdiagnozowane problemy nie wymagały analizy wyników egzaminacyjnych i EWD:

> *(…) sporo młodzieży dojeżdżającej, także tutaj zrobienie, że tak powiem zajęć pozalekcyjnych, które sięgają poza godzin 15-nastą, no to jest problem [IDI_D, id 01].*

W technikum [id 18] jako przyczyny niskich wyników z matematyki podano:

> *„słaba młodzież", (…)lekcje przepadają z powodu praktyk, (…)niska frekwencja i brak systematyczności uczniów.[IDI_N, id 18]*

Z kolei inne technikum [id 33] identyfikuje swoje problemy jako:

> *deficytem wiedzy młodzieży na wejściu – zaległości z gimnazjum, rotacja nauczycieli, praca (zarobkowa) podejmowana przez uczniów [IDI_N, id 33].*

Natomiast w pewnym ciekawym studium przypadku technikum [id 6], stosując opracowaną przez siebie autorską wersję metody edukacyjnej wartości dodanej, zidentyfikowało problem z frekwencją w szkole.

Przykłady liceów są równie interesujące. Przykładowo, w jednym z badanych liceów [id 10] wyniki egzaminacyjne pokazały niski poziom z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, co jest, według dyrektora szkoły, następstwem nie korzystania w procesie dydaktycznym z aktywnych metod nauczania:

> *Postrzegamy, że w szkołach ponadgimnazjalnych jest raczej taki już bardziej akademicki sposób uczenia, natomiast mało wykorzystuje się tych metod aktywnych, nie? I tu może to też być przyczyną, że po prostu… No są uczniowie ze słabymi wynikami, tak? [IDI_D, id 10]*

Na podstawie przeanalizowanych studiów przypadków można odnieść wrażenie, że szkołom bardzo trudno jest zaplanować badania wewnątrzszkolne, które pomogłyby im zidentyfikować przyczyny problemów i zaplanować działania. Prawdopodobną przyczyną takiego stanu rzeczy może być brak przygotowania nauczycieli do przeprowadzania takich badań. W wywiadach znajdujemy przykłady szkół, które poruszają się niemal po omacku w poszukiwaniu rozwiązań. Przykładowo, w przypadku niskich wyników maturalnych z matematyki dyrektorka jednej z badanych szkół stwierdza:

> *Nie wiem, trzeba by było właśnie tutaj może skorzystać z Kalkulatora, zobaczyć właśnie, jak to przebiega u poszczególnych nauczycieli. Bo myślę, że tutaj praca nauczycieli chyba ma duży wpływ, tak? To przekazywanie wiedzy, zwłaszcza, jeśli chodzi o matematykę, no to ważny jest ten aspekt nauczyciela. Na ile on potrafi przekazać tą wiedzę uczniom [IDI_D, id 10]*

Z kolei w pewnym technikum [id 27] zarówno nauczyciele, jak dyrektor nie potrafią określić problemów pracy szkoły. Potwierdził to również w wywiadzie wizytator.

Podobnie jest w liceum [id 54], w którym dyrektor jest bezradny i nie potrafi ustalić przyczyn niskiej efektywności nauczania w liceum.

> *Tak jak wcześniej wspomniałam, nie do końca jesteśmy w stanie zrozumieć jak to się dzieje, że ta efektywność w liceum ogólnokształcącym jest taka niska. Mamy pewne w tej chwili hipotezy, co do tego i próbujemy je sprawdzać. Jesteśmy w trakcie badania [IDI_D, id 54]*

Jak pokazują poniższe wykresy EWD polonistycznej sprawa w tej szkole jest istotne paląca, bo w kolejnym trzyletnim okresie (żółta elipsa na rys. 1) nastąpił spadek efektywności nauczania języka polskiego, a w konsekwencji obniżył się średni wynik szkoły z egzaminu maturalnego. Sytuacja wymaga rozpoznania i podjęcia pewnych działań.

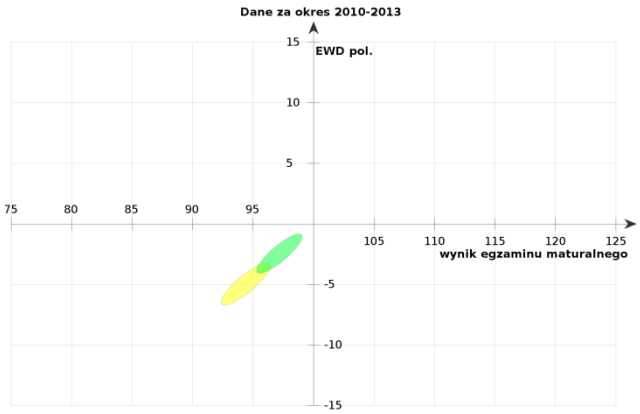

Rysunek 1. *Porównanie efektywności nauczania języka polskiego w liceum [id 54] w dwóch kolejnych okresach trzyletnich 2010-2012 (zielona elipsa) oraz 2011-2013 (żółta elipsa).*

Są jednak szkoły, które próbują wykorzystać wskaźniki egzaminacyjne refleksyjnie. Stawiają hipotezy przyczyn niskiej efektywności nauczania, wspólnie ustalają plan działań. Ta refleksja nad własnym warsztatem pracy oraz poczucie sprawstwa mogą bardziej przyczynić się do poprawy efektywności kształcenia niż rady eksperta zewnętrznego, które mogą okazać się niezrozumiałe dla rady pedagogicznej.

Przykładowo, w pewnym liceum [id 46] - według nauczycielek - analizy EWD pozwoliły stwierdzić, iż szkoła potrzebuje zmian i są to zmiany dotyczące przede wszystkim współpracy międzyprzedmiotowej:

> *Coś trzeba zmienić. Każdy tam w obrębie własnego przedmiotu, myślę (…) Rozwinąć tą korelację między przedmiotową, bo to też pojawiła się informacja, że jednak gdzieś to utyka, że problem jest i jak gdyby każdy pracuje nad własnym przedmiotem i efekt jest mniejszy lub większy, ale jest, ale nie pojawia się głębsza współpraca między przedmiotami." [IDI_N, id 46]*

Również w szkołach [id 19, 26] prowadzi się analizy, które mają pomóc zidentyfikować obszary do zmiany. W wypowiedzi dyrektora [id 19] daje się odczuć pewne rozczarowanie, wynikające z tego, że

podejmowane działania nie przekładają się na wyższe wyniki. Być może wynika to z faktu braku pełnej świadomości, że procesy edukacyjne zachodzą powoli i często na wyniki trzeba czekać dłuższy czas.

> *(…) w szkole systematycznie prowadzona jest ilościowa i jakościowa analiza wyników egzaminu maturalnego, z uwzględnieniem edukacyjnej wartości dodanej. Jednakże wdrażanie wniosków wynikających z tej analizy nie przekłada się na wzrost efektów kształcenia w części matematyczno-przyrodniczej.[IDI_D, id 19]*

Uzasadnione wydaje się być przypuszczenie, że gdyby w dniu wywiadu dyrektor szkoły wiedział, jak wygląda kolejny trzyletni wskaźnik EWD w części matematyczno-przyrodniczej (zielona elipsa na rys. 2), to byłby z tego wyniku zadowolony. W porównaniu do 2010 roku w szkole tej [id19] znacząco wzrosła efektywność nauczania przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, a w rezultacie wzrósł wynik egzaminacyjny, choć nadal jest niższy od średniej krajowej dla liceów.

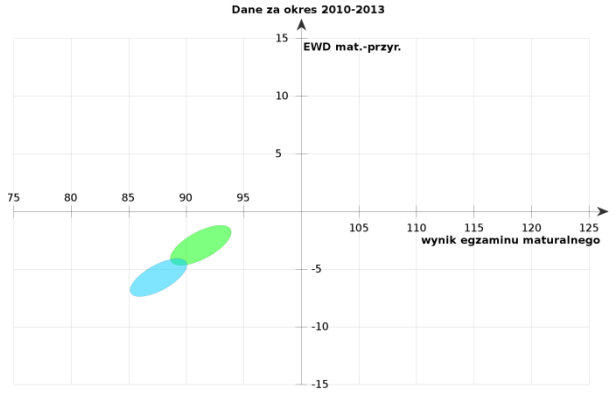

Rysunek 2. *Porównanie efektywności nauczania przedmiotów matematyczno-przyrodniczych w liceum [id 19] w dwóch kolejnych okresach trzyletnich 2010-2012 (niebieska elipsa) oraz 2011-2013 (zielona elipsa)*

2.3.2. Przykłady działań podejmowanych w celu poprawy efektywności nauczania

W szkołach, które w jakiś sposób identyfikują obszar do zmiany, niejednokrotnie trudno jest zaplanować działania. Dzieje się tak z wielu powodów:

1) problem został zidentyfikowany tak, że szkoła postrzega go jako niezależny od niej (np. niska frekwencja, słaba współpraca z rodzicami) ,

2) problem został sformułowany zbyt szeroko i za mało konkretnie (np. niska efektywność nauczania matematyki, za mało zajęć prowadzonych metodami aktywnymi, zwiększenie motywacji uczniów).,

3) nieadekwatne do problemu działania (np. szkolenie nauczycieli nt. stosowania EWD, kiedy potrzebny jest namysł nas nauczycielskim warsztatem pracy).

Przykładowo, w jednym z badanych liceów [id 01] występował problem dojeżdżającej młodzieży oraz słabej kadry pedagogicznej. Według słów dyrektora oba problemy są do tej pory nierozwiązane i nie zaplanowano żadnych działań. Barierą nie do pokonania jest siła związków zawodowych w szkole:

> *Mamy prawie połowę kadry chronionej przez związki zawodowe.[IDI_N, id 01]*

Jak wynika z wywiadu, w szkole tej nie zaplanowano też działań, mających na celu dostosowanie godzin pracy szkoły do możliwości dowozu uczniów.

Z kolei w innym liceum [id 10] występował problem niskich osiągnięć uczniów z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, szczególnie z matematyki. Szkoła nie planuje długofalowych działań, problemy są rozstrzygane na bieżąco:

> *Jesteśmy na tyle młodą szkołą, że my ciągle się uczymy siebie, tak? I wprowadzamy różnego rodzaju pomysły na modernizację i na udoskonalenie tego, żebyśmy te efekty mieli, jak najwyższe, ale czy są to programy, które potrafię nazwać jakoś (…)[IDI_D, id 10]*

W pewnym liceum problemem [id 54] jest niska efektywność i niskie wyniki nauczania. Z wywiadu wynika, że pomysłem na rozwiązanie zaistniałej sytuacji jest szkolenie na temat EWD w celu poprawy umiejętności jego interpretacji:

> *W naszej konkretnej placówce, na razie ciągle zbyt mała wiedza, no niestety, zeszły rok nie ułatwił nam tutaj zaangażowania nauczycieli w EWD, ponieważ udało nam się tylko jedno szkolenie przeprowadzić z tego zakresu, ale tak jak mówię, myślę, że ma to przyszłość jak najbardziej. Zrozumienie w ogóle idei myślę, że pozwoli też wyłonić, wyłuskać pewne takie elementy, co, do których być może w tej chwili nie zdajemy sobie sprawy, że możemy jeszcze coś znaleźć ciekawego i popracować nad tym EWD [IDI_D, id 54]*

Również w liceum [id 46] grono pedagogiczne próbuje zmierzyć się z niską efektywnością nauczania w szkole. Został powołany zespół do zmian oraz została wprowadzona modyfikacja systemu oceniania. Został zmieniony plan lekcji tak, aby zajęcia kończyły się o wcześniejszych godzinach:

> *To znaczy teraz jest powołany zespół do zmiany, do modyfikacji systemu oceniania, od przyszłego roku chcemy wejść z nowym systemem oceniania, żeby on był motywujący, a nie demotywujący tak jak w tej chwili, że 30% i... i nie muszą już nic robić. Zmieniliśmy plan lekcji, więc uczniowie kończą szybciej zajęcia. Zajęcia pozalekcyjne mogą się swobodnie odbywać już po godzinie 15, więc myślimy, że tu uczeń będzie mógł uczestniczyć. No i będziemy próbować.[IDI_D, id 46]*

Działania proponowane w liceum [id 46] świadczą o większej refleksji rady pedagogicznej nad funkcjonowaniem różnych elementów systemu szkolnego i wykorzystaniem ich do podniesienia efektywności pracy. Nazwalibyśmy te działania jakościowymi, w odróżnieniu do częściej postulowanych (bo nie wiadomo, czy podejmowanych) działań o charakterze ilościowym:

> Dodatkowe godziny lekcyjne z przedmiotów, które wymagają wsparcia. Więcej godzin lekcyjnych przeznaczonych na matematykę. Dodatkowe zajęcia dla pierwszaków *[IDI_D, id 10].*

W technikum [id 27] w planach znalazło się wprowadzenie większej liczby zajęć dla uczniów z problemami edukacyjnymi. Postanowiono nawet ubiegać się o środki unijne na ten cel. Jednak zasadnym wydaje się poprzedzenie wprowadzania dodatkowych zajęć, nadmiernie obciążających uczniów, analizą efektywności wykorzystania czasu na lekcjach obowiązkowych. Podobnie propozycja konsultacji powinna być poprzedzona analizą skuteczności indywidualizacji nauczania:

Konsultacje wewnątrzklasowe. Są one w ramach planu, przez co uczniowie chętniej przychodzą, bo nie muszą zostawać po lekcji. Są prowadzone już 3 rok. : „No to te konsultacje nasze, nie, wewnątrz lekcyjne takie, że po prostu mamy przerwę, żeby tą młodzież zachęcić do przychodzenia, do omawiania, to mamy w czasie lekcji, (…)[IDI_N, id 10]

Innym ciekawym przykładem jest technikum [id 24], w którym w związku z niesatysfakcjonującą efektywnością nauczania matematyki, zaplanowano następujące działania: zmianę planu zajęć (matematyka na pierwszych lekcjach) oraz wprowadzenie większej liczby godzin z matematyki w klasach I (nadrabianie zaległości) oraz III i IV. Planowana jest także analiza metod nauczania matematyki.

Natomiast w technikum [id 03] planuje wprowadzenie programu naprawczego dla przedmiotów, dla których EWD było ujemne. Na podstawie wywiadu trudno sobie wyobrazić, jak taki program miałby wyglądać, ale istnieje obawa, że może to być zestaw ogólnych propozycji, z którymi wszyscy się zgadzają, ale niekoniecznie je realizują.

Jak najbardziej są przydatne, właśnie pokazując czy trzeba program naprawczy z danego przedmiotu, czy był to dodatni EWD czy ujemny, czy trzeba zmienić podejście, czy program zmienić, czy na coś innego zwrócić uwagę. To myślę, że są potrzebne [IDI_D, id 03]

Szkoły, pytane o konkretne efekty podjętych działań, miały problem z ich wskazaniem. Z jednej strony jest to zrozumiałe – efekty wprowadzonych zmian nie muszą być zauważalne od razu, mogą np. wpłynąć na wyniki uczniów dopiero po trzech latach stosowania (od I do III klasy liceum). Z drugiej strony występuje trudność ze wskazaniem w czym konkretnie, w szczególności na etapach pośrednich, zmiana miałaby się przejawiać.

2.3.3. Wykorzystanie EWD do monitorowania efektywności podejmowanych działań

W analizowanej próbie szkół zaobserwowano przypadki [id 41], gdzie można mówić o pewnych próbach monitorowania działań szkoły przy użyciu wskaźnika EWD.

Do dokumentacji szkolnej, zgodnie z oczekiwaniami dyrekcji, włączane są raporty poszczególnych zespołów zajmujących się analizą efektów nauczania w określonych obszarach. Jednak zawierają one tylko wnioski z prowadzonych analiz (EWD), które są istotne do planowania działań w kolejnych okresach edukacyjnych:

Są raporty, aczkolwiek ja osobiście nie jestem zwolennikiem produkowania kolejnych dokumentów, które sobie wepnę w kolejny ładnie wyglądający segregator i wstawię go do szafy. Ja w momencie, kiedy jest podsumowanie roku, podsumowanie ewaluacji wewnętrznej, … od zespołów, które powołuję chcę wniosków. Ja widzę, że oni mają jakąś tam dokumentację i ta dokumentacja ma zostać u nich. Oczekuję od zespołów konkretnych wniosków… Między innymi na podstawie wniosków z poprzedniego roku… buduję plan nadzoru pedagogicznego na rok następny. Planuję takie, a nie inne działania, takie, a nie inne zespoły na następny rok. Dlatego te wnioski chcę w formie pisemnej. Natomiast same działania, dokumentacja zostaje dla zespołu. Ona może być też wykorzystywana za rok, jeżeli mają porównywać [wyniki]…[id 41]

Z powyższej wypowiedzi wynika, że w szkole tej liczy się nie tylko wdrożenie działań ale również ich monitorowanie po roku.

2.4. Poziomy zaawansowania wykorzystania wskaźników EWD

Zbierając informacje od szkół o sposobach wykorzystywania przez nie wskaźników EWD i uzupełniając je pewnym wyidealizowanym wyobrażeniem o włączaniu EWD do ewaluacji wewnątrzszkolnej, zaproponowaliśmy opis 5 poziomów wykorzystania EWD. Punktem wyjścia był zarys intuicyjnej typologii stosowania EWD przez szkoły (zob. rysunek 3.), wypracowany na podstawie wyników badania jakościowego nt. wykorzystania EWD wśród - wytypowanych jako prawdopodobne przykłady dobrej praktyki wykorzystania EWD - szkół gimnazjalnych [IBE, 2013]. Niniejsze badanie pozwoliło bardziej szczegółowo opisać poszczególne poziomy, co zostało przedstawione w tabeli 8. Pewną inspiracją do opracowania opisu poziomów szkół było opracowanie CIC (Continuos Improvement Continuums), przygotowane przez inicjatywę non-profit „Education for Future", działającą na Uniwersytecie Kalifornijskim (http://eff.csuchico.edu). Jednak opracowanie pełnego arkusza opisu poziomu zaawansowania szkół w analizie danych, w tym wykorzystaniu wskaźników EWD, wzorowanego na arkuszu CIC dla polskich szkół wymagałoby zebranie dodatkowych danych.

Rysunek 3. Typologia szkół ze względu na poziomy zaawansowania wykorzystania EWD

Tabela 8. Opis poziomów zaawansowania wykorzystania wskaźników EWD w szkołach

Poziom zaawansowania wykorzystania wskaźników EWD w szkole	Opis poziomu
5 ewaluacyjny	włączają wskaźniki EWD do procesu ewaluacji wewnętrznej, podejmują działania i monitorują efekty, potrafią wykorzystać wskaźnik EWD w rozmowach z organami prowadzącymi i nadzorującymi, w pełni korzystają z możliwości Kalkulatora EWD
4 zaawansowany	identyfikują obszary do zmiany, podejmują działania, proces analizy wyników egzaminacyjnych z wykorzystaniem EWD jest zorganizowany i zarządzany, przeprowadzają analizy na poziomie klasy i innych grup uczniowskich
3 średniozaawansowany, uczenia się	wiele wiedzą o EWD, uczestniczą w szkoleniach, są otwarci na wykorzystywanie EWD w szkole, korzystają z dostępnych narzędzi, wiedzą, że EWD jest miarą względną, rozumieją zmiany w położeniu elips
2 niski, biurokratyczny	jedynie potwierdzają uzyskane efekty poprzez wskaźniki EWD, wykonują analizy wyników egzaminacyjnych dla wykazania spełnienia wymagań państwa wobec szkół, przeprowadzają analizy porównawcze z innymi szkołami
1 bardzo niski	niewiele wiedzą o EWD, nie mają kompetencji do stosowania metody, obawiają się rozliczalności za wyniki, uznają narzędzie za bezużyteczne, znajdują przeszkody do stosowania EWD
0 nie stosuje się wskaźników EWD	

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów każdy ankieter-badacz zaproponował własne przyporządkowanie badanych szkół do poziomów przedstawionych na piramidzie (rys. 3). Niektórzy ankieterzy mieli trudność z jednoznacznym przyporządkowaniem szkół do danych typów, więc umieścili je między poziomami (zob. tabela 9), a w przypadku 3 szkół ankieterzy zaproponowali nowe typy, określone w poniższej tabeli zbiorczo jako „inne”.

Autorzy niniejszego raportu, po zapoznaniu się z raportami cząstkowymi i dopełniając informacje danymi z transkrypcji wywiadów, zaproponowali również swoje przyporządkowanie szkół do określonych poziomów, mając na uwadze głównie opisy zawarte w tabeli 8. W rezultacie otrzymano dwa, nieznacznie różniące się, przyporządkowania do 5 poziomów zaawansowania w wykorzystaniu EWD w szkołach. Wszystkie przyporządkowania, zarówno ankieterów-badaczy, jak i autorów raportu, zostały zawarte w aneksie.

Tabela 9.Typy szkół ze względu na zaawansowanie wykorzystania wskaźników EWD wg ankieterów-badaczy przeprowadzających wywiady

	Liczba szkół	Id szkoły	
		LO	T
Typ 0	3		21, 37, 45
Typ pomiędzy 0 a 1	1		15
Typ 1	4	51, 29	30, 42,
Typ pomiędzy 1a 2	3	4, 10	6
Typ 2	15	1, 2, 7, 16, 25, 28, 35, 44, 46, 52, 54	7, 9, 18, 36
Typ pomiędzy 2 a 3	1	20	3
Typ 3	7	40, 43, 47,	3, 12, 24, 27, 33
Typ pomiędzy 3 a 4	1	32	
Typ 4	6	5, 11, 23, 26, 34, 56	
Typ pomiędzy 4 a 5	1	19	
Typ 5	3	14, 17, 41	
Inne typy szkół	3		13*, 55 **, 49***

** kadra szkoły zna EWD, uważa, że jest to dobre narzędzie, ale na tym etapie nie może go wykorzystywać z przyczyn obiektywnych - dysponuje jedynie wskaźnikiem jednorocznym obliczonym na podstawie wyników 35 uczniów.*
***szkoła korzysta z „autorskiego quasi EWD" stworzonego i obliczanego przez pracowników placówki*
****kadra szkoły deklaruje, że rozumie ideę EWD, jednak na razie stosuje wskaźniki tylko do oceny położenia elipsy szkoły na wykresie*

Źródło: Opracowanie na podstawie zmodyfikowanej *Prezentacji ankieterów* ze spotkania podsumowującego badanie, grudzień 2013.

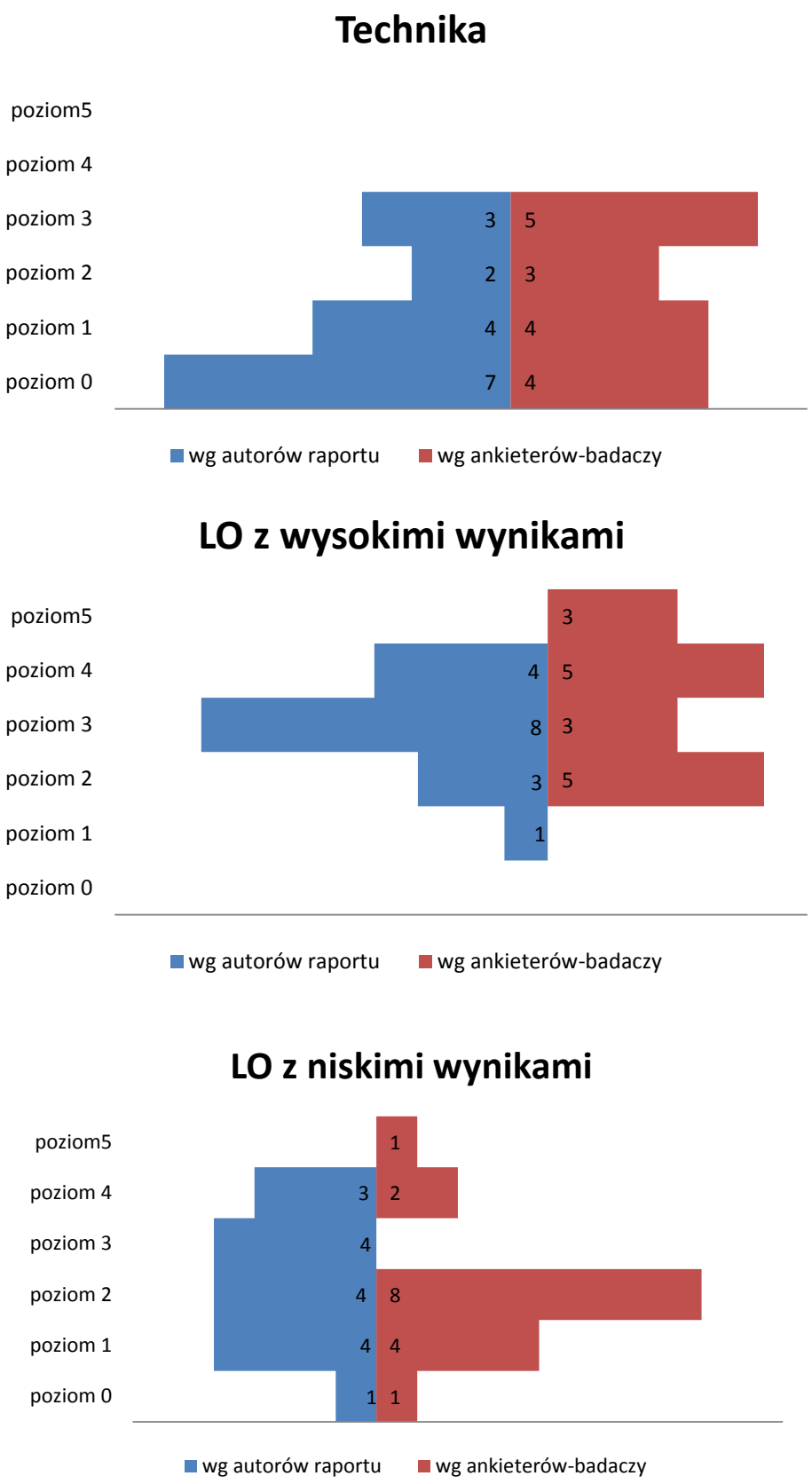

Rysunek 4. Przypisanie szkół z badania do poziomów zaawansowania w pracy ze wskaźnikami EWD. Liczby na wykresach wskazują liczbę szkół przypisanych do danego poziomu.

Na rysunku 4. przedstawiono uzyskane typologie w podziale na typy szkół: technika, licea ogólnokształcące o wysokich wynikach maturalnych oraz licea ogólnokształcące o niskich wynikach. Dla większej czytelności, w przypadku szkół „pomiędzy poziomami" podjęto arbitralną decyzję o przypisaniu ich tylko do jednego poziomu; podobnie w przypadku szkół przypisanych przez ankieterów-badaczy do typu „inny".

Korzystanie ze wskaźników EWD najmniej zaawansowane jest w technikach, gdzie jest największa grupa szkół, która nie stosują metody edukacyjnej wartości dodanej głównie z powodu niewiedzy. Wśród szkół o wysokich wynikach nie ma takich, które przyznają się do tego, że nie znają metody i jej nie stosują w analizie wyników egzaminacyjnych. Wśród badanych liceów z niskimi wynikami była tylko jedna szkoła nie korzystająca ze wskaźników EWD. Znamienne jest również to, że w naszej typologii nie ma techników z czwartego i piątego poziomu zaawansowania w pracy ze wskaźnikami EWD, przy czym zgodni są co do tego zarówno ankieterzy, jaki autorzy niniejszego raportu.

Najbardziej zbliżony do oczekiwanego jest rozkład liceów o wysokich wynikach: należałoby oczekiwać, że najwięcej będzie szkół z trzeciego poziomu, średniozaawansowanego, poziomu uczenia się. Najmniej szkół należałoby oczekiwać na poziomie 1. i na poziomie 5. To, że rozkłady szkół na poziomach zaawansowania wyglądają inaczej dla techników i szkół z niskimi wynikami, świadczy o tym, że wdrażanie metody EWD do szkół jest nadal na początku drogi.

Autorzy raportu nie przypisali żadnej z badanych szkół do poziomu najwyższego, piątego. Inaczej postąpili ankieterzy-badacze, którzy bezpośrednio rozmawiali z dyrektorami szkół i nauczycielami. Sądzimy, że zadziałał tutaj efekt związany z interpretowaniem bardzo dobrych wyników szkół jako świadomej pracy z wynikami egzaminacyjnymi i EWD oraz pogłębionej refleksji nad efektywnością nauczania. W spisanych transkrypcjach nie znaleźliśmy dowodów na to. Co więcej, spodziewalibyśmy się, że to raczej szkoły o niższych wynikach będą bardziej zaawansowane w analizowaniu wyników z wykorzystaniem wskaźników EWD, bo wiele z tych szkół, to szkoły poszukujące sposobów na poprawę jakości ich pracy.

3. Wnioski i rekomendacje dotyczące upowszechnienia metody EWD

Jednym z celów badania było, oprócz opisania stanu zaawansowania szkół ponadgimnazjalnych w prowadzeniu analiz z wykorzystaniem wskaźników EWD, zebranie od różnych grup odbiorców rekomendacji dotyczących upowszechnienia metody EWD. Rekomendacje te zostały przedstawione w trzech poniższych tabelach. W tabeli 10. przedstawiono wnioski zgłaszane przez nauczycieli i dyrektorów szkół, w tabeli 11. – zgłaszane przez wizytatorów ds. ewaluacji, a w tabeli 12. – sygnalizowane przez pracowników organów prowadzących szkoły.

Najwięcej i najbardziej szczegółowych rekomendacji zgłosili dyrektorzy i nauczyciele. Dotyczyły one głównie popytu i podaży szkoleń. Wizytatorzy ds. ewaluacji byli bardziej oszczędni w wyrażaniu swoich pomysłów na usprawnienie upowszechniania EWD, a wiele problemów z upowszechnianiem wiązali z brakiem odpowiednich regulacji prawnych (*upowszechnianiem poprzez prawo*). Natomiast pracownicy samorządów, z uwagi – prawdopodobnie – na najmniejszą wiedzę w obszarze EWD, zgłosili najmniej konkretnych propozycji rekomendacji.

3.1. Rekomendacje dyrektorów i nauczycieli

Szkolenia dla szkół, JST, KO

Zdecydowana większość zgłaszanych przez respondentów badania problemów i propozycji ich rozwiązania dotyczyła szkoleń. Badanie wykazało bardzo duże zapotrzebowanie użytkowników na praktyczne, systematyczne, dostępne dla wszystkich szkolenia z zakresu EWD. Niestety, w świetle wyników badania, w szkołach brakuje możliwości zasięgania opinii, czy wyjaśniania problemów związanych z wykorzystaniem metody EWD. Dlatego też respondenci wskazywali potrzebę uczestnictwa w zewnętrznych szkoleniach. W ich opinii adresatami szkoleń powinni być:

- dyrektorzy,
- nauczyciele – poszczególnych przedmiotów,
- całe rady pedagogiczne,
- pracownicy samorządów jako organy prowadzące szkoły oraz
- wizytatorzy ds. ewaluacji.

W opinii respondentów program szkoleń powinien być zróżnicowany, bo każda z powyższych grup odbiorców ma inne potrzeby informacyjne w zakresie EWD. Szkolenia powinny mieć **charakter praktyczny, najlepiej warsztatowy**. Potrzebne są ćwiczenia, także z Kalkulatorem EWD, przykłady dobrej praktyki, wymiana doświadczeń. Szkolenia powinny wspierać (a nieraz zastępować) dobre, aktualne materiały informacyjne, które powinny być napisane przystępnym językiem. Szkolenia powinny być regularne, **systematyczne** – ponieważ sam projekt EWD jest systematycznie rozwijany, a także dlatego, że istnieje potrzeba wymiany przybywających z czasem doświadczeń użytkowników EWD. Bardzo ważny dla respondentów badania jest również problem wiarygodności szkoleń. Największe zaufanie (na podstawie dotychczasowych doświadczeń) jako do źródła wiedzy o EWD, badani wydają się mieć do członków Zespołu EWD. Jednak zadanie **utworzenia i utrzymania**

skutecznego systemu szkoleń nt. EWD (i/ lub analiz w oświacie) wydaje się być poza możliwościami Zespołu EWD. Warto podkreślić, że niektórzy respondenci okazują nieufność wobec komercyjnych firm szkoleniowych na rzecz publicznych placówek doskonalenia nauczycieli.[6] Interesująca wydaje się być zatem propozycja stworzenia (ogólnopolskiego) projektu szkoleniowego wspierającego wykorzystanie EWD w szkołach.

Kursy e-learningowe

Zapotrzebowanie na kursy e-learningowe z obszaru EWD nie było tak powszechnie zgłaszane w badanych studiach przypadku. Jedynie w 2 studiach (id 32, 5) badani dyrektorzy i nauczyciele sygnalizowali potrzebę uczestnictwa w kursach e-learningowych na temat edukacyjnej wartości dodanej. Opinię tą podziali pracownicy organów prowadzących w 2 studiach przypadku.

Stworzenie takiej platformy, która mogłaby wspierać system regularnych szkoleń warsztatowych, wymaga więc rozważenia.

Dostosowanie języka materiałów szkoleniowych na stronie EWD

O problemie trudnego dla niektórych odbiorców języka publikacji zamieszczonych na stronie projektu EWD mówili dyrektorzy i nauczyciele w 6 studiach przypadku. Czasem uwagę tę odnosili do artykułów naukowych, ale również i do materiałów szkoleniowych z tzw. Szkół EWD. Wydaje się więc istotne, aby w dalszych pracach nad upowszechnianiem wskaźnika zwracać większą uwagę na przystępność prezentowanych dla różnych typów odbiorców materiałów, tak aby również podczas samodzielnego zapoznawania się z materiałami szkoleniowymi użytkownicy mieli możliwość w pełni zrozumieć przedstawiony materiał.

Bezpośrednie wsparcie w regionie

W aż dziewięciu studiach przypadku nauczyciele i dyrektorzy zgłaszali problem braku profesjonalnego, indywidualnego wsparcia dla szkół z zakresu EWD w konkretnych województwach (lub powiatach). Na problem ten odpowiadać może w przyszłości tworzona od bieżącego roku w ramach projektu EWD sieć regionalnych ekspertów EWD, których zadaniem jest bezpośrednie wsparcie szkół w wykorzystaniu EWD w ewaluacji wewnętrznej.

Analizy EWD wykonywane przez podmioty zewnętrzne

Nieliczni badani dyrektorzy i nauczyciele zgłaszali zapotrzebowanie na zewnętrzne wykonywanie analiz EWD. Uważają oni, że analizy EWD nie powinny być przeprowadzane przez kadrę szkoły lecz „instytucje eksperckie". Podobna opinię wyraził jeden wizytator i jeden pracownik JST.

Tak sformułowane podejście do analiz EWD – z którym trudno się zgodzić, choć łatwiej zrozumieć – wskazywać może w badanych szkołach np. na brak wiedzy na temat samego wskaźnika, opór przed wprowadzaniem zmian w szkole czy też możliwe problemy komunikacyjne wewnątrz kadry szkoły.

[6] Warto zauważyć, że szkolenia nt. EWD są na liście szkoleń proponowanych przez SORE w ramach projektu unijnego poświęconego wspomaganiu szkół.

Rzetelne informowanie o EWD w mediach

W wielu wywiadach przewijał się wątek braku rzetelnych informacji o EWD przedstawianych przez dziennikarzy w mediach (szczególnie elektronicznych). Często EWD pojawia się w kontekście rankingów szkół i jest – mylnie – przedstawiany jako kolejny wskaźnik do tworzenia tego typu zestawień, które wprowadzają szum informacyjny i wzbudzają negatywne podejście do samej metody EWD. Problem ten stanowi niewątpliwie ważne wyzwanie dla upowszechniania EWD.

Inne rekomendacje

Zgłaszano również wiele innych postulatów (zob. tabele poniżej), które świadczą raczej o nierozumieniu przez ich autorów metody EWD. Nie jest oczywiście możliwe samodzielne wykonywanie obliczeń dla uczniów w swojej szkole, nierealne wydaje się również tworzenie modeli aby *śledzić rozwój uczniów w trakcie nauki,* czy też obliczanie EWD dla każdego przedmiotu maturalnego.

Tabela 10. Wnioski i rekomendacje dotyczące upowszechniania EWD, zgłaszane przez nauczycieli i dyrektorów badanych szkół

Id_szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
1, 33, 36,14	Potrzeba szkoleń dla szkół	Kilkudniowe szkolenie połączone z warsztatami	System doskonalenia nauczycieli	Są prowadzone szkolenia
4,21, 24, 33, 23, 40	Brak profesjonalnego wsparcia dla szkół	Brak kompetentnej osoby w województwie, albo skrzynki mailowej, kontaktu telefonicznego itp.	Projekt EWD, system doskonalenia	Trwa budowanie sieci „ekspertów" w ramach projektu EWD
10, 18, 30, 2	Niska wiedza dotycząca analiz wyników egzaminacyjnych	Potrzeba szkoleń dla rad pedagogicznych prowadzonych przez ekspertów od pomiaru dydaktycznego	System doskonalenia nauczycieli, podmioty niekomercyjne	Są prowadzone szkolenia
26, 6	Za trudny język publikacji na stronie EWD	Pisanie publikacji na stronę Projektu EWD prostszym językiem	Projekt EWD	Trudno określić/ Przy powstawaniu następnych opracowań

Id_szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
26, 30, 37	Bardziej zaawansowane metody korzystania z EWD	Popularność konferencji organizowanych przez Projekt EWD	Projekt EWD	Organizowane systematycznie
49, 30, 35	Brak wiedzy o nowościach w Projekcie EWD	Potrzeba opiekuna na dany powiat, województwo posiadającego aktualną wiedzę o EWD	Projekt EWD, system doskonalenia	Trwa budowanie sieci „ekspertów" przez projekt EWD
32,5	Cykliczne szkolenia z zakresu EWD lub e-szkolenia	Założenie e-platformy z profesjonalnymi szkoleniami	Projekt EWD, ORE	Termin powstania platformy trudno określić
41,27,11, 23, 34, 41, 49	Brak profesjonalnych, praktycznych szkoleń dla szkół	Potrzeba profesjonalnych szkoleń dla szkół	System doskonalenia nauczycieli, firmy niekomercyjne	Są prowadzone szkolenia
44, 3, 7, 42	Lepsze zrozumienie analiz z wykorzystaniem EWD	Potrzeba pisanych prostszym językiem prezentacji do wykorzystania w szkołach	Projekt EWD, (system doskonalenia, eksperci)	Są na stronie Projektu EWD
3, 15	Szkolenia dla nauczycieli i wsparcie finansowe	Potrzebne wsparcie finansowe dla realizacji szkoleń	OP, system doskonalenia nauczycieli	Są prowadzone szkolenia
3	Pokonanie oporu części środowiska	Warsztaty i szkolenia	System doskonalenia	Są prowadzone szkolenia
12, 45, 42, 20	Szkolenia z praktycznego używania kalkulatora EWD,	Wykorzystanie formy warsztatów	System doskonalenia nauczycieli, firmy niekomercyjne	Są prowadzone szkolenia

Id_szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
27	Wyznaczenie w organach prowadzących osoby analizującej EWD dla wszystkich podległych szkół	Specjaliści wykonujący analizy dla szkół	Organy prowadzące	Trudno powiedzieć
36	Szkolenia dla rad pedagogicznych, a nie dla dyrektorów	Potrzeba profesjonalnych szkoleń dla rad pedagogicznych	System doskonalenia	Są prowadzone szkolenia
37	Stworzyć projekt aktywizujący szkoły do wykorzystywania EWD	Zadania dla systemu wspomagania	System wspomagania	Trudno powiedzieć
11, 20	Za mało rzetelnej informacji o EWD w mediach	Rozpropagować EWD w mediach, upowszechnianie wiedzy o EWD	IBE	W trakcie realizacji
17	Potrzeba 1-2 wyspecjalizowanych nauczycieli w radzie pedagogicznej	Lider ds. EWD, stale doskonalący się, funkcjonujący w sieci wsparcia	ORE, ODN, projekt EWD	Są prowadzone szkolenia
20, 35	Jeszcze więcej informacji o EWD	Biuletyn elektroniczny raz w roku skierowany do szkoły	Projekt EWD	Są materiały na stronie
47, 48	Badania EWD nie powinni prowadzić sami nauczyciele, zewnętrzni eksperci	Stworzenie instytucji eksperckiej, zajmującej się profesjonalnie analizami dla szkół.	System wspomagania	Trudno powiedzieć
49	Potrzeba prowadzenia analiz EWD w szkołach	Wprowadzić nakaz korzystania ze wskaźników EWD	Ustawodawca	Trudno powiedzieć

Id_szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
52	Motywować szkoły do korzystania ze wskaźników EWD	Upowszechniać przykłady dobrej praktyki	Eksperci ds. EWD, materiały na stronie projektu EWD	Zadanie realizowane
19, 5, 11, 23, 25	Obliczanie EWD dla każdego przedmiotu maturalnego	Zmiana modelu EWD, raczej nierealne	Projekt EWD	Praktycznie nierealne
15	Możliwość samodzielnego obliczania EWD swoich uczniów	Wykorzystanie nie wyniku egzaminu gimnazjalnego, a testu diagnostycznego na wejściu	Projekt EWD	Praktycznie nierealne
5	Potrzeba śledzenia rozwoju uczniów w trakcie nauki w liceum, a nie po zakończeniu	Budowanie modeli typu EWD, bazujących na wynikach szkolnych diagnoz i egzaminów próbnych	Projekt EWD	Praktycznie nierealne
11	Złożoność wskaźnika EWD utrudnia odbiór	EWD powinno być uproszczone, np. do jednej liczby	Projekt EWD	Praktycznie nierealne

3.2. Rekomendacje wizytatorów ds. ewaluacji

Ścieżka regulacji prawnych

Interesujące wydaje się, że wiele wypowiedzi wizytatorów ds. ewaluacji odnośnie rekomendacji mających na celu upowszechnienie EWD zawierało takie sformułowania jak: *„zmiana przepisów”, „zobligowanie do stosowania wskaźnika”, „sformalizować wykorzystanie wskaźnika” etc.* Rekomendacje tego typu respondenta opierały się często na założeniu/przeświadczeniu, że jedną z dróg upowszechniania EWD powinna być droga zmian regulacji prawnych. Jednocześnie w wywiadach to właśnie ta grupa respondentów badania często sygnalizowała, że nie ma możliwości wykorzystywania wskaźnika EWD w pracy ewaluatora z uwagi na przepisy.

W szczególności, niektórzy wizytatorzy zgłaszali potrzebę zmiany przepisów nt. nadzoru pedagogicznego w celu wprowadzenia EWD jako obowiązkowego wskaźnika.

Wizytatorzy o JST

Zaobserwowano również, że w wielu przypadkach wizytatorzy, mówiąc o upowszechnianiu EWD, wskazywali na organy prowadzące szkoły, np. na brak przekonania JST do EWD; na to, że EWD dla JST jest zbyt trudną miarą, na potrzebę szkoleń dla JST. Również w kontekście JST niektórzy wizytatorzy mówili o prawnym zobligowaniu organów prowadzących do stosowania wskaźnika.

Ułatwienie dostępu do wskaźników EWD

W 5 studiach przypadku wizytatorzy zwrócili uwagę na potrzebę wprowadzenia dostępu do danych EWD bezpośrednio z platformy systemu ewaluacji oświaty, gdzie dane byłyby automatycznie pobierane z zasobów Zespołu EWD.

Szkolenia dla ewaluatorów

Większość badanych wizytatorów ds. ewaluacji zgłaszała zapotrzebowanie na udział w szkoleniach skierowanych wyłącznie do ewaluatorów, dostosowanych do ich potrzeb informacyjnych. Szkolenia tego typu nie powinny być łączone ze szkoleniami dla dyrektorów czy JST i powinny obyć poświęcone wyłącznie zagadnieniu wykorzystania EWD. W szczególności, liczni ewaluatorzy wskazywali na potrzebę szkoleń dotyczących wskaźników maturalnych.

Inne rekomendacje

Pracownicy nadzoru pedagogicznego sugerowali również wprowadzenie obowiązkowego informowania rodziców o efektywności pracy szkoły, czy też uwzględnienie EWD przy układaniu regulaminów nagród dla dyrektorów. Niektórzy wizytatorzy uważają także, że analizy EWD powinny być wykonywane przez zewnętrznych ekspertów. Zgłaszano również potrzebę stworzenie zespołu do analiz EWD dla ewaluatorów.

Tabela 11. Wnioski i rekomendacje dotyczące upowszechniania EWD zgłaszane przez wizytatorów ds. ewaluacji

Id_szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
36, 37	Przekonanie JST do stosowania EWD	Upowszechnienie podstawowej wiedzy nt. EWD	MEN, Projekt EWD, Projekt "Doskonalenie strategii zarządzania oświatą (…)"	Są organizowane
19	Za trudna miara dla JST	Potrzeba szkoleń dla JST	ORE, Firmy szkolące, Projekt "Doskonalenie strategii zarządzania oświatą (…)"	Są organizowane

Id_szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
1, 19, 30, 18	Lepsze przygotowanie wizytatorów do analiz	Potrzeba stworzenie zespołu do analiz EWD dla ewaluatorów	Projekt EWD, SEO	Trudno określić
7, 3, 9, 12,14	Brak wiedzy o EWD maturalnym	Potrzebna kampania informacyjna o metodzie skierowana do szkół maturalnych	System doskonalenia, Projekt EWD, firmy niekomercyjne	Strona projektu EWD
7, 3, 9, 13, 14	Lepszy dostęp do danych EWD	Potrzeba platformy systemu ewaluacji oświaty gdzie dane byłyby automatycznie czerpane z zasobów Zespołu EWD	Projekty EWD, SEO	Trudno określić
3, 24, 25	Cykliczne szkolenia specjalistyczne dla ewaluatorów	Doskonalenie umiejętności interpretacji wskaźników, wykorzystanie środków UE	System doskonalenia, Projekt EWD	Są organizowane (ORE)
6, 36, 2, 11	Szkolenia dla JST	Upowszechnienie w podstawowej wiedzy nt. EWD	ORE, Firmy szkolące, Projekt "Doskonalenie strategii zarządzania oświatą (…)"	Są organizowane (ORE)
9	Szkolenia wyłącznie o EWD (a nie przy okazji innych)	Wyeksponowanie korzyści, jakie dają analizy EWD	System doskonalenia	Są organizowane
18	Zmiana przepisów nt. nadzoru pedagogicznego	Zobligowanie JST dostosowania wskaźnika EWD	MEN ?	Trudno określić

Id_szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
15, 2, 27	Szkolenia dla ewaluatorów i dla JST	Cykliczne, prowadzone przez profesjonalistów szkolenia z EWD	Zespół ds. EWD	Są organizowane szkoły EWD
42	Wymiana doświadczeń z innymi wizytatorami oraz szkolenia i warsztaty	Zajęcia prowadzone metodą warsztatową polegającą na pracy opierającej się na konkretnych przykładach analitycznych.	Organy prowadzące, eksperci EWD	Trudno określić
11	Sformalizować wykorzystanie EWD	Zapisy w dokumentach oświatowych, regulaminach nagród itp	Ustawodawca	Trudno określić
28	Zainteresować rodziców wskaźnikami EWD	Wprowadzić obowiązek informowania przez dyrektora rady rodziców o jakości pracy szkoły	Ustawodawca, dyrektorzy szkół	Są materiały na stronie EWD
56	Badanie EWD powinno być wykonywane przez eksperta zewnętrznego	Wprowadzać różne formy wsparcia szkół, np. badanie uczestniczące	ORE, eksperci ds. EWD	Trudno określić
28	Przygotowywać JST do korzystania ze wskaźników EWD	Wiosenna Szkoła EWD dla samorządowców	Projekt EWD	Są materiały na stronie EWD

3.3. Rekomendacje przedstawicieli OP

Nieliczni pracownicy organów prowadzących zgłaszali konkretne propozycje problemów i rekomendacji dotyczących upowszechniania EWD. Wydaje się, że ich refleksje na ten temat były najmniej powszechne wśród wszystkich badanych grup respondentów. Wynikało to prawdopodobnie z najmniejszej wiedzy tej grupy użytkowników odnośnie wykorzystania EWD zarówno przez same szkoły jak i samorządy.

Szkolenia dla szkół i OP

Zdecydowana większość rekomendacji dotyczyła potrzeby organizowania szkoleń skierowanych zarówno do szkół jak i organów prowadzących. Odnośnie OP w 3 studiach przypadku wskazywano, że uczestnikami powinni być naczelnicy wydziałów oświaty. Natomiast w szkołach powinny to być całe rady pedagogiczne.

Otwarta lista działań zmierzających do podwyższenia EWD

W dwóch studiach przypadku pracownicy OP zasygnalizowali również potrzebę opracowania listy działań (wytycznych) zmierzających do podwyższenia EWD.

Tabela 12. Wnioski i rekomendacje dotyczące upowszechniania EWD zgłaszane przez przedstawicieli organów prowadzących (OP)

ID_Szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
29, 42	Szkoły potrzebują szkolenia pokazującego im, w jaki sposób i w jakim celu powinny stosować wskaźnik EWD (maturalny)	Potrzeba organizowania profesjonalnych szkoleń	Projekt EWD, system doskonalenia	Szkolenia są organizowane, brak profesjonalnych e-szkoleń
44, 3, 6	Szkolenia dla naczelników wydziałów.	Aby organy prowadzące patrzyły na pracę i szkół nie tylko przez ten wynik egzaminu, ale poprzez zachodzące procesy	ORE, Firmy szkolące, Projekt "Doskonalenie strategii zarządzania oświatą (…)"	Są organizowane
19,18	Lepsze wspomaganie nauczycieli w zakresie korzystania z Kalkulatora	Umieszczenie zagadnienia w tematach wspomagania szkół	SORE, system doskonalenia	Twa budowa systemu wspomagania

ID_Szkoły	Wniosek	Rekomendacja	Do kogo	Kiedy wdrożona/planowana
18, 24	Wsparcie szkół za pomocą szkoleń	Adresowanie szkoleń do rad pedagogicznych, interpretacja wskaźników i obsługa kalkulatora EWD, formy krótkie, także e-learning	System doskonalenia, Projekt EWD, firmy niekomercyjne	Są organizowane
21	Więcej informacji o konkretnych placówkach	Upowszechnianie informacji o wynikach egzaminacyjnych	Komisje egzaminacyjne, projekt EWD	Informacje są na stronach OKE i EWD
30, 28	„Opracowanie otwartej listy działań, zmierzających do podwyższenia EWD”.	Opracować listę kierunkowych działań, zmierzających do podwyższenia EWD	SORE, system doskonalenia	SORE w trakcie organizacji, systemy doskonalenia szkolą
14	Badania EWD nie powinni wykonywać nauczyciele	Analizami EWD dla szkoły powinny zajmować się zewnętrzne, wyspecjalizowane firmy na mocy ustawowych zapisów.	Ustawodawca, firmy eksperckie	Trudno powiedzieć
47	Potrzeba prowadzenia analiz EWD w szkołach	Wprowadzić obowiązek prowadzenia analiz EWD w szkołach	Ustawodawca	Trudno powiedzieć

Podsumowanie

Badanie pokazało, że efektywność nauczania jest bardzo często mylona przez dyrektorów szkół z efektami kształcenia. Metoda EWD nie jest bezpośrednio kojarzona z efektywnością kształcenia rozumianą jako wykorzystanie zasobów na wejściu. Najlepiej rozumiana jest istota metoda EWD w tych liceach ogólnokształcących, których nauczyciele i dyrektorzy mieli wcześniejsze doświadczenia z EWD gimnazjalnym, np. w zespołach gimnazjum-liceum.

Mimo sporej autonomii polskich szkół niezbyt chętnie wykazują się one samodzielnością w sięganiu po innowacje, także organizacyjno-zarządcze. Dlatego najskuteczniejszą drogą wprowadzenia i przyspieszenia zmian w szkołach wydaje się być ta, która wiedzie przez kuratoria oświaty oraz organy prowadzące. Tymczasem badanie wykazało, że:

1. Istnieje duża liczba przedstawicieli OP zupełnie niezainteresowanych EWD.

2. Choć wizytatorzy/ewaluatorzy są najlepiej zorientowaną w tematyce EWD grupą spośród badanych respondentów (zapewne dzięki szkoleniom do nich adresowanym), to są wśród nich osoby do EWD nieprzekonane, czujące się niepewnie, zasłaniające się przed stosowaniem EWD prawem (lub zaleceniami projektu nt. nadzoru pedagogicznego), albo brakiem dostępu do danych.

3. Między kuratoriami a organami prowadzącymi szkoły prawie nie ma współpracy we wspólnym zarządzaniu szkołą jako elementem regionalnego systemu edukacji. Obie strony mają za to cenne rady dla siebie nawzajem w zakresie tego, co powinno się robić. Za przyczynę takiego stanu badani uznali w dużej mierze prawo oświatowe nie wyjaśniające dostatecznie i jasno roli obu urzędów i nie określające pól ewentualnej współpracy.

Badanie wykazało, na przykładzie techników, że organ prowadzący może odegrać kluczową rolę wspierającą wykorzystanie EWD w szkołach. Niezależnie od tego, czy szkoła ma dobre czy nie najlepsze wskaźniki trzyletnie, jeśli przedstawiciel OP był zainteresowany wskaźnikami EWD, to i w szkole dokonywano takich analiz. W badaniu zidentyfikowano również przykłady ewaluatorów, którzy nawiązali z OP współpracę w zakresie EWD wykorzystując do tego obowiązkowy wywiad przeprowadzany w trakcie ewaluacji zewnętrznej.

Najmniej zaawansowane w korzystaniu ze wskaźników EWD są technika – spośród badanych szkół niemal połowa została przypisana do poziomu 0 - nie stosuje się wskaźników EWD. Połowa liceów ogólnokształcących z wysokimi wynikami została zakwalifikowana do poziomu średniozaawansowanego, ale żadne do najwyższego, ewaluacyjnego, poziomu. Licea z niskimi wynikami są najbardziej zróżnicowane ze względu na poziom zaawansowania wykorzystania wskaźników EWD – od poziomu bardzo niskiego do zaawansowanego.

Proponowane działania upowszechniające metodę EWD w szkołach ponadgimnazjalnych to przede wszystkim szkolenia przygotowane dla różnych odbiorców: nauczycieli, wizytatorów i organów prowadzących szkoły. Do prowadzenia szkoleń należy pozyskać m.in. ośrodki doskonalenia nauczycieli oraz tworzyć regionalną sieć ekspertów ds. EWD.

Przeprowadzone badanie wpisuje się w zadania realizowane przez zespół projektowy EWD w latach 2007-2013: *Monitorowanie ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych*. W opisanych studiach przypadku (32 licea i 16 techników) daje się zauważyć szerokie stosowanie wyników egzaminacyjnych

do poszukiwania w szkole odpowiedzi na pytania: Co uczniowie umieją (lub nie)? Czy opanowali wymagane wiadomości i umiejętności?

Niestety w wielu szkołach zabrakło refleksyjnego myślenia, umiejętności stawiania, często trudnych, pytań o drogę jaką ma podążać szkoła w następnych latach. Często jedynym pomysłem na *„poprawienie wyników nauczania*" jest zwiększenie godzin z przedmiotu, który sprawia uczniom najwięcej problemów, lub przesunięcie lekcji np. matematyki na wcześniejsze godziny lekcyjne. Szkoły bardzo rzadko przekładają wnioski z analiz na konkretne działania, które miałyby przyczyniać się do wzrostu efektów kształcenia i rzadko planują sposoby oceny skuteczności podejmowanych działań.

Maturalne wskaźniki EWD są stosunkowo nowym narzędziem ewaluacyjnym dla szkół ponadgimnazjalnych, które powinno przyczynić się do bardziej refleksyjnego spojrzenia na pracę dydaktyczną szkoły, poprzez mierzenie efektywności kształcenia. Należy mieć nadzieję, że szkolenia, o które zabiegają wszystkie badane grupy, przyczynią się do bardziej racjonalnej ewaluacji szkół i zmienią charakter kontroli poprzez wyniki kształcenia.

Literatura cytowana

Raporty cząstkowe z badania jakościowego przeprowadzonego w 48 szkołach ponadgimnazjalnych:

Dąbrowska E.(2013). Raport cząstkowy nr 25, 26, 27, ASM/IBE, Warszawa

Grabowska-Garczyńska K.(2013). Raport cząstkowy nr 19, 20, 21 ASM/IBE, Warszawa

Kędzierska K.(2013). Raport cząstkowy nr 28, 30, 37, 51, ASM/IBE, Warszawa

Kucz M. (2013). Raport cząstkowy nr 04, 05, 06 ASM/IBE, Warszawa

Lisowicz A.,(2013). Raport cząstkowy nr 07, 09, 56, ASM/IBE, Warszawa

Łuszczyńska M. (2013). Raport cząstkowy nr 46, 47, 55, ASM/IBE, Warszawa

Malec K. (2013). Raport cząstkowy nr 29, 43, 44, 45, ASM/IBE, Warszawa

Marcinkiewicz A.(2013). Raport cząstkowy nr 01, 02, 23 ASM/IBE, Warszawa

Martela B.(2013). Raport cząstkowy nr 13, 14, 15, ASM/IBE, Warszawa

Mróz R.(2013). Raport cząstkowy nr 03, 24, 54, ASM/IBE, Warszawa

Piątek M. (2013). Raport cząstkowy nr 10, 11, 12, ASM/IBE, Warszawa

Sierka J.(2013). Raport cząstkowy nr 32, 33, 49, 52, ASM/IBE, Warszawa

Skrzyński M.(2013). Raport cząstkowy nr, 40, 41, 42, ASM/IBE, Warszawa

Śliwiński D.(2013). Raport cząstkowy nr 16, 17, 18, 34, 35, 36, ASM/IBE, Warszawa

Inne:

Bogdan R. C., Knopp Biklen S. (2007). Qualitative Research for Education. An Introduction to Theories and Methods, Fifth Edition, Pearson Education, s. 117-218.

Byrska M., Kocikowski M., Kulik G., Wleciał M., (2013*). 11 raportów z badania jakościowego na temat wykorzystania EWD przez szkoły gimnazjalne,* PBS&Millward Brown, IBE, (raporty niepublikowane)

Continuous Improvement Continuums for Schools, Education for the Future Chico, CA,http://eff.csuchico.edu [dostęp10.12.2013]

Huberman, A.M., Miles M.B. (2000). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*, Second Edition, Sage Publications (tłum. Zabielski S., Białystok)

Kellaghan T., Greaney V. (2001) *Using assessment to improve the quality of education* UNESCO

Kędracka E. (2010) *Efekty uczenia się – w centrum uwagi,* Meritum 3(18)/2010, http://meritum.mscdn.pl/meritum/moduly/egzempl/18/18_2_abc.pdf [dostęp 20.12.2013]

Matuszczak K., Stożek E., Rybińska A., (2013) *Ewaluacja wewnętrzna projektów systemowych Działania 3.2 POKL związanych z rozwojem metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej (EWD). Koncepcja badania* (dokument wewnętrzny IBE)

Milecka B. (2013) *Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach. Raport z wyników ewaluacji zewnętrznej.* Raport wewnętrzny przygotowany w ramach projektu „*Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły, etap III"*

Rappe, A. (2012) *Wykorzystanie informacji o wynikach egzaminacyjnych w pracy nadzoru pedagogicznego, ze szczególnym uwzględnieniem EWD (wersja 1.2),* http://ewd.edu.pl/materialy-szkoleniowe/broszura_ewal_v1.pdf, [dostęp 20.12.2013]

Scheerens, J. (2000) *Improving school effectiveness* UNESCO

Stożek E., (2012) *Wykorzystanie wyników egzaminów zewnętrznych i EWD do oceny potrzeb szkół*, ORE/UW, Warszawa; www.ore.edu.pl [dostęp 20.12.2013]

Stożek E., Szmigel K. (2013) *Maturalne wskaźniki edukacyjnej wartości dodanej.* Broszura informacyjna IBE, http://ewd.edu.pl/aktualnosci/EWD-matura.pdf [dostęp 20.12.2013]

Yin R.K. (2009). *Case Study Research. Design and Methods*. Fourth Edition, Sage Publications

Żółtak, T. (2013). *EWD jako sposób badania efektywności szkół* [W:] M. Karwowski (red.), *Ścieżki rozwoju edukacyjnego młodzieży – szkoły pogimnazjalne.* Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN

Spis tabel

Tabela 1. Założenia realizacji badania terenowego 9

Tabela 2. Próba szkół do badania 11

Tabela 3. Nastawienie respondentów do badania/wywiadu (ocena ankietera po wywiadzie) 12

Tabela 4. EWD i wyniki egzaminacyjne badanych szkół 13

Tabela 5. Rok przeprowadzenia ewaluacji zewnętrznej w badanych szkołach 14

Tabela 6. Poziom spełniania wymagań ewaluacji zewnętrznej w obszarze „Efekty" 14

Tabela 7. Typy postaw wobec metody edukacyjnej wartości dodanej reprezentowanego przez głównych interesariuszy. 41

Tabela 8. Opis poziomów zaawansowania wykorzystania wskaźników EWD w szkołach 53

Tabela 9. Typy szkół ze względu na zaawansowanie wykorzystania wskaźników EWD wg ankieterów-badaczy przeprowadzających wywiady 54

Tabela 10. Wnioski i rekomendacje dotyczące upowszechniania EWD zgłaszane przez nauczycieli i dyrektorów badanych szkół 59

Tabela 11. Wnioski i rekomendacje dotyczące upowszechniania EWD zgłaszane przez wizytatorów ds. ewaluacji 63

Tabela 12. Wnioski i rekomendacje dotyczące upowszechniania EWD zgłaszane przez przedstawicieli organów prowadzących (OP) 66

Tabela 13. Poziomy spełnienia wymagań oraz poziomy zaawansowania analizy wykorzystania wskaźników EWD badanych szkół 74

Aneks

Aneks zawiera podstawowe charakterystyki szkół, które uczestniczyły w badaniu.

Tabela 13. Poziomy spełnienia wymagań oraz poziomy zaawansowania analizy wykorzystania wskaźników EWD badanych szkół

Nadany kod	EWD hum.	EWD mat.-przyr.	Typ szkoły/ Czy szkoła w zespole?	Oceny z ewaluacji zewnętrznej				Poziom szkoły według autora raportu	Poziom szkoły według ankietera-badacza
				1.1	1.2	1.3	1.4		
01	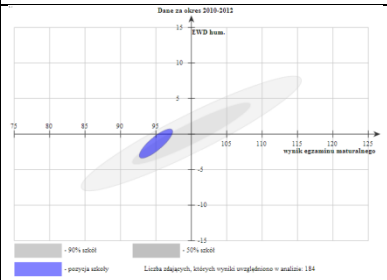	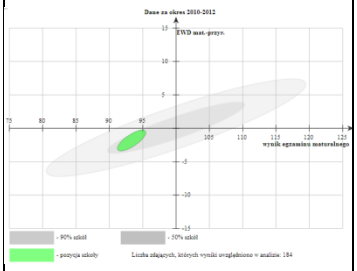	LO/ Tak	B	B	B	B	2	2
02	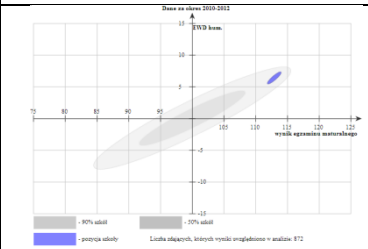	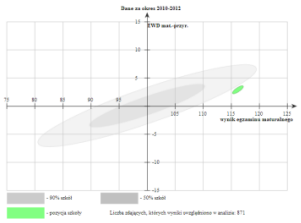	LO/ Nie	A	A	A	A	2	2
03	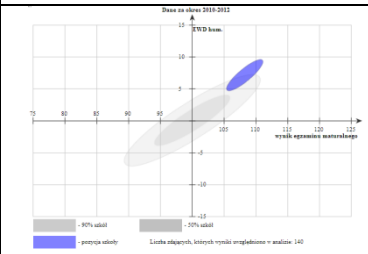	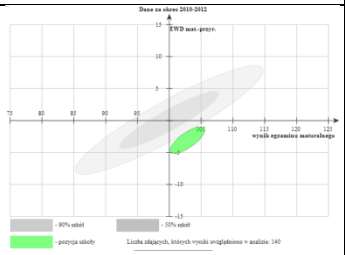	T/ Nie	C	C	B	B	1	3
04	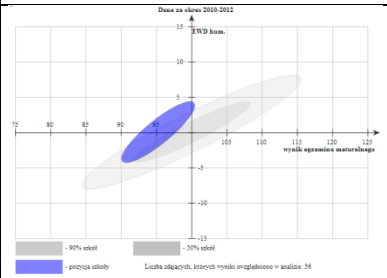	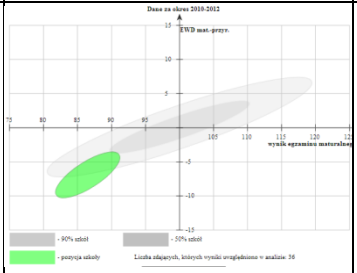	LO/ Tak	C	B	B	B	1/2	1/2
05	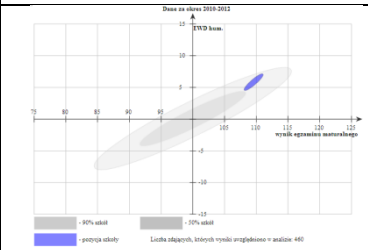	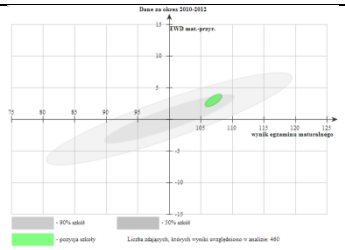	LO/ Tak	A	A	A	A	4	4
06	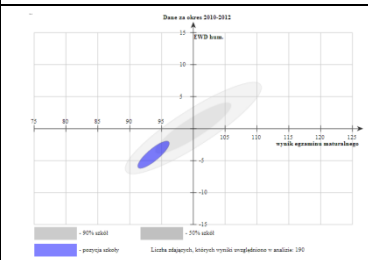	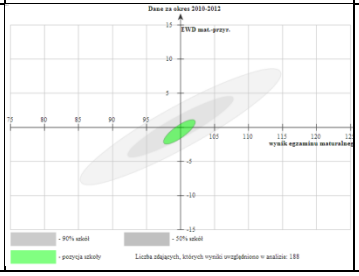	T/ Nie	B	B	A	A	0	1

Nadany kod	EWD hum.	EWD mat.-przyr.	Typ szkoły/ Czy szkoła w zespole?	Oceny z ewaluacji zewnętrznej				Poziom szkoły według autora raportu	Poziom szkoły według ankietera-badacza
				1.1	1.2	1.3	1.4		
07	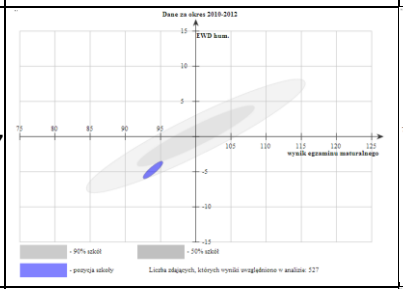	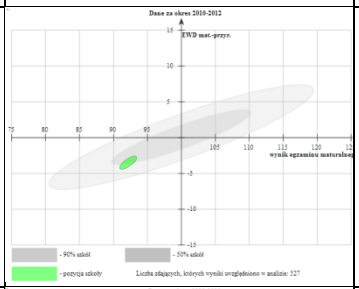	LO/ Tak	C	B	B	C	3	2
09	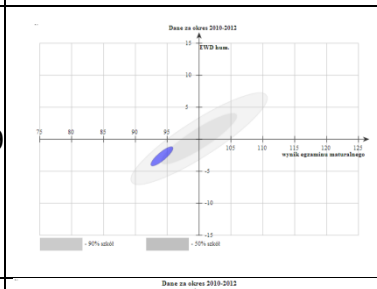	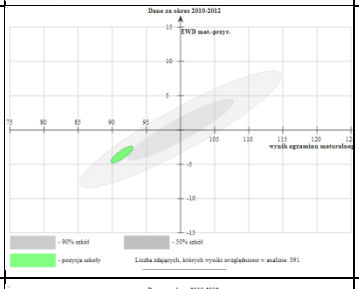	T/ Nie	D	D	B	B	1	2
10	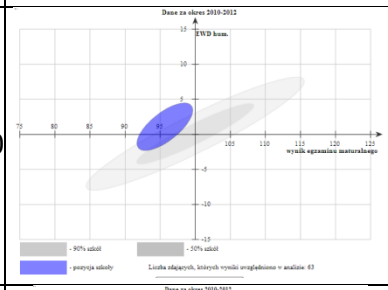	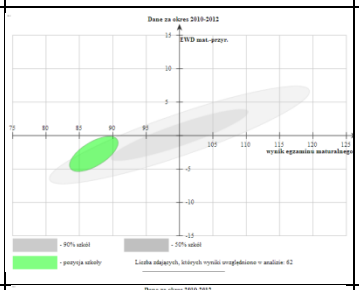	LO/ Tak	C	C	B	B	1	1
11	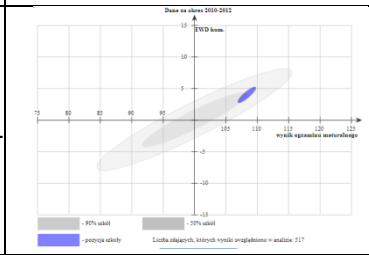	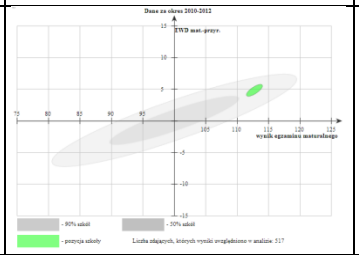	LO/ Tak	A	A	B	B	3	4
12	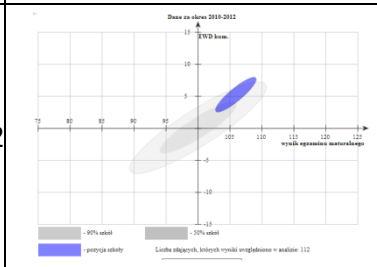	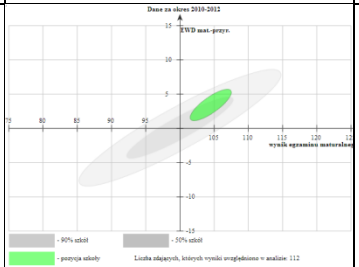	T/ Tak	B	B	B	B	1	3
13	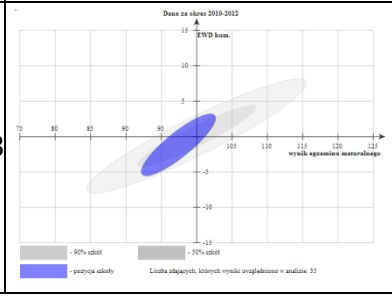	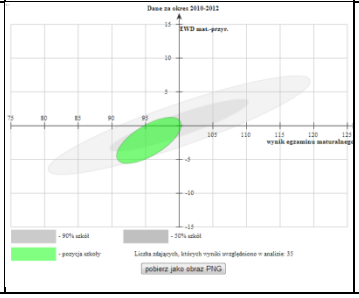	LO/ Tak	B	B	B	B	1	inny

Nadany kod	EWD hum.	EWD mat.-przyr.	Typ szkoły/ Czy szkoła w zespole?	Oceny z ewaluacji zewnętrznej				Poziom szkoły według autora raportu	Poziom szkoły według ankietera-badacza
				1.1	1.2	1.3	1.4		
14	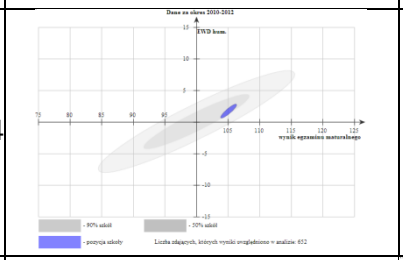	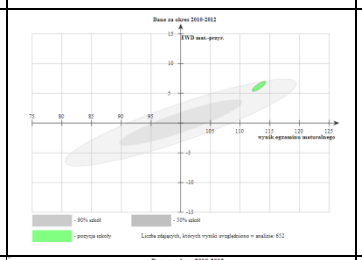	LO/ Nie	A	A	B	B	4/5	5
15	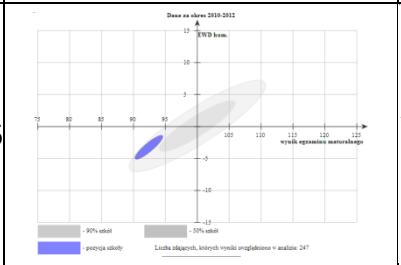	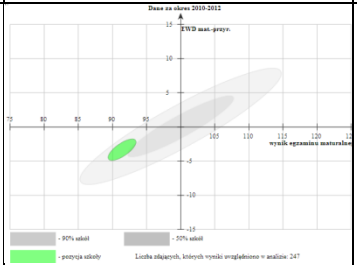	T/ Tak	C	C	B	C	1	0/1
16	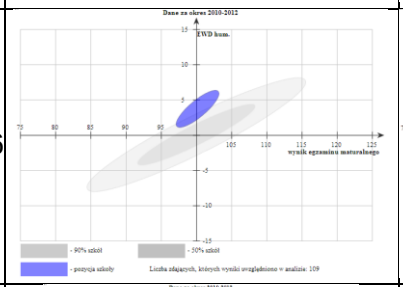	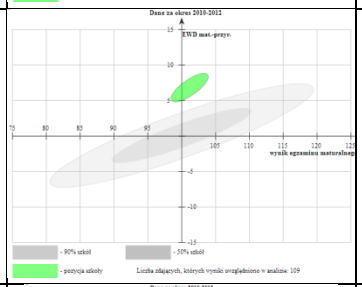	LO/ Tak	B	A	B	B	3	2
17	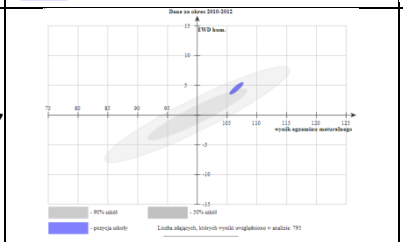	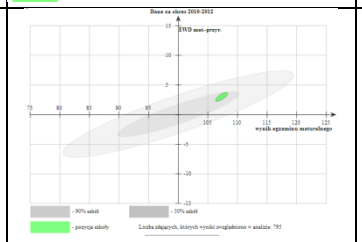	LO/ Nie	B	B	B	B	4	5
18	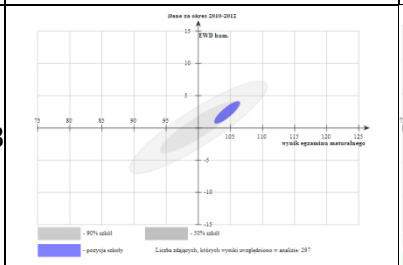	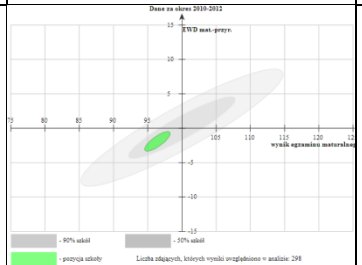	T/ Nie	A	A	B	B	3	2
19	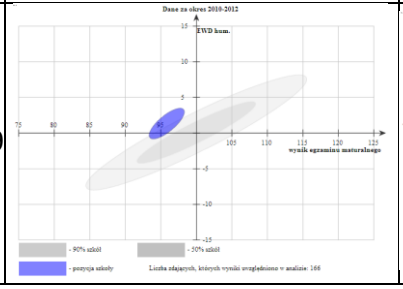	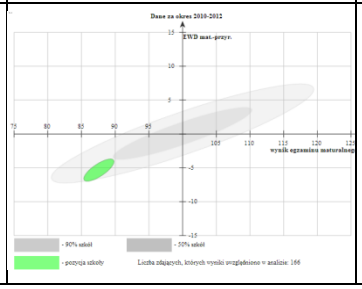	LO/ Tak	C	B	B	B	3/4	4/5

Nadany kod	EWD hum.	EWD mat.-przyr.	Typ szkoły/ Czy szkoła w zespole?	Oceny z ewaluacji zewnętrznej				Poziom szkoły według autora raportu	Poziom szkoły według ankietera-badacza
				1.1	1.2	1.3	1.4		
20	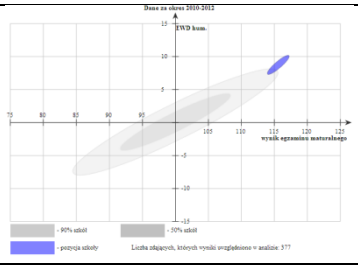	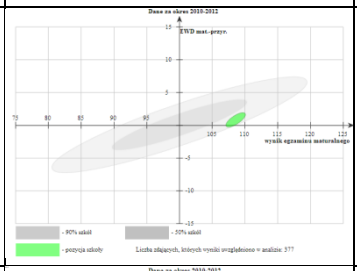	LO/ Tak	B	A	B	A	2	2/3
21	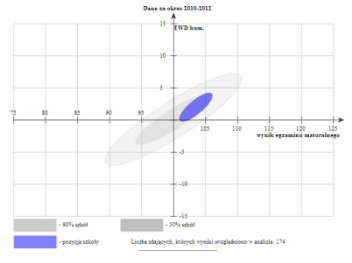	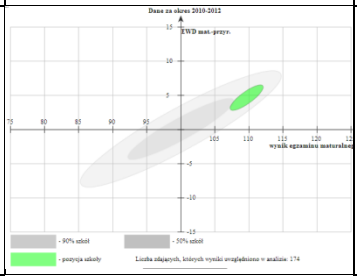	T/ Nie	B	B	B	B	0	0
23	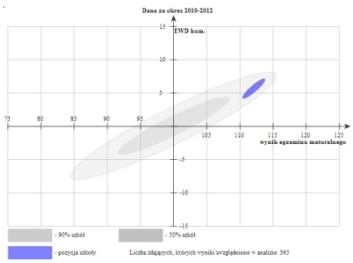	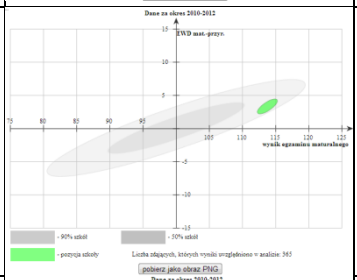	LO/ Tak	B	A	A	A	3	4
24	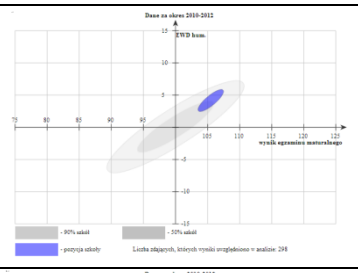	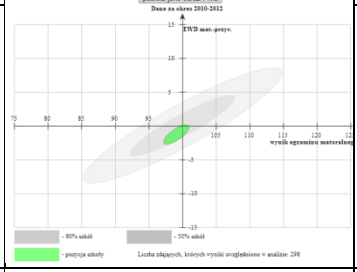	T/ Nie	B	B	B	B	3	3
25	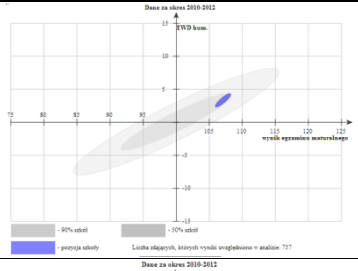	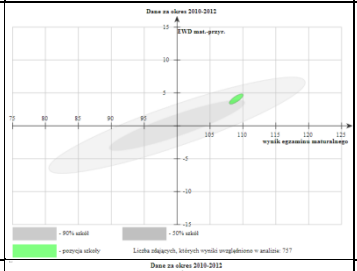	LO/ Nie	A	B	C	A	1	2
26	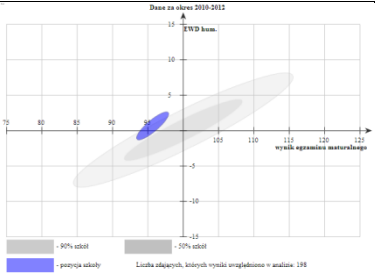	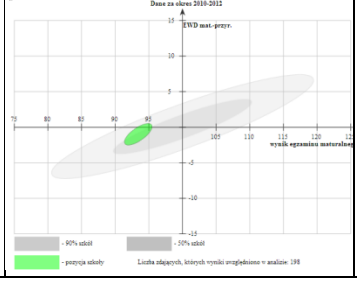	LO/ Tak	A	B	B	B	3/4	4

Nadany kod	EWD hum.	EWD mat.-przyr.	Typ szkoły/ Czy szkoła w zespole?	Oceny z ewaluacji zewnętrznej				Poziom szkoły według autora raportu	Poziom szkoły według ankietera-badacza
				1.1	1.2	1.3	1.4		
27	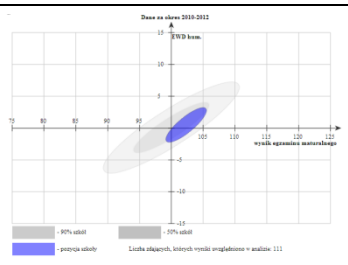	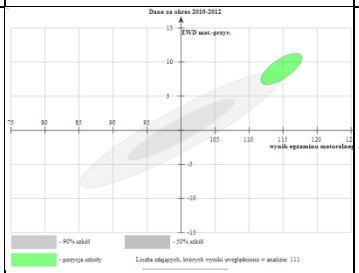	T/ Nie	B	B	B	B	3	3
28	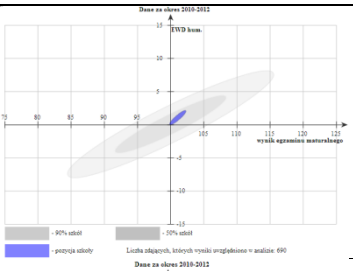	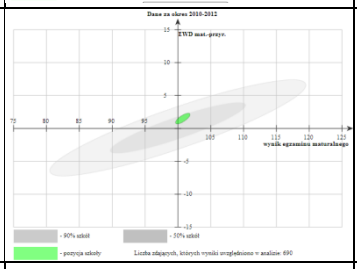	LO/ Nie	C	A	B	B	3	2
29	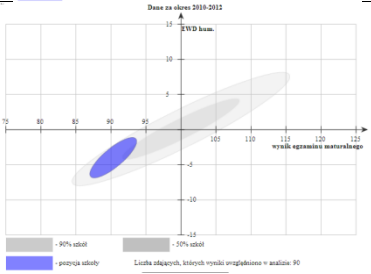	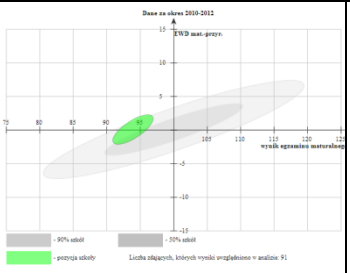	LO/ Tak	C	C	C	C	1	1
30	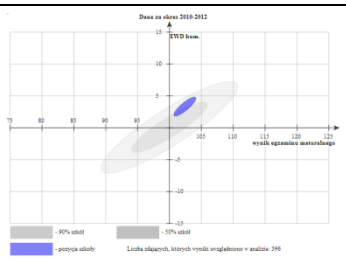	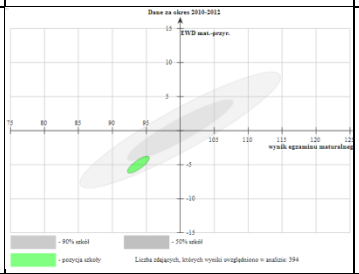	T/ Tak	D	C	C	A	0	1
32	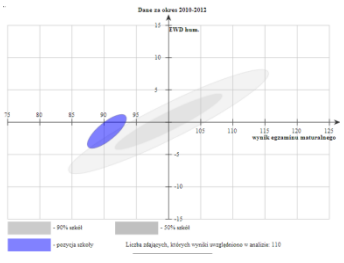	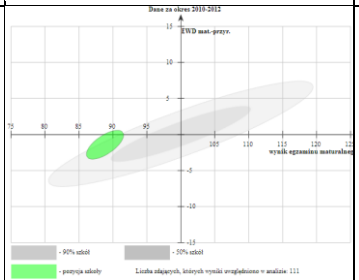	LO/ Tak	B	B	B	A	3/4	3/4
33	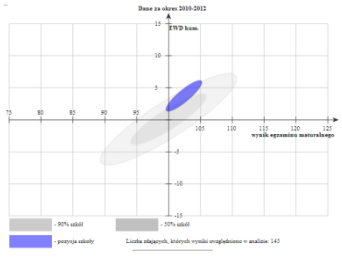	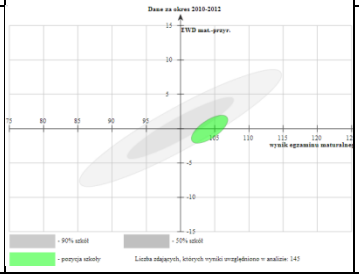	T/ Nie	B	B	C	B	3	3

Nadany kod	EWD hum.	EWD mat.-przyr.	Typ szkoły/ Czy szkoła w zespole?	Oceny z ewaluacji zewnętrznej				Poziom szkoły według autora raportu	Poziom szkoły według ankietera-badacza
				1.1	1.2	1.3	1.4		
34	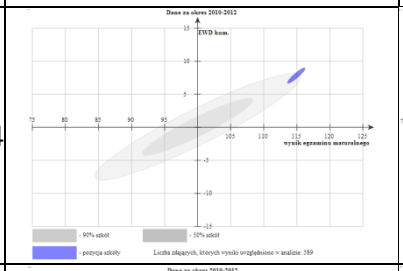	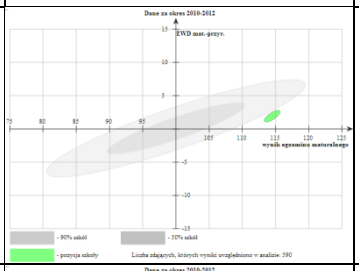	LO/ Nie	A	B	B	B	3	4
35	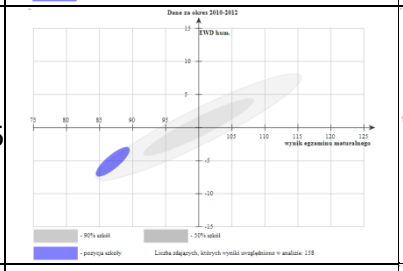	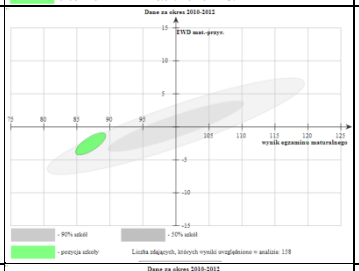	LO/ Tak	C	C	A	B	3	2
36	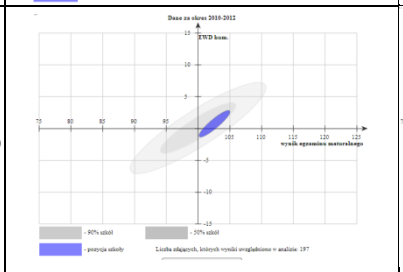	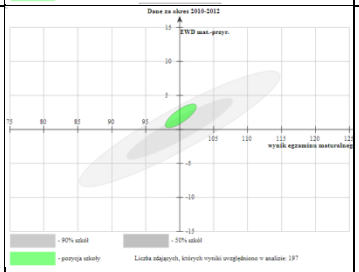	T/ Nie	B	A	A	A	2	2
37	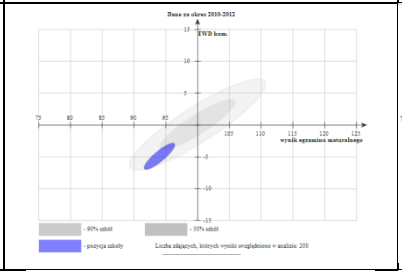	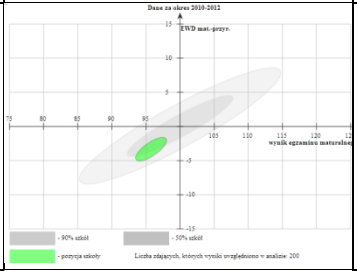	T/ Tak	B	B	B	B	0	0
40	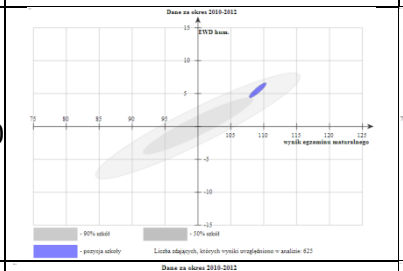	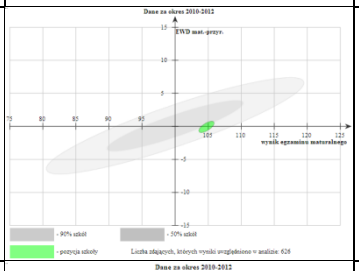	LO/ Nie	B	A	B	A	2	3
41	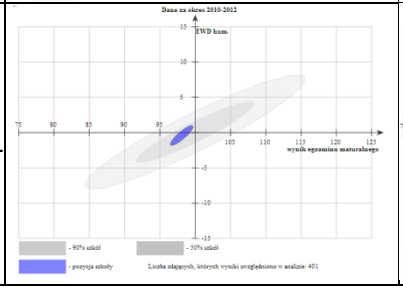	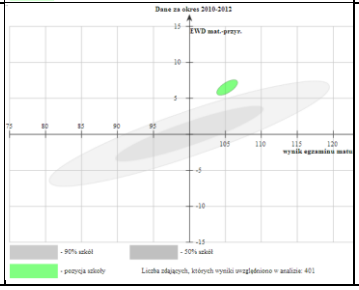	LO/ Tak	A	A	A	B	4/5	5

Nadany kod	EWD hum.	EWD mat.-przyr.	Typ szkoły/ Czy szkoła w zespole?	Oceny z ewaluacji zewnętrznej				Poziom szkoły według autora raportu	Poziom szkoły według ankietera-badacza
				1.1	1.2	1.3	1.4		
42	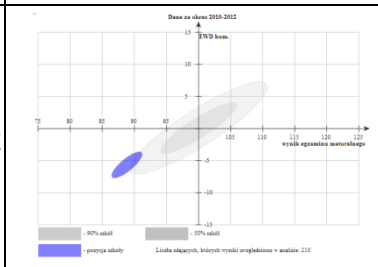	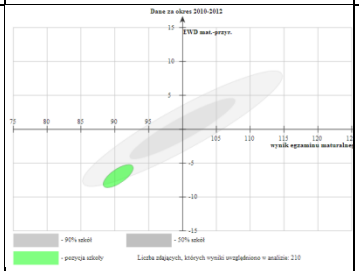	T/ Tak	B	B	B	B	0	1
43	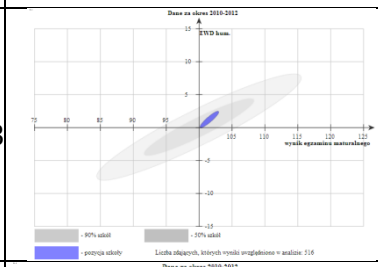	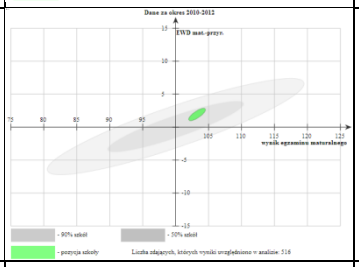	LO/ Nie	B	A	A	B	3	3
44	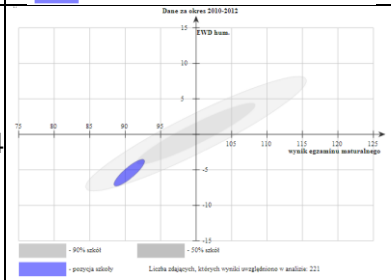	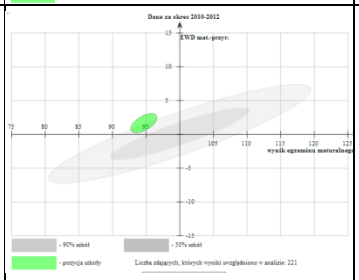	LO/ Tak	B	B	B	A	2	2
45	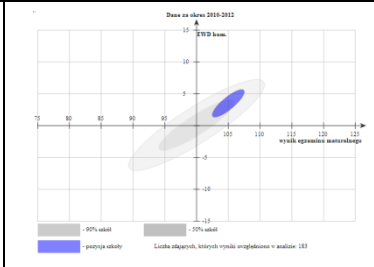	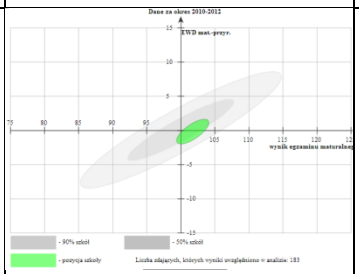	T/ Tak	C	B	B	B	0	0
46	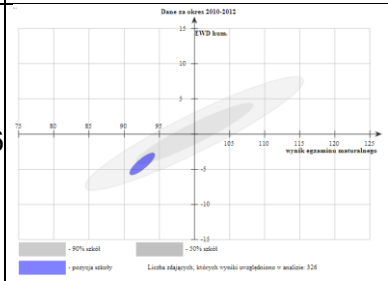	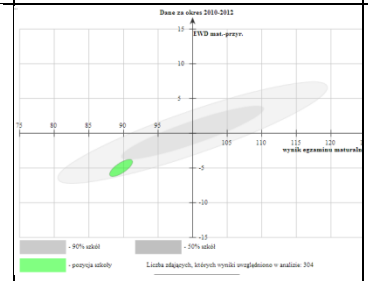	LO/ Tak	B	A	A	A	3	2
47	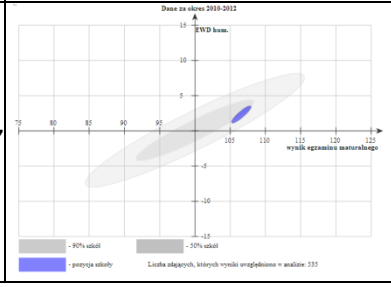	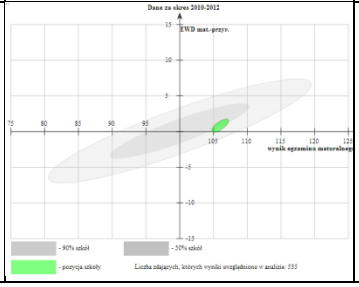	LO/ Tak	C	C	C	C	2/3	3

Nadany kod	EWD hum.	EWD mat.-przyr.	Typ szkoły/ Czy szkoła w zespole?	Oceny z ewaluacji zewnętrznej				Poziom szkoły według autora raportu	Poziom szkoły według ankietera-badacza
				1.1	1.2	1.3	1.4		
49	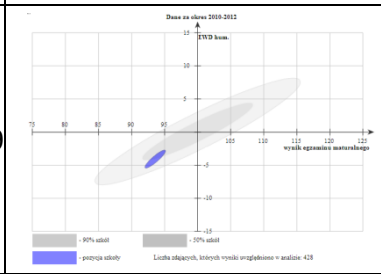	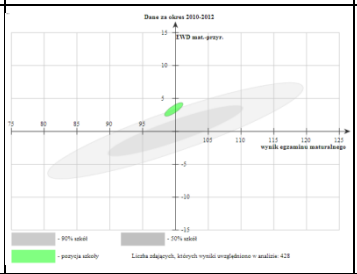	LO/ Nie	D	D	D	C	0	Inny
51	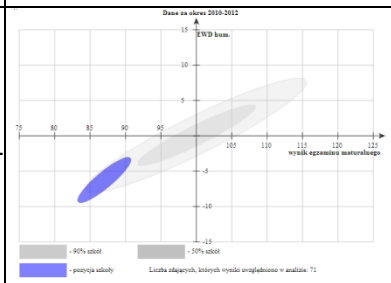	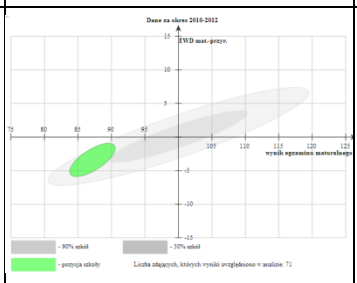	LO/ Tak	D	D	C	C	1	1
52	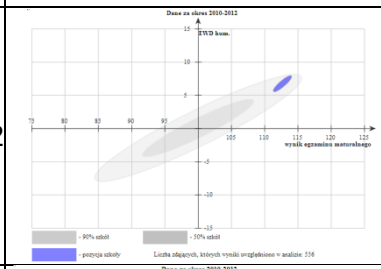	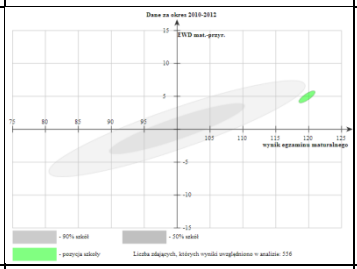	LO/ Nie	A	A	B	B	3	2
54	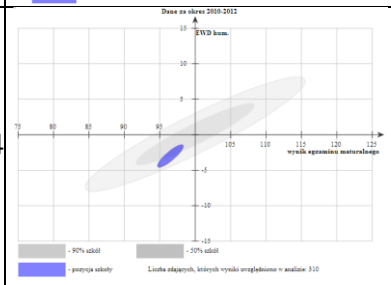	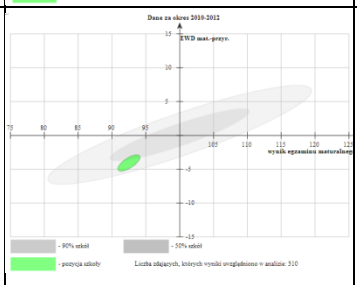	LO/ Tak	B	B	A	B	2	2
55	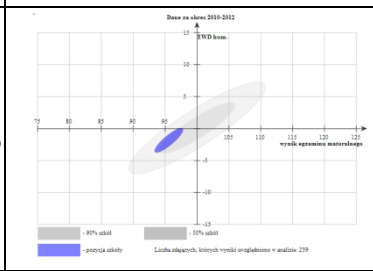	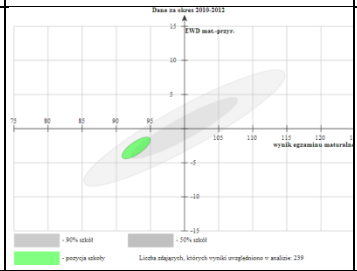	T/ Tak	C	B	B	C	0	inny
56	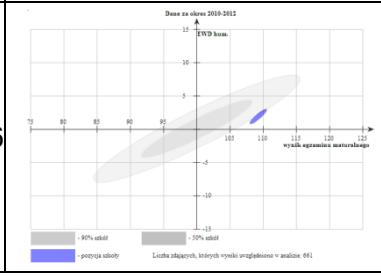	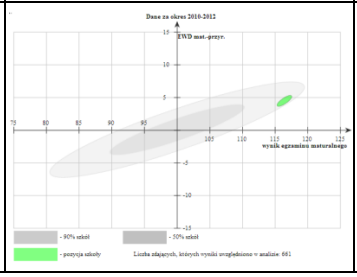	LO/ Nie	A	A	A	B	3	4